ÚSTAV INFORMAČNÍCH STUDIÍ A KNIHOVNICTVÍ
FF UK V PRAZE

Jindra Planková

Meziknihovní služby v České republice

Verze 1.0

Praha

Listopad 2007

Motto:

„Skutečnost, že knihovny stále více požadují přístupy k informacím, v protikladu k samotnému vlastnictví, ještě není znamením konce knihovnicko-informačního průmyslu, přesněji řečeno jde o jeho transformaci.“

[Mitchell, E. & Walters, S.A., 1995]

Obsah

OBSAH **2**

ÚVOD **5**

1. SLUŽBY VĚDECKÝCH KNIHOVEN A VĚDECKO-INFORMAČNÍCH STŘEDISEK **7**

2. MEZIKNIHOVNÍ VÝPŮJČNÍ SLUŽBY (MVS) V ČESKÉ REPUBLICE **14**

2.1. POJEM MVS 14

2.2. MVS A SOUVISEJÍCÍ LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY 19

2.2.1. Legislativa do roku 1989 ..... *20*

2.2.2. Příprava nové legislativy v ČR (po roce 1989) *22*

2.2.3. Srovnání Vyhlášky č. 51/1963 Sb., a Metodických pokynů pro meziknihovní služby v ČR 2002, s ohledem na vysokoškolské knihovny *29*

2.2.4. Doporučení pro poskytování MS a DD *35*

2.3. ORGANIZAČNÍ A METODICKÉ PRINCIPY MVS 37

2.3.1. Organizace práce v knihovně, která žádá o výpůjčku *39*

2.3.2. Organizace práce v knihovně, která vyřizuje požadavek na MVS *42*

2.4. SOUČASNÉ ORGANIZAČNÍ A METODICKÉ PRINCIPY MVS UŽÍVANÉ VE VYSOKOŠKOLSKÝCH KNIHOVNÁCH 44

2.4.1. Obecná pravidla MVS *45*

2.4.2. Vnitrostátní MVS *46*

3. MEZINÁRODNÍ MEZIKNIHOVNÍ VÝPŮJČNÍ SLUŽBY (MMVS) V ČESKÉ REPUBLICE **49**

3.1. DEFINOVÁNÍ POJMU MEZINÁRODNÍ MEZIKNIHOVNÍ VÝPŮJČNÍ SLUŽBA 49

3.2. ZÁSADY A SMĚRNICE PRO MMVS 53

3.2.1. Mezinárodně platná ustanovení pro MMVS *54*

3.2.1.1. Zásady a směrnice pro MMVS (1987) 54

3.2.2. Zásady MMVS v České republice *66*

3.3. ORGANIZACE A METODIKA MMVS V ČR 67

3.3.1. Obecná fakta *70*

3.3.2. Metodika práce v knihovně ČR, která žádá o výpůjčku v zahraničí..... 72

3.3.3. Metodika práce v knihovně ČR, která poskytuje výpůjčku do zahraničí..... 73

ZÁVĚR..... 75

POUŽITÁ LITERATURA 77

PŘÍLOHY 84

Úvod

Stojíme na počátku nového tisíciletí, které jistě přinese mnohé společenské, hospodářské, politické a kulturní změny. Svět se rychle zmenšuje a rozdíly, které se zdály ještě před několika lety nepřekonatelné, nejsou nyní žádnou překážkou. Pozvolna jsou otevírány nové možnosti a příležitosti pro tvorbu, šíření a využívání informačního bohatství, které jsou omezeny pouze naší vlastní kreativitou a iniciativou při vymýšlení nových způsobů zvládání a zprostředkování informací, poznatků, znalostí a vědomostí.

Současná společnost klade velký důraz na schopnost orientovat se ve stále rostoucím množství informací, tyto informace hodnotit a využívat je při řešení úkolů. To podmiňuje i odpovídající změny v tak významné struktuře jakou je zprostředkování a zpřístupnění tradičních i elektronických dokumentů a informací uživatelům. Tyto změny se samozřejmě týkají především oblasti knihovnicko-informačních služeb.

Bouřlivý rozvoj moderních informačních technologií v posledních desetiletích přinesl mnoho změn, které zasáhly většinu oblastí lidské činnosti a celkem přirozeně ovlivnily také publikování a šíření tradičních dokumentů. Vědecké knihovny a informační střediska jsou jedním z článků informačního řetězce a tak se mnohé změny dotýkají i jejich činnosti. Právě v souvislosti s vědeckými knihovnami a dalšími informačními institucemi jsou jak v zahraničí, tak v českém prostředí často zmiňovány čtyři podstatné faktory, které formují současné knihovnicko-informační prostředí: nárůst počtu publikovaných informací; rozmach přístupu k informacím pomocí informačních a komunikačních technologií; rostoucí poptávka po fyzickém přístupu k dokumentům, na základě rozšířenějšího přístupu k bibliografickým záznamům; snižování kupní síly knihoven, která je nutí utratit více finančních prostředků za méně dokumentů a informací. V návaznosti na zmíněné faktory se objevují pojmy systémy elektronické komunikace dokumentů, zprostředkování dokumentů, dokumentové dodavatelské systémy a služby, aj.

Je zcela zřejmé, že otázek souvisejících s danou problematikou je mnoho. Odpovědi na ně musí být postaveny na pevných základech, na jednoznačně vysvětlených pojmech a srozumitelných východiscích a kritériích. Začněme tedy u samotného počátku.

Obrovské množství informací, které produkuje současná společnost, není možné soustředit do jedné instituce. Vzniká tak reálná potřeba využít služeb, které by zpřístupnily dokumenty, uložené v kterékoliv knihovně na světě. Tuto nezastupitelnou úlohu sehrávají ve

vědeckých knihovnách a vědecko-informačních střediscích meziknihovní služby, mezinárodní meziknihovní výpůjční služby.

Meziknihovní výpůjční služby umožňují uživateli vypůjčit si dokument z kterékoliv jiné knihovny. MVS je možné realizovat na základě reciprocity, vzájemné spolupráce a solidarity spolupracujících knihoven. Důležité místo v poskytování služeb MVS zastávají legislativní dokumenty, které přesně vymezují podmínky, za kterých mohou knihovny poskytovat MVS, a určují principy poskytování MVS. Tyto dokumenty ustanovují vztahy mezi knihovnami navzájem a vytváří tak pozitivní předpoklady správného fungování MVS. K tomu přispívají také správné metodické a organizační pokyny, které vymezují konkrétní podobu služeb MVS v rámci jednotlivých knihoven.

Mezinárodní meziknihovní výpůjční služby jsou pak služby vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek, které umožňují uživateli získat dokumenty, které se nenacházejí v žádné knihovně na území příslušného státu. Rovněž tyto služby jsou postaveny na principu mezinárodní spolupráce a kooperace knihoven, která zajišťuje náležité poskytování služby MMVS. V rámci jednotlivých států mají důležité postavení národní ústředí, která zabezpečují poskytování služeb MMVS pro daný stát, jsou koordinačními pracovišti v MMVS a starají se rovněž o fungování mezinárodních vztahů. Kromě ústředních orgánů slaďují v jednotlivých státech spolupráci knihoven zásady a směrnice pro poskytování MMVS, které určují konkrétní náplň a vztahy mezi jednotlivými zprostředkovatelskými knihovnami.

V České republice i ve světě zastávají významné postavení v rámci vědeckých institucí vysokoškolské knihovny, jejichž hlavním posláním je soustavné vytváření nezbytného informačního zázemí a tvůrčího prostředí vzdělávacích, výzkumných a vědeckých programů vysokých škol a zajišťování komplexní informační obsluhy studentů, pedagogů a tvůrčích i odborných pracovníků. Takové poslání může být naplněno jen za předpokladu bezprostředního sepětí vysokoškolské knihovny s životem akademické obce a spolupráce s dalšími knihovnami. Důležitou úlohu při plnění všech funkcí a služeb vysokoškolských knihoven sehrávají meziknihovní služby, mezinárodní meziknihovní služby.

Pro citace použitých literárních pramenů a informačních zdrojů byla použita norma ČSN 010197 (ISO 690) Bibliografická citace a ČSN 010197 (ISO 690–2) Bibliografická citace – elektronické dokumenty a jejich části, vydaná v roce 1996 a 2000.

1. Služby vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek

Smyslem a posláním každého vědecko-informačního střediska a vědecké knihovny je zpřístupnit lidské poznání obsažené v informačních pramenech jejích fondů, popř. fondů jiných informačních institucí, adekvátními knihovnicko-informačními službami čtenářům a uživatelům tak, aby bylo zabezpečeno právo každého člověka na informace bez ohledu na jeho věk, národnost, zdravotní stav, profesi, politickou či náboženskou příslušnost. Uživatelé jsou si pak rovni v nárocích na služby všech vědecko-informačních institucí a jejich povinností je kvalifikovaně a v potřebném rozsahu čtenářské a informační zájmy a potřeby z nich vyplývající uspokojovat.

Služby vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek je třeba chápat jako zprostředkovatelské služby, kde klíčový význam hraje uživatel, jeho potřeby a jejich uspokojování zprostředkováním informací či informačních pramenů, uložených nejen v jejich fondech[1]. Před rokem 1989 pokládaly mnohé tyto knihovny za hlavní cíl svého fungování především tvorbu knihovních fondů, jejich pořádání a zpracování. V celkovém významu, který byl kladen na příslušné činnosti vědeckých knihoven, pak služby těchto knihoven byly velmi často chápány jako okrajová záležitost. Avšak současný vývoj vědeckých knihoven a tlak celé společnosti, která se snaží dosáhnout svobodného přístupu k informacím, mění zaběhnuté pojetí jejich základních cílů. Je tedy zcela zřejmé, že především v oblasti služeb se realizuje společenské poslání současných vědeckých knihoven, jako vědecko-informačních institucí.

Informační služby vědeckých knihoven v nejširším pojetí představují uspokojování jakýchkoliv informačních potřeb a požadavků uživatelů informací. Z obecného společenského hlediska je pak možné chápat informační služby vědeckých knihoven jako „součást společenské komunikace“, vstupní složku komunikace poznání, které je uloženo v dokumentech nejrůznější povahy ve fondech příslušných institucí[2]. V současnosti je možné pojem „informační služby“ vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek chápat jako:

a) výstupní složku profesní informační činnosti, výstupní operaci informačního systému, kterou se realizuje uspokojování informačních potřeb a požadavků uživatelů a čtenářů,

[1] Černá, M.; Stöcklová, A., S. 7
[2] Katuščák, D.; Matthaeidesová, M.; Nováková, M., S. 133-135

b) služby, které poskytuje vědecko-informační středisko nebo vědecká knihovna, příslušný informační orgán v rámci své působnosti, realizace finálního výstupu informačního systému, která zajistí optimální vyřízení požadavků čtenářů a uživatelů,
c) v užším pojetí služby, pomocí kterých se zpřístupňují uživatelům různé druhy informací, institucemi typu vědecko-informačních středisek nebo středisek vědeckých informací,
d) označení služeb, které využívají moderních informačních technologií. Pojem zahrnuje množství druhů a typů služeb různých informačních zdrojů, které mají svá specifika podle charakteru poslání, profilu svých fondů, informačních systémů, institucí.

Při aktuálním definování pojmu informační služby je důležité zahrnutí jejich terminologické vymezení, vyplývající z normativů[3]. Uvedení základního normativního výkladu termínu informační služby, resp. knihovnicko-informační služby považuji v této práci za nezbytné, vzhledem k úplnému podchycení současných trendů celého spektra zkoumané problematiky. Nejnovější terminologická[4] vymezení charakterizují informační služby jako: „*služby poskytované knihovnami, informačními institucemi nebo jinými organizacemi, jejichž účelem je zprostředkování informací ve všech formách a oborech lidské činnosti*“. Zároveň lze konstatovat, že informační služby slouží k ukládání, zpřístupňování, zpracování a zprostředkování informací, s cílem uspokojit potřeby určitých uživatelů. Informační služby pak mohou zahrnovat tradiční knihovní a informační služby[5], ale také elektronických materiálů a služeb[6], online vyhledávání, signální informace, zprostředkování elektronických dokumentů, atd.[7].

Z uvedených charakteristik informačních služeb vyplývá, že existuje řada pojetí, širších či užších vymezení a přístupů, které zahrnují tyto *společné rysy*: jedná se o cílevědomé a organizované zpřístupňování informačních pramenů a vědeckých informací uživatelům, o aktivní a efektivní uspokojování jejich informačních a kulturních potřeb adekvátními systémy, procesy, metodami a prostředky. V systému vědecko-informačních institucí tedy tvoří informační služby závěrečnou fázi informačního procesu a jsou výstupem jakéhokoli informačního systému, kterým se tyto instituce projevují vůči svému okolí.

Informační služby vědeckých knihoven a příbuzných informačních institucí je možné *členit podle různých hledisek*. Nejvyužívanějšími hledisky pro jejich členění jsou: uživatelské,

---

[3] ČSN ISO 5127
[4] KTD, nestr.
[5] např. zpracování knih, časopisů, norem, patentů, atd.
[6] např. zpracování CD-ROM, elektronických dokumentů, multimédií, atp.
[7] ČSN ISO 5127

institucionální, procesní, časové, úrovně realizace, druhu poskytovaných informací a informačních systémů, typu výstupu, efektivnosti. Nejčastěji tedy bývají informační služby vědeckých knihoven členěny podle *druhu poskytovaných informací* a v souladu se základními druhy informačních systémů na:

a) dokumentové – zpřístupňování různých typů dokumentů ve vhodné formě a podle příslušných pravidel v instituci, soustavě. Do této kategorie patří např. výpůjční, reprografické, překladové služby, dokumentové dodavatelské služby, atd.

b) dokumentografické[8] – jsou spojeny s dokumentovými službami, na které navazují. Samy se pak dále člení na:

- *dokumentační* – v rámci těchto služeb dochází nejprve ke zjištění relevantního informačního záznamu z dokumentografického fondu, pak následuje zjištění lokačních údajů relevantních dokumentů a jako poslední fáze vyhledávání a zpřístupnění primárního dokumentu.
- *bibliografické a katalogizační* – jsou chápány jako zpřístupnění informací o dokumentech (tj. dokumentografických informací) a jejich komunikátů, dokumentografických záznamů a příslušných sekundárních dokumentů.
- *faktografické* – slouží ke zpřístupňování konkrétních informací a druhů služeb, spočívají v aktivním zprostředkovávání faktových informací a jejich komunikátů (či na vyžádání).
- *studijně rozborové* – zpřístupňují výstupy z předcházejících služeb, s hodnotícím záměrem. Zpřístupňují informace, které jsou výsledkem informačně-logických operací a užívají se především při optimalizaci fondů, služeb, bází dat[9].

Z hlediska uživatelů informací můžeme informační služby vědeckých knihoven vymezit pro individuálního, skupinového a institucionálního uživatele. V jednotlivých vědeckých knihovnách a vědecko-informačních střediscích se pak jejich výsledky, resp. výsledky jejich odborné činnosti zpřístupňují především pomocí základních služeb. Tyto základní služby se pak v rámci daných knihoven dále členění na:

a) *výpůjční služby* – nejproduktivnější druh dokumentových služeb v automatizovaném i neautomatizovaném informačním systému.

b) *bibliograficko-informační služby* – jsou pokládány za součást dokumentových služeb a využívají výstupy dokumentografických, faktografických, příp. doplňkových služeb. Tyto služby poskytují faktografické, bibliografické a orientační informace.

---

[8] viz. též bibliografické a katalogizační služby

c) *konzultační služby* – jsou chápány jako výstup z libovolného informačního systému, který zprostředkovává uživatelům informace nebo znalosti. Konzultační služby se ve většině vědeckých knihovnicko-informačních institucí chápou jako:

- osobní styk mezi knihovníkem a čtenářem
- pomoc při půjčování knih
- konzultační služba jako nejvyšší a prapůvodní služba knihoven
- instrukce pro uživatele k nalezení potřebných informací.

Na základní služby pak velmi úzce navazují <u>služby nadstavbové</u>, zahrnující referátové a referenční služby, ale v dnešní době již ne služby rešeršní[10]. Ty byly v minulosti zařazovány do služeb nadstavbových, ale v práci současných vědeckých knihoven je nutné řadit tento typ služeb mezi služby základní. V rámci vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek hrají tedy nadstavbové služby velmi důležitou roli a jsou dnes považovány za základní služby uvedeného typu knihoven. Kromě základních a nadstavbových služeb zpřístupňují výsledky odborných činností vědeckých knihoven také <u>služby vyšší</u> a <u>doplňkové</u>. Do oblasti vyšších služeb vědeckých knihoven jsou především zahrnovány služby studijně-rozborové, expertní a prognostické. Doplňkové služby, které uzavírají celé spektrum informačních služeb, zahrnují služby metodické, reprografické, překladatelské, publikační a propagační.

V současné praxi řady vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek se ustálilo *systémové pojetí služeb*[11], které vymezuje služby jako systém. Ten má své specifické prvky a vlastnosti tvořící komplexní a funkční celek. Systémový přístup umožňuje určit systémové okolí, prvky, jejich vlastnosti a vztahy a optimální strukturu systému služeb, zkoumat uživatele služeb a řešit otázky řízení a organizace služeb. V rámci daného pojetí informačních služeb se ustálily základní *funkce a úkoly služeb*:

a) zpřístupňovat prameny a informace z vlastních fondů i systémového okolí (na regionální, národní, mezinárodní úrovni)
b) zajišťovat operativnost, optimálnost a kvalitu obsahu, forem a prostředků služeb, dále jejich pohotovost, adresnost, diferencovanost a progresívnost výstupů směrem k uživatelům
c) vzbuzovat zájem uživatelů o získávání a využívání poznání uloženého ve fondech informačních institucí

---

[9] Katuščák, D.; Matthaeidesová, M.; Nováková, M., S.133-135
[10] viz. bibliograficko-informační služby
[11] Černá, M.; Stöcklová, A., S. 8

d) pohotově tyto fondy, informace i služby propagovat
e) koordinovat a propojovat služby různých systémů a vytvářet podmínky pro inovační procesy
f) trvale zkoumat uživatele, jejich potřeby a zájmy a připravovat je na využívání služeb informačních institucí[12]

Přesto musíme mít stále na paměti, že v rámci jednotlivých vědeckých knihoven existují jistá specifika v oblasti stanovení základních služeb poskytovaných čtenářům a uživatelům. Rozsah i druhy informačních služeb každé vědecko-informační instituce závisí v mnohém na její velikosti a z toho vyplývající míře organizačního členění instituce, jejím postavení a funkci v rámci sítě či soustavy, prostředí, v němž vědecká knihovna či vědecko-informační středisko působí a konkrétních uživatelích (i potenciálních) a jejich složení. Proto nelze nalézt dvě vědecké knihovny, popř. vědecko-informační střediska, které by poskytovaly stejný typ služby ve srovnatelné hloubce a rozsahu.

V této souvislosti se musím ještě zmínit o *diferenciaci služeb a kategorizaci uživatelů*. Kategorizace uživatelů a s ní spjatá diferenciace služeb vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek dnes vychází z několika základních hledisek:

a) z poslání, funkce a hlavních úkolů dané vědecké knihovny
b) z profilace čtenářů a uživatelů služeb vědecko-informačních středisek
c) z profilace a kategorizace dokumentového fondu daného typu vědecko-informační instituce[13]

Diferenciace služeb a s ní spojená profilace a kategorizace uživatelů tedy neznamená zvýhodňování určité kategorie uživatelů před druhou. Jde především o zkoumání informačních potřeb jednotlivých kategorií uživatelů a v souvislosti s rozšiřujícím se typovým a druhovým spektrem služeb tyto informační potřeby adekvátním typem služeb a přiměřeným způsobem uspokojovat. Hlavním cílem diferenciace služeb je účelnější, rychlejší a kvalitnější využití fondů vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek a zkvalitnění jejich služeb.

Kategorizace uživatelů pak následně umožňuje vědeckým knihovnám a dalším vědecko-informačním institucím co nejadresnější poskytování informací a služeb v souladu např. s profesním zaměřením, věkem, vzděláním a zájmy uživatelů. Každá vědecko-informační instituce, včetně vědecké knihovny formuluje své základní kategorie uživatelů, na něž je svými službami zaměřena. Např. v odborných knihovnách nebo v odborných informačních střediscích

[12] Černá, M.; Stöcklová, A., S. 8-9

se pro vytvoření základních kategorií uživatelů používají tato hlediska: profese, charakter pracovní činnosti uživatele, funkční zařazení, vzdělanost, velikost podniku, atd. Naproti tomu ve veřejných knihovnách jsou základní kategorie čtenářů stanoveny obvykle podle: věku, stupně dosaženého vzdělání, pracovního či studijního oboru, profese, zájmových oblastí sociálních skupin, atd. Velmi důležitým momentem při vytváření kategorizace uživatelů je propojenost, resp. vytvoření vzájemně propojeného souboru charakteristik a jejich hodnot, protože zejména vzájemné ovlivňování sociálně-pracovních a informačních charakteristik umožňuje správné pochopení potřeb, požadavků a chování uživatelů informací. Kategorizace uživatelů by se nikdy neměla dostat do rozporu se zásadou všeobecné dostupnosti fondů vědeckých knihoven a ostatních vědecko-informačních středisek. Měla by se však projevit především ve způsobu zpřístupňování informačních fondů.

Oblast služeb je velmi důležitým okruhem specifických činností vědeckých knihoven, který je potřeba hodnotit z mnoha pohledů a stran. Z výše uvedených odstavců vyplývají některé možnosti, které využívaly a využívají vědecké knihovny a vědecko-informační střediska při definování, členění, diferencování a celkovém hodnocení informačních služeb. Současná praxe však ukazuje, že rozhodujícím měřítkem pro hodnocení služeb poskytovaných vědeckými knihovnami a vědecko-informačními středisky musí být jejich *účinnost*[14]. Efektivnost informačních služeb se především odráží v míře prospěšnosti pro jednotlivé uživatele, pro skupiny uživatelů, ale potažmo i pro celou společnost. Účinnost informačních služeb je proto třeba zkoumat ze dvou základních hledisek:

a) z hlediska vlastních služeb (přínosy z využívání nových metod, technických prostředků, z racionalizace pracovních postupů, kooperace informačních institucí, kladné aspekty vycházející ze zapojování nových technologií do oblasti služeb, atd.)
b) z hlediska společenského dopadu (účinky a vlivy na uživatele, na jeho konkrétní pracovní činnosti, na rozvoj jeho osobnosti, zvyšování informační gramotnosti uživatele, atd.).

Přitom uživatelské hledisko, tj. míra uspokojování uživatelských potřeb, je základním kritériem při hodnocení jakékoli služby a činnosti vědecko-informačního střediska či vědecké knihovny. Ze současné praxe vědeckých knihoven vyplývá fakt, že k nejsledovanějším problémům v oblasti efektivnosti služeb patří kritéria hodnocení, kdy sami uživatelé hodnotí

---

[13] Černá, M.; Stöcklová, A., S. 10-12
[14] viz. též. efektivnost ; Černá, M.; Stöcklová, A., S. 9-10 ; Katuščák, D.; Matthaeidesová, M.; Nováková, M., S. 133-135

(ať vědomě, či nevědomě) knihovnické a informační služby. Při uživatelském hodnocení jsou nejvíce využívána tato kritéria:

a) *kvalitativní* kritéria, která jsou dána:

- úplností, přesností, novostí a komplexností poskytovaných informací, kvalitou, tj. obsahovou hodnotou, pertinencí informací z hlediska uživatelských potřeb a zájmů
- přínosem pro uživatele z hlediska jeho pracovní činnosti i jeho osobnosti vůbec

b) *časová* kritéria *vyjadřují*:

- dobu, která uplyne od podání požadavku do vyhledání dokumentu nebo zodpovězení dotazu

c) *cenová* kritéria *umožňují* hodnotit:

- cenu služeb ve srovnání s náklady na jeho provoz, na zavádění nové techniky, atd.
- peněžní náklady uživatele (na dokument, rešerši)
- cenu vlastního času uživatele, tzn. objem úsilí, které je nutné vynakládat při využívání dané služby knihovny či informační instituce

K jistým podmiňujícím faktorům efektivnosti služeb vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek, která je třeba zvažovat při hodnocení služeb, patří také psychické, sociální, prostorové, ekonomické a materiálně technické faktory, které ovlivňují procesy vytváření i využívání informačních fondů institucí vědeckého typu.

2. Meziknihovní výpůjční služby (MVS) v České republice

Vědecké knihovny a vědecko-informační střediska pokládaly za hlavní smysl své existence tvorbu knihovních fondů, jejich pořádání, zpracování a zprostředkování uživatelům. V nedávné minulosti byly služby knihoven pouze jejich okrajovou záležitostí a teprve postupem času se začalo toto pojetí měnit.

V dnešním světě se neustále zvyšuje potřeba kvalitních a účelných informací. Z nadbytku informací, který je způsoben neustálými změnami ve společnosti a rychlým rozvojem nejrůznějších technických a technologických prostředků, vzniká prioritní potřeba získávání relevantních informací. Úspěšný, ať již v zaměstnání, škole či osobním životě může být pouze ten, kdo získává nejnovější, pravdivé a přesné informace. Potřeba získávání informací byla vždy součástí lidského života, ovšem v dnešním světě se stává nutností. Požadavky na získávání nejaktuálnějších relevantních informací jsou neodmyslitelně spojeny s každým člověkem a v demokratických zemích je dokonce toto právo zákonně ustanoveno. Relevantní informace jsou tedy podmínkou rozvoje každého jednotlivce, celého národa i společnosti, která je nazývána společností informační.

Jednou z možností získávání nezbytných, aktuálních, relevantních a kvalitních informací v současné informační společnosti nabízejí vědecké knihovny a vědecko-informační střediska. Tato možnost je prezentována prostřednictvím informačních služeb, resp. meziknihovních výpůjčních služeb.

2.1. Pojem MVS

K základním službám vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek patří výpůjční služby, jako nejstarší a nejrozšířenější typ služeb a hlavní forma práce každé vědecké knihovny. Přímé zprostředkování dokumentů uživatelům, dané již druhým knihovnickým zákonem[15], patřilo a bude vždy patřit k nezastupitelným činnostem vědecko-informačních institucí, včetně vědeckých knihoven. Výpůjční služby tedy představují komplex činností spočívající v uspokojování čtenářských a informačních potřeb uživatelů přímým zprostředkováním dokumentů z fondu vlastní instituce, nebo prostřednictvím meziknihovních služeb z fondů jiných knihoven.

[15] Zákon č. 53/1959 Sb., O jednotné soustavě knihoven

Pojem meziknihovní výpůjční služba zahrnuje základní charakteristické rysy daného typu služby a rovněž definice dílčích složek, které se podílejí podstatnou měrou na uskutečňování meziknihovních vztahů. Jednotlivé definice a definování dílčích složek meziknihovní výpůjční služby se ustálilo během let praxe a v řadě z nich je možné rozeznat některé zastaralé charakteristické rysy.

Poprvé byla u nás **meziknihovní výpůjční služba** definována ve dvou paragrafech[16] Zákona č. 53/1959 Sb., O jednotné soustavě knihoven, které přispěly k prvotnímu vytvoření základních představ a předpokladů pro oblast meziknihovních výpůjčních služeb. V rámci § 3.1. se uvádí: „*knihovny účelně a v souladu se svými úkoly shromažďují potřebnou literaturu, cílevědomě ji šíří mezi obyvatelstvem a provádějí masovou práci s knihou mezi čtenáři. Poskytují čtenářům soustavnou a všestrannou pomoc při výběru a získávání literatury, aby každému občanu bylo umožněno vypůjčit si potřebnou knihu z kterékoli veřejně přístupné knihovny jednotné soustavy.*“ Toto základní ustanovení otevřelo široké obzory v oblasti meziknihovní spolupráce a bylo prvním krokem k vytvoření potřebné organizační základny pro oblast meziknihovních výpůjčních služeb. Avšak teprve druhá část § 3 zařadila meziknihovní výpůjční služby mezi standardní služby knihoven. § 3.2. tedy uvádí: „*aby se zlepšily a prohloubily služby čtenářům, knihovny jednotné soustavy a) jsou povinny půjčit a obstarat na požádání jednotlivé knihy, časopisy a jiné sbírkové materiály nebo jejich soubory (**meziknihovní výpůjční služba**), pokud tomu nebrání zvláštní důvody, b) kde se to jeví účelné, spolupracují, popř. poskytují si vzájemně pomoc při doplňování knihovních sbírek při nákupu nebo výměně literatury, dále v oblasti informační a bibliografické činnosti, v otázkách metodických, při dovozu literatury ze zahraničí a při propagaci literatury, c) mají přednostní právo při získávání knih, časopisů a jiných sbírkových materiálů.*“

Kromě uvedeného paragrafu je nutné se ještě zmínit o dalším ustanovení, které podpořilo rozvoj, definování a budování meziknihovní spolupráce a vytvořilo základ možného systému meziknihovních výpůjčních služeb. Tímto ustanovením je v rámci Zákona č. 53/1959 Sb., myšlen § 5, který uvádí: „*knihovny v oboru působnosti jednotlivých ústředních úřadů a orgánů tvoří zpravidla organizované sítě knihoven určitého druhu. Příslušné ústřední úřady a orgány zajišťují úzkou vzájemnou spolupráci knihoven své sítě a účinnou pomoc lépe organizovaných a vybavených knihoven knihovnám menším, zejména knihovnám vedeným dobrovolnými pracovníky*“.

---

[16] § 3, § 5 Zákona č. 53/1959 Sb., O jednotné soustavě knihoven

Myslím, že daná ustanovení již v samých počátcích uplatňování meziknihovní spolupráce plně definovala především pojmy meziknihovní spolupráce i meziknihovních výpůjčních služeb a tak vytvořila potřebné základní předpoklady dalšího rozvoje celé této oblasti. Mnohé myšlenky, které byly v zákoně uplatněny, např. možnost každého člověka vypůjčit si potřebnou knihu, popř. spolupráce v doplňování fondů, se staly nosnými pilíři celé oblasti meziknihovní spolupráce a nejen čas a dosažené zkušenosti, ale také pozdější výsledky na poli meziknihovních výpůjčních služeb, potvrdily nutnost přesného a konkrétního vyjádření problému a vymezení problémových oblastí meziknihovní spolupráce, jak je to možné vidět právě v jednotlivých paragrafech Zákona č. 53/1959 Sb., O jednotné soustavě knihoven.

Další definice **meziknihovní výpůjční služby** byly vysloveny v rámci Vyhlášky ministerstva školství a kultury č. 51/1963 Sb.[17], kde se v § 5 uvádí: „*k zajištění a prohloubení služby čtenářům jsou knihovny povinny půjčit a obstarat na požádání knihy a jednotlivá čísla novin a časopisů kterékoli jiné knihovně v ČSSR, pokud tomu nebrání zvláštní důvody*“. Tato definice pouze otevřela a naznačila směr k meziknihovní spolupráci a teprve dlouholetá praxe náležitě rozvinula jednotlivé dílčí složky v rámci meziknihovních výpůjčních služeb.

Během následujících několika let se meziknihovní spolupráce rozšířila natolik, že bylo nutné definovat služby související s poskytováním meziknihovních výpůjčních služeb. Jednalo se vesměs o definování oblastí, které pouze přiřadily ke svým stávajícím možnostem ještě meziknihovní spolupráci a tu ve svých nových, samostatných definicích zohlednily. Tak byly definovány **služby bibliograficko-informační meziknihovní**[18], „*sloužící k poskytování informací opírajících se o knihovní fondy, katalogy a bibliografický aparát jedné knihovny knihovně druhé*“ a **služby fotoreprodukční meziknihovní**[19], „*zahrnující poskytování fotokopií, mikrofilmů, mikrokaret, apod. z fondu jedné knihovny knihovně druhé. Daného typu služeb se používá místo přímé meziknihovní výpůjční služby v těch případech, jde-li o žádosti o zapůjčení unikátních, vzácných nebo pro půjčující knihovnu nepostradatelných děl*“. Nyní ještě připojíme definici **meziknihovní výpůjční služby**[20], „*opatření, jež umožňují, aby si každá knihovna mohla na základě určitých pravidel vypůjčit buď jednotlivé publikace, nebo soubory knih z kterékoli jiné knihovny a naopak půjčovat z vlastního fondu ostatním knihovnám*“.

---

[17] Vyhláška č. 51/1963 Sb., O evidenci knihoven jednotné soustavy, o meziknihovní výpůjční službě a o přednostním právu knihoven při získávání literatury, časopisů a jiných sbírkových materiálů
[18] Vodičková, H.; Cejpek, J., S. 94
[19] Vodičková, H.; Cejpek, J., S. 94
[20] Vodičková, H.; Cejpek, J., S. 95

Jmenované definice a hlavní zásady meziknihovních výpůjčních služeb se v podstatě neměnily a tak prvním velkým zlomem v oblasti definování meziknihovních výpůjčních služeb byl až rok 1989. V následujících letech docházelo k obrovským změnám ve všech oblastech a tedy nevyhnutně i v meziknihovních výpůjčních službách. V podstatě zůstaly v definicích zachovány základní principy meziknihovní spolupráce a tak můžeme **meziknihovní výpůjční služby**[21] definovat jako „*komplex služeb zaměřených na spolupráci při zpřístupňování informací a při zabezpečování dostupnosti požadovaných dokumentů nebo jejich kopií rychlými a ekonomicky efektivními způsoby*“. Tyto služby představují jednu ze základních složek kooperace mezi knihovnami a ostatními informačními institucemi při zajišťování pohotového a rovnoprávného přístupu uživatelů k informacím a dokumentům. Rovněž meziknihovní výpůjční služby spočívají v povinnosti každé knihovny obstarat pro své uživatele informační prameny, které nejsou ve fondu knihovny z kterékoli jiné knihovny, která je pak povinna půjčit tyto prameny ze svých fondů.

V roce 1996 započaly několikaleté práce na vytvoření nových zásad pro meziknihovní výpůjční služby, které vyvrcholily v roce 1999 ve vydání Zásad meziknihovních výpůjčních služeb v ČR. Tyto zásady pak přesně a výstižně definovaly **meziknihovní výpůjční služby**[22]: „*MVS jsou komplexem odborných, organizačních a technických činností, které uskutečňují knihovny mezi sebou s cílem zpřístupnit svým uživatelům knihovní fondy knihoven bez ohledu na místo jejich uložení. Jsou standardní službou knihoven. Jsou založeny na principu reciprocity, z něhož pro zúčastněné knihovny vyplývá povinnost poskytovat MVS z vlastních fondů, jsou-li o ně požádány*.“

Aktuálně jsou meziknihovní služby poskytovány na základě Metodických pokynů pro meziknihovní služby v České republice. Tato instrukce byla vydána Národní knihovnou ČR v roce 2002 a obsahuje základní popis a charakteristiku meziknihovní výpůjční služeb. **Meziknihovní služby**[23] jsou zde definovány jako: „*soubor výpůjčních, informačních a reprografických služeb, které mezi sebou uskutečňují knihovny s cílem zpřístupnit svým uživatelům knihovní dokumenty, bez ohledu na místo jejich uložení*“. Meziknihovní služby jsou zde představeny jako významná forma kooperace knihoven i jejich komunikace a také důležitá součást realizace mezinárodního programu IFLA – UAP[24]. Dále jsou meziknihovní služby charakterizovány jako: „*standardní služba knihoven, která je založena na principu reciprocity,*

---

[21] Černá, M.; Stöcklová, A., S. 43-45
[22] Zásady meziknihovních výpůjčních služeb v ČR, S. 150
[23] Metodické pokyny pro meziknihovní služby v ČR, nestr.

z něhož pro zúčastněné knihovny vyplývá povinnost poskytovat meziknihovní služby z vlastních fondů, jsou-li o ně požádány. K meziknihovní službám patří – meziknihovní informační služby; meziknihovní výpůjční služby a meziknihovní reprografické služby“[25]. Metodické pokyny také stanovují, že meziknihovní služby se provádějí jak v národním, tak mezinárodním měřítku. Všechny knihovny poskytující meziknihovní služby pak vystupují v roli aktivního[26], nebo pasivního[27] poskytovatele dokumentu.

Abychom nezůstali při definování pojmu meziknihovní výpůjční služby pouze u charakteristik domácích autorů, uvedeme si jedny z nejúplnějších a nejnovějších definic meziknihovních služeb, zahrnujících všechny dosud využívané dílčí oblasti v meziknihovních službách[28].

Meziknihovní služby „*jsou druhem spolupráce mezi knihovnami toho samého typu, nebo různých typů při zpřístupňování výstupů svých odborných činností*“. V průběhu vývoje meziknihovní spolupráce se vytvořily a byly definovány tyto typy meziknihovní spolupráce:

a) **meziknihovní výpůjční služby** (MVS) „*jedná se o typ výpůjční služby, která na základě legislativního opatření umožňuje z kterékoliv knihovny vyžádat a vypůjčit pro svého uživatele ty dokumenty, které nemá ve svém fondu a které uživatel potřebuje a naopak vypůjčit dokumenty z vlastního fondu jiným knihovnám*“.

b) **mezinárodní meziknihovní výpůjční služby** (MMVS) „*typ výpůjční služby, která na základě mezinárodně platných pravidel IFLA umožňuje vypůjčit pro uživatele dokumenty, které potřebuje a které nemá ve fondu žádná knihovna na území státu*“.

c) **meziknihovní cirkulační služby** „*typ cirkulační služby, umožňující za přesně stanovených podmínek cirkulování potřebných dokumentů mezi knihovnami*“.

d) **meziknihovní informační služby** (MIS) „*prostřednictvím této služby knihovna vyžádá a poskytne informace o dostupnosti a podmínkách zpřístupňování dokumentů v jiné knihovně*“. Dnes jsou informace získávány především pomocí počítačových a terminálových sítí.

e) **meziknihovní reprografické služby** (MRS) „*prostřednictvím MRS knihovna vyžádá pro uživatele od jiné knihovnicko-informační instituce reprografické kopie různých dokumentů, které jsou převedeny do vlastnictví uživatele žádající knihovny*“.

---

[24] angl. Universal Availability of Publications – univerzální dostupnost publikací
[25] KTD, nestr.
[26] žádající knihovna
[27] dožádaná knihovna
[28] Boucher, V., S. 2-4 ; Katuščák, D.; Matthaeidesová, M.; Nováková, M., S. 225-226

f) **metodické služby** poskytuje metodické oddělení jiným oddělením knihovny, případně jiným knihovnám, pokud to vyplývá z metodické funkce.

Z uvedených definic jasně vyplývají společné styčné body, které jsou podstatnými znaky meziknihovní spolupráce. I když došlo pod vlivem nových technických i technologických okolností k řadě změn v oblasti knihovnictví, zdá se, že základní charakteristiky meziknihovních služeb zůstávají zachovány. Tedy poskytování dokumentů a informací je, bylo a bude základní charakteristickou vlastností meziknihovních služeb. Nikdy nebude existovat knihovna, která by ve svých fondech obsahovala veškerou literární produkci a proto meziknihovní služby zůstanou zachovány. Co však dozná změn jsou možnosti a podmínky poskytování meziknihovních služeb, které již dnes jsou ve značné míře ovlivňovány moderními informačními technologiemi v jednotlivých jmenovaných typech meziknihovních služeb. Myslím si, že postupem doby se meziknihovní spolupráce prohloubí a budou vyřčeny další specializované definice nových typů meziknihovních služeb, které dnes ještě čekají na své objevení.

V této souvislosti uvádím vlastní obecný návrh definice meziknihovní výpůjční služby, který vyplývá z mých dosavadních praktických i teoretických zkušeností. Domnívám se, že **meziknihovní služby** jsou skupinou základních informačních služeb knihoven a zároveň komplexem odborných, organizačních, technických a technologických činností, které tyto knihovny uskutečňují mezi sebou. Jejich účelem je přímé zprostředkování knihovních jednotek, tj. dokumentů, popř. kopií jejich částí svým registrovaným uživatelům, bez ohledu na místo uložení konkrétního dokumentu. Smyslem meziknihovních služeb je vzájemná spolupráce zúčastněných knihoven, z níž vyplývá povinnost poskytovat meziknihovní výpůjčky z vlastních fondů, jsou-li o ně požádány. Dále jsem přesvědčena, že podstatným rysem při fungování meziknihovní služby je vytvoření určité jednotné struktury a organizace při jejím poskytování. Jen tak lze z meziknihovních služeb vytvořit efektivní a dobře fungující informační služby, které budou uživatelé žádat a hojně využívat při uspokojování vlastních informačních potřeb a požadavků.

2.2. MVS a související legislativní dokumenty

Knihovny a informační střediska pracující na území České republiky obsahují ve svých fondech obrovské množství informačních materiálů, které je zhruba odhadováno na 150 miliónů svazků. Přehledy vybraných ukazatelů některých sítí knihoven v České republice od

roku 1993[29], zaznamenaly v letech 1993–2005 celkový nárůst 781.501 svazků v knihovních fondech veřejných knihoven[30], 33.966 svazků ve zdravotnických zařízeních, 125.794 svazků ve vysokoškolských knihovnách, 59.427 svazků ve školních knihovnách, dále 40.740 svazků v knihovně Akademie věd ČR a 66.863 svazků knihovnách muzeí a galerií v České republice. Z celkového počtu 1.108.291 knihovních jednotek činí nárůst knihovních fondů vysokoškolských knihoven za sledované období 125.794 svazků. Podle posledních statistických zjišťování z roku 2005 je tedy podíl na celkovém počtu knihovních jednotek v ČR v oblasti vysokoškolských knihoven pouze 11,35 %. Celkový objem doplňování knihovních fondů vysokoškolských knihoven tedy zaznamenal jistý pokles oproti roku 1989 o celou jednu třetinu[31]. Domnívám se, že meziknihovní služby v ČR se tímto dostaly do určité paradoxní situace, kdy proti sobě stojí dvě protichůdné tendence. Na jedné straně je to stálé snižování objemu finančních prostředků na doplňování knihovních fondů vysokoškolských knihoven potřebnou literaturou a na druhé straně dochází k intenzivnějšímu využívání knihovních fondů vysokoškolských knihoven. Tuto paradoxní situaci si lze vysvětlil tím, že informační pracovníci vysokoškolských knihoven se snaží co nejúčinněji využívat dostupných knihovních fondů pro potřeby odborných a vědeckých pracovníků, studentů, čtenářů a uživatelů. Myslím si také, že významnou roli v otázce efektivního zpřístupnění informačních pramenů vysokoškolských knihoven a informačních středisek sehrály legislativní dokumenty, které zajistily podmínky pro správné a účelné využití dostupných knihovních fondů a vytvořily nutnou organizační základnu pro poskytování meziknihovních výpůjčních služeb v České republice.

2.2.1. Legislativa do roku 1989

Již v dobách minulých si knihovníci a informační pracovníci uvědomovali nutnost spolupráce a koordinace činností jednotlivých typů knihoven při zpřístupňování velkého množství dokumentů uživatelům a tím i uskutečňování zásady všeobecné dostupnosti dokumentů. Zpřístupňování knihovních fondů představovalo soubor různých informačních služeb, jejichž cílem bylo uspokojovat potřeby uživatelů s využitím vlastního fondu knihovny, nebo s využitím fondů dalších odborných knihoven. Ačkoli spolupráce mezi knihovnami běžně probíhala, teprve roku 1959 byly její „živelné“ rozměry upraveny **vydáním Zákona č. 53/1959**

---

[29] Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekceno.php3?page=05_St/Statistika2.htm>

[30] V tomto celkovém počtu jsou zahrnuty údaje o nárůstu počtu knihovních jednotek vědeckých knihoven v ČR a Národní knihovny ČR.

[31] viz. příloha i

Sb., O jednotné soustavě knihoven[32]. Tento druhý knihovnický zákon spojil jednotlivé, hromadně se vyvíjející druhy a sítě knihoven v jednotnou soustavu a položil základy k prohloubení jejich spolupráce a koordinace činností. Rovněž utvořil předpoklady pro spolupráci všech knihoven na celém území státu a stanovil úkoly všeobecného charakteru a úkoly speciální. Mezi ně patřila také meziknihovní výpůjční služba (MVS). Meziknihovní výpůjční služba byla v intencích zákona chápána jako základní organizační prostředník k uskutečnění stěžejní zásady zákona o jednotné soustavě knihoven, tj. „*umožnit každému občanu vypůjčit si potřebnou knihu z kterékoli veřejně přístupné knihovny jednotné soustavy*“[33]. Zde je třeba zdůraznit především skutečnost, že meziknihovní výpůjční službě dodal zákon mimořádnou důležitost tím, že byla jmenována jako jeden z konkrétních úkolů přímo v zákoně a byla stanovena povinnost vzájemné spolupráce všech knihoven na území státu. Čtenářům se tak daným paragrafem poprvé v plné šíři otevřely knihovní fondy prakticky všech druhů a typů československých knihoven.

V roce 1963 doplnila druhý knihovnický zákon **Vyhláška ministerstva školství a kultury č. 51/63 Sb.**[34], jejíž druhá část[35] byla směrnicí pro organizaci MVS v celostátním měřítku. Zdůrazňuje se zde opět spolupráce knihoven navzájem, přitom zvláštní důvody, které mohou bránit půjčení díla, ale nikoliv jeho zpřístupnění jinou formou jsou zejména konzervační důvody, ochrana vzácných materiálů a potřeba stálé dostupnosti díla v knihovně. Tyto důvody nesměly však být v žádném případě záminkou k odmítání služeb v rámci MVS, jak tomu bylo v některých knihovnách ústavů Akademie věd a vysokých škol.

Organizace MVS podle vyhlášky 51/63 Sb., spočívala na dvou hlavních zásadách:

- MVS využívá především fondů knihoven územně nejbližších (k tomu účelu rozděluje vyhláška knihovny do tří okruhů)
- MVS žádá literaturu podle specializace knihoven, tj. odbornou literaturu v té knihovně, která fondy tohoto druhu shromažďuje.

V této souvislosti je třeba podotknout a zdůraznit, že nešlo o administrativu či byrokratický postup, ale o snahu rovnoměrně, ekonomicky, rychle a účelně využít všech fondů. Meziknihovní výpůjční služby uskutečňovaly knihovny podle těchto zásad tak, že pokud nemohly realizovat výpůjčku z vlastních fondů, předávaly ji k vyřízení dalším knihovnám

---

[32]Dostupný z WWW:<http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Knihovnicky_zakon.htm>
[33] Zákon č. 53/1959 Sb., § 3
[34] Dostupný z WWW: <http://www.mvcr.cz/sbirka/1963/sb30-63.pdf>
[35] § 5 Vyhlášky č. 51/1963 Sb.

v rámci navržených okruhů. Tato tzv. „okružnost“ byla další důležitou zásadou vyhlášky o meziknihovní výpůjční službě. Závažnou okolností, na kterou je také nutné upozornit je, že systém okruhů a soustřeďování požadavků z jednotlivých územních celků v nejbližších knihovnách měl vedle správného ekonomického využití fondů ještě další účel, tj. aby knihovny sledovaly a doplňovaly literaturu, která je čtenáři žádána a kterou nemají, nebo kterou mají zastoupenu v nedostatečném počtu exemplářů. Teoreticky i prakticky pak pomáhala danému postupu „okružnosti“ jednotná žádanka MVS[36].

Během následujících let po vydání zákona č. 53/1959 Sb., a vyhlášky č. 51/1963 Sb., se uplatňovaly jednotlivé zásady a byla dodržována jednotlivá ustanovení. Postupem doby si meziknihovní výpůjční služba vydobyla mimořádné postavení v rámci informačních služeb a stala se konkrétním vyjádřením pomoci větších a lépe vybavených knihoven knihovnám menším. Přestože meziknihovní výpůjční služby dosáhly v tehdejší Československé republice určité kvalitativní úrovně, při jejich srovnání s tehdejším světovým vývojem v oblasti meziknihovní spolupráce, se dalo hovořit spíše o stagnaci, resp. o zpomalení či úplném zastavení dalšího vývoje MVS na území ČR.

2.2.2. Příprava nové legislativy v ČR (po roce 1989)

Teprve rok 1989 přinesl nové možnosti a také poznatky do teorie i praxe MVS. Meziknihovní výpůjční služby v České republice se ocitly v určité krizi, která především souvisela s jejich poskytováním. Poskytování MVS se totiž stále řídilo zastaralou vyhláškou č. 51/1963 Sb., a navazujícími metodickými pokyny, které v mnohém omezovaly stávající praxi knihoven. Po roce 1989 se v knihovnictví České republiky objevily mnohé protichůdné tendence, které výrazně ovlivnily také meziknihovní služby:

- *v oblasti doplňování* – knihovny v ČR měly k dispozici stále menší částky svých rozpočtů určené na doplňování knihovních fondů nákupem ; negativní dopad na doplňování měla také platná právní úprava povinného výtisku.
- *v oblasti tvorby zdrojů o dostupnosti a jejich využívání* – mnohé knihovny převedly své katalogy do elektronické podoby, při zachování významného okruhu klasických katalogů ; pro meziknihovní výpůjční služby to do doby rutinního provozu souborného katalogu znamenalo faktický rozpad informačních zdrojů a výrazné zmnohonásobení práce při snaze

[36] viz. příloha ii

dostupné zdroje používat[37] ; současně vzniklo významné rozšíření možností pro čtenáře získat informace o existenci publikací, ať pomocí Internetu či oborových databází na CD-ROM, nebo z odborných databází přístupných online a to vedlo k citelnému nárůstu požadavků na zprostředkování dokumentů.

- *v oblasti legislativy* – překonaný stav zachycený dosud platnými normami bylo velmi obtížné formulovat, projednat na úrovni jednotlivých resortů a předložit jeho schválení zákonodárnému orgánu ; zároveň však stávající legislativa umožňovala oslabování v některých oblastech činnosti knihoven a jejich rozvojových tendencí.
- *v oblasti koordinace činnosti knihoven a jejich kooperace* – vyvstaly konkrétní projevy potřeby kooperace činností s cílem stanovit přehledná pravidla a spolupracovat na řadě projektů, které nemohly jednotlivé knihovny uskutečnit samostatně ; objevily se konkrétní faktické projevy velké samostatnosti jednotlivých knihoven či knihoven určitého typu, které vedly až k opomíjení spolupráce s ostatními členy společenství knihoven.[38]

Proto se již v roce 1996 pokusili významní představitelé českého knihovnictví na svých pracovních seminářích, poradách a dalších knihovnických akcích ovlivnit chod meziknihovních výpůjčních služeb. Na počátku roku 1996 proběhla porada ředitelů Státních vědeckých knihoven a ředitele Národní knihovny ČR, kde byla formulována naléhavá potřeba novelizovat či zrušit vyhlášku č. 51/1963 Sb., o meziknihovních službách. Její prokazatelná překonanost se stala dostatečným důvodem ke snahám formulovat zásady MVS nově.

Po několika jednáních tak byly započaty práce na tvorbě nového dokumentu, který by vyhovoval lépe nárokům doby a podchytil všechny aspekty spolupráce knihoven v meziknihovních službách. Na seminářích k meziknihovním službám se vyřešilo několik okruhů otázek a z konkrétních podnětů a diskuse vzešly návrhy na další nutné úpravy stávající praxe: např. vyřešení vazeb meziknihovních výpůjčních služeb se Slovenskou republikou, dílčí úpravy stávající žádanky MVS, využití elektronické pošty a faxu jako prostředku ke zkvalitnění, zrychlení, zefektivnění a zjednodušení MVS, atd.

Práce na formulování zásad pro meziknihovní služby výrazně akcelerovaly **utvořením návrhu zásad SDRUK**[39] k meziknihovním výpůjčním službám. Tento návrh znamenal pro

---

[37] Domnívám se, že tento problém byl částečně vyřešen nejprve zpřístupněním on-line katalogů jednotlivých knihoven na Internetu a dále možností vyhledat si potřebné bibliografické údaje v souborných katalozích knihoven, které používaly stejných automatizovaných knihovnických systémů, např. Aleph, T-series či LANIUS.
[38] Štěrbová, J., S. 214-218
[39] Vyčichlo, J. S. 29-36

Národní knihovnu ČR výrazný signál od knihoven sdružených ve SDRUK[40] o potřebě nejen prakticky spolupracovat v oblasti meziknihovních služeb, ale i koordinovat metodické postupy dané oblasti. Při posouzení předloženého dokumentu v Národní knihovně ČR bylo řečeno, že návrh vychází z některých odlišných stanovisek a předpokladů, než na jakých jsou meziknihovní služby v České republice fakticky založeny. Oddělení meziknihovních výpůjčních služeb Národní knihovny ČR tedy dopracovalo vlastní návrh a předložilo jej k posouzení.

Následovalo zasedání komise Národní knihovny ČR pro služby v Ostravě, kde byly účastníky projednány a položeny zásadní otázky stavu, provozování a případného rozvoje meziknihovních výpůjčních služeb. Většina zúčastněných měla možnost vystoupit se svými připomínkami k návrhům zásad vytvořených ve SDRUK a doplněných Národní knihovnou ČR. Jednotlivé články předložených materiálů byly podrobně prodiskutovány a připomínkovány a v diskusi se přítomní shodli na několika zásadních skutečnostech (např. vyhlášku č. 51/1963 Sb., nenovelizovat ani nerušit, řešení bude probíhat v rámci připravovaných legislativních změn, MVS zahrnuje v nových úpravách širší pojetí než ve stávající legislativě, nutnost zpřístupnění elektronického souborného katalogu, atd.), které dále ovlivnily oblast MVS.

Koncem listopadu roku 1996 proběhla ještě jednání o změnách v meziknihovních výpůjčních službách, a to na půdě vysokoškolských knihoven. Předpřipravený materiál prošel připomínkováním ve vysokoškolských knihovnách a na základě daných jednání byl utvořen **konečný návrh zásad pro meziknihovní výpůjční služby**.

Přes všechny snahy o rychlou a účinnou změnu zastaralých metod a postupů v MVS, platila i po uveřejnění návrhu zásad pro MVS překonaná vyhláška č. 51/1963 Sb., která především bránila využití nových nastupujících technologií. Proto byly pociťovány stále intenzivnější snahy ve všech typech knihoven, volající po potvrzení změn a vytvoření jednotných zásad meziknihovní výpůjční služby, o které by se mohly opřít české knihovny při poskytování daného typu služeb.

Během roku 1997 tedy probíhala další intenzivní jednání a zásady byly modifikovány z podnětů významných českých odborníků, kteří do problematiky návrhu zásad meziknihovní výpůjční služby vnesli celou řadu velmi fundovaných připomínek[41]. Při jednáních zástupců SDRUK a Národní knihovny ČR bylo nakonec dohodnuto, že základem další práce na návrhu zásad meziknihovní výpůjční služby se stane návrh zásad SDRUK. Formulací dalšího návrhu

---

[40] Sdružení knihoven České republiky

[41] Tkačíková, D. <http://www.ikaros.cz/node/172> ; Tkačíková, D., S. 1-5 ; Ramajzlová, B., S. 1 ; Richter, V.; Hemola, H.; Svobodová, E., S. 1-3

zásad MVS vytvářeného jménem Ústřední knihovnické rady (ÚKR) byl pověřen dr. Vyčichlo a ten se svými spolupracovníky[42] z pracovní skupiny formuloval tyto podmínky[43]:

- využít původní terminologii, tj. meziknihovní výpůjční služba (MVS)
- nové zásady by se měly stát jednoduchými a jednoznačnými, obligatorními pravidly („slušného“) chování na úseku MVS. Z hlediska dlouhodobé platnosti budou také formulovány.
- přepracované zásady rozeslat k připomínkování členům ÚKR[44] a po zachycení změn předat k právní expertize Ministerstvu kultury ČR
- konečné znění zásad vydat jako doporučení ÚKR k provádění MVS v České republice s ambicí nahradit překonanou vyhlášku č. 51/1963 Sb.
- veškerá doporučení, prováděcí postupy, metodiku, používané technologie a techniku na úseku MVS popsat v příručce, která zásady MVS rozpracuje a nabídne všem účastníkům pro realizaci v praxi jako vhodné, ale fakultativní
- do přílohy zahrnout nově navrženou žádanku MVS[45] zpracovanou v Národní knihovně ČR

Po jednáních pracovní skupiny byly zásady přepracovány a na základě připomínek doplněny do znění **Zásady meziknihovní výpůjční služby**[46], které vyšlo jako návrh Ústřední knihovnické rady k 25.4.1998.

Tento návrh zásad však stále nebyl konečnou úpravou podmínek a vztahů v MVS. Rovněž tyto zásady byly dány k připomínkování a probíhaly intenzivní práce na konečném znění zásad, které byly vyžadovány všemi knihovníky. V konečné fázi se ukázalo, že nejvíce změn doznal návrh především v oblasti obsahu všech druhů údajů uváděných na žádankách. Po ukončení připomínkování byl návrh předán k expertizám na Ministerstvo kultury ČR a pak již nic nebránilo vydání konečného znění **Zásad meziknihovních výpůjčních služeb v ČR**[47], jako doporučení Ústřední knihovnické rady ze dne 15.3.1999.

Vydání konečné verze Zásad meziknihovních výpůjčních služeb v ČR umožnilo postupné uplatnění zásadních změn v oblasti meziknihovní spolupráce a zahájilo novou etapu vývoje meziknihovních služeb. Řada významných kroků vedla především ke změnám v technickém zabezpečení meziknihovních služeb a byly započaty práce na využívání nových oblastí meziknihovní spolupráce.

---

[42] ing. Lea Prchalová, PhDr. Barbora Ramajzlová, PhDr. Vít Richter
[43] Vyčichlo, J., S. 35-36
[44] Ústřední knihovnická rada ČR
[45] viz. příloha iii
[46] Zásady, S. 213-217

Od vydání Zásad nadále pokračují práce na přípravě a formulaci dalších legislativních dokumentů, které zahrnují především podstatné změny nejen v meziknihovních výpůjčních službách, ale i v celé oblasti knihovnictví. Měnící se situace v meziknihovních službách, možnosti využití nových informačních, komunikačních a reprografických technologií vyvolaly potřebu zpracovat nové metodické pokyny pro oblast meziknihovních služeb. Proto na základě platných Zásad meziknihovních výpůjčních služeb byly na počátku roku 2000 vypracovány návrhy nových organizačních a metodických pokynů, které podrobně popisují jednotlivé technologické operace v meziknihovních službách. V průběhu jednání pracovní skupiny Komise pro služby při Národní knihovně ČR[48] byly tyto jednotlivé návrhy projednány a schváleny a výsledkem horečných jednání se stal dokument **Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice**[49]. Tyto metodické a organizační pokyny byly vypracovány na základě potřeb knihovnické veřejnosti a v mnohém se snažily reagovat na nové úkoly a problémy, které se rozvíjely při poskytování meziknihovních služeb. V roce 2002 byl dokument aktualizován, v návaznosti na schválený knihovní zákon[50].

Další iniciativou na poli legislativy byla prezentace „ministerského“ **návrhu knihovnického zákona**[51] a **vyhlášky**[52], který se snažil řešit i meziknihovní služby. Návrh zákona byl na počátku roku 2000 dán k připomínkování odborné knihovnické veřejnosti a z jednotlivých reakcí postupně vyplynuly požadavky na hlubší změny některých navržených paragrafů. Z celé řady připomínek[53] bylo možné vyčíst poměrně vysoký počet požadavků na změny paragrafů, které se týkaly právě meziknihovních služeb a zásadním požadavkem odborné knihovnické veřejnosti, vůči „ministerskému“ návrhu knihovnického zákona, bylo komplexní vyřešení oblasti meziknihovních služeb.

Na základě řady připomínek a po dlouhotrvajících odborných diskuzích byl přijat **Zákon č. 257/2001, O knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)**[54], který od června roku 2001 upravuje systém knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby. Zároveň knihovní zákon upravuje podmínky pro jejich provozování a nevztahuje se na knihovny provozované na

---

[47] Zásady, S. 150-152
[48] zmíněné jednání skupiny probíhalo v červnu 2000
[49] Pospíšilová, J.; Skákalová, V.; Hršelová, H.
[50] Podrobnější charakteristika dále v textu.
[51] Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/o_knihovnach/konsorcia/skip/zakon1.html>
[52] Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/o_knihovnach/konsorcia/skip/navrhy.htm>
[53] viz. příloha iv
[54] Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon257.htm>

základě živnostenského oprávnění. Pro poskytování meziknihovních služeb je z uvedeného zákona podstatný § 14, který nově upravuje některé aspekty poskytovaní MVS v ČR. Dle knihovního zákona a na základě paragrafu 14 jsou knihovny povinny v souvislosti s meziknihovními službami zabezpečit:

[1] „*Pokud v knihovním fondu knihovny není dokument, jehož zpřístupnění si její uživatel vyžádal, má žádající knihovna*[55] ***povinnost*** *v rámci* ***meziknihovních služeb*** *požádat jinou dožádanou knihovnu o* ***zprostředkování*** *tohoto knihovního dokumentu, popř. o poskytnutí informace o něm.*“

[2] „*Dožádaná knihovna je povinna žádající knihovně pro jejího uživatele knihovní dokument ze svého knihovního fondu zprostředkovat tak, že požadovaný knihovní dokument žádající knihovně* ***zapůjčí*** *nebo jí* ***poskytne*** *jeho* ***kopii****, popřípadě jí poskytne* ***informace****, kde se požadovaný knihovní dokument nalézá.*“

[3] „*Pokud je žádost o zprostředkování knihovního dokumentu vyřízena jeho zapůjčením, je žádající knihovna povinna vrátit zapůjčený knihovní dokument dožádané knihovně v dohodnuté lhůtě a odpovídajícím stavu. Po* ***dobu výpůjčky*** *knihovního dokumentu* ***nese odpovědnost za jeho poškození nebo ztrátu***.“

[4] „*Meziknihovní výpůjční a informační služby je knihovna* ***povinna*** *poskytovat* ***bezplatně****. Za poskytnutí kopie knihovního dokumentu v rámci meziknihovních reprografických služeb může dožádaná knihovna požadovat úhradu vynaložených nákladů. Provozovatelé knihoven mohou* ***požadovat úhradu nákladů na dopravu knihovního dokumentu***.“

[5] „*Provozovatel knihovny je povinen vést* ***evidenci meziknihovních služeb****, které poskytl*.“

Z uvedeného textu jasně vyplývá, že popsaná ustanovení knihovního zákona se podrobně zabývají novými hledisky při poskytovaní meziknihovních služeb a legislativně zastřešují samotné fungování meziknihovních služeb, možnost získání kopie či vlastní informace o dokumentu, ochranu dokumentu během výpůjčky a nově otevírají možnost jistého zpoplatnění meziknihovních služeb. Přesto se domnívám, že v rámci zákona nebyla plně podchycena technická a technologická stránka poskytování meziknihovních služeb. Především zákonu chybí ustanovení, které by otevřelo možnost využití Internetu a jeho síťových aplikací při poskytování meziknihovních služeb.

---

[55] resp. provozovatel knihovny

Jako mnohem podstatnější a pro praktické fungování meziknihovních služeb důležitější se ukazuje návazná **Vyhláška Ministerstva kultury k provedení zákona č. 257/2001 Sb.**[56], která stanovuje náležitosti žádosti o zprostředkování knihovního dokumentu. Určuje, kteří provozovatelé knihoven jsou povinni předávat žádosti o zprostředkování knihovního dokumentu v rámci meziknihovní služby zahraničním knihovnám, popř. poskytnout provozovateli knihovny účastnící se mezinárodní meziknihovní služby metodickou pomoc. Vyhláška dále stanovuje podrobnosti o vedení evidence knihovního fondu a náležitosti zápisu o výsledku revize knihovního fondu. V souvislosti s meziknihovní službou je podstatný § 2, který mění náležitosti při zprostředkování knihovního dokumentu následovně:

[1] „*Žádost o zprostředkování knihovního dokumentu se podává v **písemné**, popřípadě **elektronické formě** a obsahuje:*

- *údaje umožňující identifikaci knihovního dokumentu*
- *údaje umožňující identifikaci žádající knihovny*
- *údaje umožňující identifikaci dožádané knihovny*
- *požadavky na způsob zprostředkování knihovního dokumentu*
- *lhůtu, ve které má být žádost vyřízena*“

[2] „*Žádost o zprostředkování knihovního dokumentu, který nemá charakter tiskoviny, obsahuje kromě údajů uvedených v odstavci 1 rovněž technickou specifikaci knihovního dokumentu.*“

Výše uvedená ustanovení druhého paragrafu Vyhlášky otevřela knihovnám možnost využití Internetu a dalších technických prostředků při zprostředkování meziknihovních služeb. Na základě možnosti posílat žádosti o dokumenty elektronickou formou, vznikly v řadě vědeckých i odborných knihoven formuláře pro objednání meziknihovní služby. Většina formulářů je volně k dispozici na webových stránkách jednotlivých knihoven. Jako reakce na nově otevřenou možnost zprostředkování knihovního dokumentu elektronickou formou vznikla na stránkách Národní knihovny ČR v Praze speciální webová stránka ***elektronické žádanky MS v ČR***[57]. Příslušná webová stránka obsahuje odkazy na knihovny, které umožňují objednávat meziknihovní služby prostřednictvím elektronických formulářů. Stránka má informativní charakter a slouží především knihovníkům a informačním pracovníkům nejen k urychlení meziknihovních objednávek, ale také jako inspirace při tvorbě vlastních elektronických formulářů. Na příslušné webové stránce je také umístěn odkaz na dosud jediný,

---

[56] Dostupné z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon257Vyhl.htm>

v České republice takto provozovaný systém pro meziknihovní výpůjčky. Systém ***MVS***[58] slouží k snadnému vyhledávání a online vypůjčení knih z fondu více než 400 českých a zahraničních knihoven.

V současném světě již ani nevnímáme, že každá stránka našeho života je ovlivňována, korigována a řízena různými zákony, vyhláškami a jinými legislativními normativy. Není proto jistě udivující, že i oblast meziknihovních služeb je neustále legislativně řešena a spravována. Vždyť legislativní zázemí je nezbytným předpokladem pro poskytování daného typu služeb a je tedy nutné legislativu neustále sledovat. Jaké budou předloženy nové možnosti a jak budou řešeny některé současné podmínky v meziknihovních službách, ukáže až následný vývoj. Přesto však lze již nyní konstatovat, že potřebné změny v organizaci a struktuře meziknihovních služeb za posledních 15 let přispěly k vyjasnění základní náplně meziknihovní spolupráce a vytvoření nového pohledu řady knihovníků i uživatelů na celou oblast meziknihovních služeb.

2.2.3. Srovnání Vyhlášky č. 51/1963 Sb., a Metodických pokynů pro meziknihovní služby v ČR 2002, s ohledem na vysokoškolské knihovny

Meziknihovní výpůjční služby nabývaly v minulosti mimořádné důležitosti právě ve vysokoškolských knihovnách, protože ty byly chápány jako pomocník rozvoje vědy a techniky. Spolu s dalšími odbornými knihovnami zajišťovaly uspokojování celé řady požadavků uživatelů, kteří si zvyšovali kvalifikaci a doplňovali vzdělání. Těmto uživatelům vysokoškolské knihovny zajišťovaly přímý, popř. zprostředkovaný přístup (pomocí meziknihovní výpůjční služby) k mnohým potřebným studijním materiálům. Aby mohly být racionálně využity všechny vysokoškolské knihovny a jejich fondy, bylo zapotřebí vytvořit účelnou a platnou organizaci meziknihovní výpůjční služby. Jedině tak bylo možné široké zapojení a využití knihovních fondů maximálního počtu vysokoškolských knihoven v rámci meziknihovních služeb. Další rozvoj meziknihovních výpůjčních služeb předpokládalo vyřešení celé řady organizačních, metodických, technických a ekonomických otázek, jejichž prvotní řešení vycházelo ze znění **Vyhlášky č. 51/1963 Sb., O evidenci knihoven jednotné soustavy, o meziknihovní výpůjční službě a o přednostním právu knihoven při získávání literatury, časopisů a jiných sbírkových materiálů**[59].

---

[57] Dostupné z WWW: <http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=sluz_mvs_elzadanky.htm>
[58] Dostupné z WWW: <http://www.mvs.cz/>
[59] Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/sbirka/1963/sb30-63.pdf>

Také v dnešní době hrají vysokoškolské knihovny významnou roli při přímém i zprostředkovaném dodání dokumentů svým uživatelům. Meziknihovní výpůjční služby jsou na jedné straně považovány za standardní služby vysokoškolských knihoven a na druhé straně není na jejich poskytování dostatek finančních prostředků, ani dostatek kvalifikovaného personálu, o čemž svědčí především rychlost a způsoby vyřizování žádanek. Tato situace ve skutečnosti vytyčila dvě základní tendence ovlivňující poskytování meziknihovních výpůjčních služeb ve vysokoškolských knihovnách[60]. Na jedné straně stojí tendence usilující především o snižování finančních zdrojů na doplňování knihovních fondů, stálý růst cen informačních zdrojů a nárůst počtu zveřejňovaných dokumentů a na druhé straně jsou přístupné vyspělé informační technologie a služby, podporuje se spolupráce vysokoškolských a odborných knihoven v oblasti uspokojování informačních potřeb uživatelů formou sdílení informačních zdrojů i fondů knihoven. Změny vnějších podmínek ovlivňující koncepční pojetí a konkrétní postupy vedly v roce 1999 k vytvoření nových rámcových pravidel, **Zásad meziknihovních výpůjčních služeb ČR**[61]. V roce 2002 bylo aktualizováno původní znění Zásad a vznikl nový koncepční materiál pro meziknihovní služby. Jedná se o **Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice**[62], které zavazují knihovny na území České republiky k dodržování určitých postupů v zájmu kvality a zachování formálních a obsahových náležitostí meziknihovních spolupráce.

Při srovnání daných legislativních a metodických dokumentů se zaměříme především na stručné porovnání základních problémových oblastí, které zásadně ovlivňují meziknihovní spolupráci a vytýčíme si konkrétní okruhy problémů týkající se uplatňování pravidel ve vysokoškolských knihovnách.

a) *předmět Vyhlášky a Metodických pokynů*

Předmětem výše jmenovaných legislativních a metodických dokumentů jsou podmínky, umožňující knihovnám provádět meziknihovní výpůjční služby. Charakterizují také zásadní metodické pokyny pro vnitrostátní i mezinárodní meziknihovní spolupráci. Zatímco Vyhláška byla prvním jednotícím právním předpisem, který stanovil, definoval a vymezil meziknihovní výpůjční služby, Metodické pokyny ve svých ustanoveních zahrnují podstatné změny, způsobené možnostmi nových informačních technologií a jejich dopad na oblast meziknihovní spolupráce. Přestože mezi vydáním Vyhlášky a Metodických pokynů uběhlo skoro čtyřicet let,

---

[60] Tkačíková, D. <http://www.ikaros.cz/node/172>
[61] Zásady, S. 150-152.
[62] Dostupné z WWW: <http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=sluz_mvs_metpokyny.htm>

hlavní předmět dokumentů zůstal zachován, tj. ustanovení pro provádění meziknihovních služeb. To v sobě zahrnuje také předpoklad pro spolupráci mezi knihovnami vysokých škol, které mnohdy odmítaly půjčování dokumentů a bránily tak dalšímu rozvoji meziknihovních výpůjčních služeb.

b) *definice MVS*

Pokud budeme hovořit o definicích, pak Vyhláška obsahuje ustanovení[63], které v jistých souvislostech můžeme považovat za definici meziknihovní výpůjční služby. Vyhláška jasně říká: „*k zajištění a prohloubení služby čtenářům jsou knihovny povinny půjčit a obstarat na požádání knihy a jednotlivá čísla novin a časopisů kterékoliv jiné knihovně v ČSSR, pokud tomu nebrání zvláštní důvody*“ a tím se zdůrazňuje především spolupráce všech knihoven navzájem. Myslím si, že tento paragraf zcela jasně vytyčil a sjednotil možné pohledy a přístupy k definování meziknihovní spolupráce a pozdější teoretické i praktické zkušenosti ukázaly nové cesty dalšího vývoje definování MVS. Na rozdíl od Vyhlášky, jsou v Metodických pokynech zahrnuty již změněné podmínky pro provádění meziknihovní výpůjční služby, což se odráží také v definici MVS. MVS jsou zde definovány: „*jako soubor výpůjčních, informačních a reprografických služeb, které mezi sebou uskutečňují knihovny s cílem zpřístupnit svým uživatelům knihovní dokumenty bez ohledu na místo jejich uložení*“. Jistě velmi důležitou součástí definice je také ustanovení, které říká: „*MVS jsou standardní službou knihoven a jsou založeny na principu reciprocity, z něhož pro zúčastněné knihovny vyplývá povinnost poskytovat meziknihovní služby z vlastních fondů, jsou-li o ně požádány*“. Dále je podstatné uvést fakt, že se poprvé v metodickém materiálu objevují specifikace dalších součástí meziknihovních služeb. V případě Metodických pokynů jsou jmenovány tři následující části, které jsou zahrnovány do meziknihovních služeb. „*K meziknihovním službám patří: meziknihovní informační služby (MIS); meziknihovní výpůjční služby (MVS); meziknihovní reprografické služby (MRS).*“ Domnívám se, že tyto dodatky jsou mimořádně důležitými ustanoveními, protože se tak meziknihovní výpůjční služby zařadily mezi základní služby, které má každá knihovna poskytovat a zároveň bylo specifikováno, z čeho je tvořen celý komplex meziknihovních služeb. Na základě reciprocity je potom dán předpoklad spolupráce všech typů knihoven, tedy i vysokoškolských, při vyřizování požadavků a je odstraněna možnost odmítnutí vyřízení žádosti, s ohledem na zvláštní důvody.

c) *okruhy – subjekty*

---

[63] Vyhláška, § 5

Zásadním vyjádřením účelnosti a rovnoměrnosti při směrování požadavků na literaturu v rámci Vyhlášky bylo rozdělení knihoven do tří okruhů. Tzv. „okružnost“ zajišťovala směřování požadavků podle typů knihoven, které byly seskupeny do jednotlivých okruhů a tím se ztrácela vazba na žádaný dokument. Než byly osloveny knihovny vyššího okruhu muselo být zřejmé, že požadavek nelze vyřídit v rámci nižšího okruhu. Domnívám se, že sice došlo k rozložení úkolů kladených na MVS, ale nepoměrně se prodlužovala doba vyřízení žádanek. Tak např. vysokoškolské knihovny byly mnohdy nuceny vyřizovat žádosti v rámci druhého okruhu, tím docházelo ke ztrátám vazeb s ohledem k charakteru žádané literatury a doba vyřízení žádosti se tím prodlužovala. Proto si myslím, že prvořadým aspektem pro způsob směřování požadavku na literaturu v rámci „okružnosti“ měl být spíše žádaný dokument, tj. jeho tematika, typ a charakter. I přes svá negativa zůstal princip „okružnosti“ zachován a v řadě knihoven jsou žádosti stále rozesílány podle daného klíče. Zcela odlišnou pasáží v rámci Metodických pokynů jsou pak uváděné definice subjektů MVS: „*subjektem MVS je knihovna, která poskytuje meziknihovní služby jen svému registrovanému uživateli*“. Subjekty tedy nestanovují principy pro rozesílání žádostí, ale pouze stručně charakterizují, kdo a komu poskytuje daný typ služeb. Domnívám se, že pro dnešní praktické využití je tedy mnohem účelnější a potřebnější rozlišení aktivního a pasivního postoje při vyřizování žádosti, resp. rozlišení knihovny žádající „*knihovna, která požádala jinou knihovnu o výpůjčku MVS* “ a dodávající „*knihovna, která výpůjčku MVS poskytuje*“. Toto rozlišení v mnohých vysokoškolských knihovnách hraje významnou roli např. při přerozdělování finančních prostředků na poskytování služeb MVS, mění organizační a metodické postupy v MVS, ovlivňuje akviziční politiku, atd. Myslím si, že ustanovení subjektů MVS lépe odpovídá současným podmínkám a požadavkům kladeným na meziknihovní výpůjční služby a knihovnám se otevírá řada nových možností usnadňujících rychlé a efektivní vyřízení požadavků uživatelů, bez nutnosti kolování po předem určených okruzích knihoven.

d) <u>*metodické postupy*</u>

Základní metodické postupy dané Vyhláškou a Metodickými jsou v podstatě stejné, liší se pouze dobou svého vzniku a mírou své propracovanosti. Zatímco Vyhláška byla prvním souhrnným materiálem, který sjednotil a ustanovil základní metodické principy poskytování meziknihovních výpůjčních služeb v podobě, kterou si získaly v době svého živelného provozování, Metodické pokyny navázaly v konkrétních bodech na Vyhlášku a šly ve svých

metodických principech více do hloubky. V jednotlivých ustanoveních Metodických pokynů[64] byly zohledněny nové komunikační a reprografické technologie[65], které podstatně změnily některé metodické postupy při vyřizování žádostí MVS. Co však zohledněno nebylo, je oblast finančního zabezpečení, která v mnohém ovlivňuje také organizaci současné meziknihovní spolupráce. To ovšem neplatí pro Vyhlášku, která se finančním zabezpečením částečně zabývá v rámci návrhu, který stanoví: „*půjčování knih meziknihovní výpůjční službou je bezplatné. Poštovné za odeslání knih hradí knihovna, která je odesílá.*“[66]. Přestože oba uvedené normativní dokumenty v mnohém ovlivnily metodické a organizační postupy vysokoškolských knihoven při poskytování meziknihovních služeb, nejsou v rámci těchto dokumentů výhradně ustanoveny konkrétní principy pro danou oblast.

e) <u>*mezinárodní MVS*</u>

Poskytování mezinárodní MVS bylo v zásadě omezeno § 10 Vyhlášky, který stanovil: „*nemá-li knihu žádanou meziknihovní výpůjční službou žádná tuzemská knihovna, je možno na požádání čtenáře a s přihlédnutím k prokázané společenské závažnosti jeho žádosti vypůjčit ji mezinárodní výpůjční službou ze zahraniční knihovny*“. Tímto ustanovením se vytvořil rozpor mezi zásadou povinnosti půjčit a obstarat literaturu čtenáři a možností získání nových informačních materiálů ze zahraničí. Při každém konkrétním požadavku na mezinárodní MVS se totiž zkoumala prokazatelná potřeba výpůjčky a žadatel musel mít potvrzení o vědeckém či odborném projektu, který vyžadoval využití konkrétního titulu. Toto ustanovení v podstatě neovlivnilo práci vědeckých, výzkumných či odborných a uměleckých knihoven a dá se předpokládat, že mnohé vysokoškolské knihovny běžně vyřizovaly žádosti o mezinárodní MVS, pro své vědecké a pedagogické pracovníky. Nepoměrně složitější bylo pak získání odborné zahraniční literatury pro uživatele, který neodpovídal předpokládaným kritériím. Domnívám se, že všechna omezení daná Vyhláškou byla eliminována v Metodických principech, které stanovují mezinárodní MVS velmi obecně: „*mezinárodní meziknihovní služby se uskutečňují mezi knihovnami České republiky a zahraničními knihovnami v souladu s obecně závaznými právními předpisy a doporučením IFLA*“[67]. Nejsou tedy dána žádná omezení týkající se společenské závažnosti a mezinárodní MVS je otevřena všem uživatelům rovnocenně. Velmi důležitou součástí ustanovení mezinárodní MVS jsou v Metodických

---

[64] Zásady, č. 1.3.2 – 1.3.5
[65] Zásady, č. 1.3.2 „žádost o zprostředkování dokumentu lze zasílat poštou, elektronicky nebo faxem“
[66] Vyhláška, § 9
[67] viz. Zásady a směrnice pro mezinárodní meziknihovní výpůjční služby – koncepční materiál IFLA; Dostupné z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/Zasady_a_smerniceMMVS.htm>

pokynech uvedeny subjekty MMVS, pravidla a náplň požadavků na mezinárodní meziknihovní službu, přičemž konkrétní organizační principy se v mnohém neodlišují od principů daných pro vnitrostátní MVS. Můžeme tedy konstatovat, že dané výsostné postavení vědeckých a odborných pracovníků při získávání zahraniční literatury odpadá a mezinárodní meziknihovní výpůjční služba dnes přispívá k rozvoji mezinárodní spolupráce knihoven.

f) *žádanky MVS*[68] [69]

O obsahu a formě žádanek MVS se ve Vyhlášce mnoho neuvádí, pouze § 7 říká: „*požadavky na meziknihovní výpůjční službu uplatní knihovny na žádance, která musí obsahovat základní bibliografické údaje o žádané knize*“. Jako doplněk je uvedena možnost zaslání požadavku telegraficky nebo dálnopisně, ale specifické požadavky na formu či obsah těchto žádanek není uveden. Oproti tomu je v Metodických pokynech zachycen zcela konkrétní seznam údajů povinných na žádankách MVS[70] a jsou zde vyjmenovány také jednotlivé typy žádanek, tj. faxová, elektronická a poštovní. Domnívám se, že používání jednotného formuláře žádanky MVS se v dosavadní praxi plně osvědčilo a to především svým příspěvkem k racionalizaci práce v žádající i půjčující knihovně. Jistou perspektivou mohou být návrhy minimálních požadovaných údajů na faxových, nebo elektronických žádankách, které dnes již v některých vysokoškolských knihovnách plně nahradily klasickou žádanku MVS. Přesto zatím v České republice neexistuje jednotná elektronická žádanka pro meziknihovní služby. Na základě podmínek, technického vybavení a knihovních řádů vznikají v jednotlivých knihovnách její různé typy. Obecně ovšem platí, že žádající knihovna musí použít elektronickou žádanku té knihovny, kterou o meziknihovní výpůjčku žádá.

Meziknihovní výpůjční služby se stávají běžnou službou vysokoškolských knihoven, která v současných podmínkách nabývá nové dimenze, protože je do určité míry schopna eliminovat nedostatek primárních informačních pramenů nutných k uspokojování rostoucích informačních požadavků uživatelů. Technický a technologický vývoj, rozvoj síťového propojení stále většího počtu vysokoškolských knihoven České republiky klade řadu otázek a nároků na změny koncepčního pojetí i konkrétních postupů v meziknihovních službách. Na první pohled se tento vývoj odráží především ve zvolených technologiích, ale daleko důležitější je jasné vědomí cíle meziknihovní spolupráce s uživatelským zaměřením a udržení vědomí

[68] viz. příloha ii
[69] viz. příloha iii
[70] Zásady, S. 151

základního směrování celého procesu, které vyplývá jak z Vyhlášky, tak i z Metodických pokynů.

Domnívám se, že zásadním východiskem plynoucím ze srovnání je pojmenování konkrétních souvislostí meziknihovních výpůjčních služeb ve vysokoškolských knihovnách, částečný teoretický výklad spojený s vymezením prakticky používané terminologie a v konečném důsledku také upozornění na souvislosti vývojových trendů vysokoškolských knihoven. Přitom právě souvislosti jednotlivých izolovaných jevů, definovaných v rámci Vyhlášky a Metodických principů, mohou být z dnešního pohledu chápány jako návrh komplexního řešení koordinačních a kooperačních postupů v meziknihovních službách.

2.2.4. Doporučení pro poskytování MS a DD

Nejnovější iniciativou v oblasti legislativního a metodického zázemí pro meziknihovní služby se stalo **Doporučení pro poskytování meziknihovních služeb a dodávání dokumentů**[71]. Jedná se o dokument, který vznikl jako výsledek diskuze členů sekce IFLA pro oblast dodávání dokumentů a sdílení zdrojů. Byl formulován na základě praktických zkušeností mezinárodních projektů a jeho jednotlivé teze lze použít v rámci vlastních oddělení meziknihovních služeb v jednotlivých zemích. Hlavní podstata dokumentu je dána jeho otevřeností a volností s tím, že se jedná o pomůcku pro vytváření cílových standardů. Dále uvádím plné znění textu Doporučení:

Obecná doporučení

- Urychlení/zmodernizování procesu uvnitř vlastní knihovny
  - definovat jednotlivé indikátory různé úrovně služeb, časový horizont jednotlivých služeb, sledování zabezpečení služby v souladu se stanovenými kritérii
  - provést vyhodnocení vlastní praxe a zabezpečit změny na základě těchto zjištění
  - zredukovat počet pracovníků, kteří požadavek vyřizují, a tím i počet ručních operací při vyřizování požadavku
- Všechny požadavky by měly být evidovány v jednom elektronickém systému, nejlépe v takovém, který je schopen spolupracovat s jinými MS/DDS systémy
- Vytvářet statistická data k monitorování v rámci národního systému a pro lokální potřeby

[71] Dostupné z WWW: <http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=sluz_ms_doporuceni_ifla.htm>

- Naplnit souborný katalog údaji o exemplářích, zabezpečit jejich aktualizaci společně s informacemi důležitými pro sdílení fondů
- Rozvíjet reciproční dohody poskytování meziknihovních služeb

Zaměstnanci/Pracovníci

- Využívat odborných zkušeností a znalostí pracovníků
- Pracovníci by si měli průběžně zvyšovat kvalifikaci a být školeni v užívání nových nástrojů, prostředků a zdrojů
- Podporovat výměnu zkušeností na národní a mezinárodní úrovni

Technologie

- Hardwarové a softwarové prostředky musí být neustále aktuální (pravidelná aktualizace a zavádění nových technologií)
- Vyzývat a podporovat uživatele k podávání požadavků elektronickou cestou
- Dát koncovému uživateli možnost ověřit si status vyřízení online
- Vyřizovat všechnu komunikaci týkající se objednávek elektronicky

Uživatelé

- Soustředit se na potřeby a priority koncových uživatelů
- Dělat pravidelně průzkum mezi uživateli meziknihovních služeb

Doporučení pro žádající knihovnu

- Meziknihovní služby musí být integrovanou součástí služeb knihovny
- Zavádět nové technologie ve všech procesech služby
- Neomezovat počet požadavků jednotlivých koncových uživatelů
- Motivovat koncového uživatele ve využívání služby
- zabezpečit přístup uživatele do souborného katalogu s možností následného objednání dokumentu
- Zpracovávat požadavky uživatelů neprodleně, rychle a efektivně
- Užít získaných zkušeností při výběru dožádané knihovny z hlediska rychlosti dodání požadavku a ceny za konkrétní službu
- Dodržovat podmínky dožádané knihovny a pečovat o půjčené dokumenty
- Nabízet platbu prostřednictvím IFLA voucherů
- Doručit dokumenty nejrychlejším možným způsobem koncovému uživateli
- poslat kopie elektronicky, pokud je to možné
- kontrolovat rychlost doručení na základě pravidelných průzkumů

Doporučení pro dožádanou knihovnu

- Užít zkušeností svých zaměstnanců při vyřizování požadavků a expedici dokumentů ze skladišť pro minimalizaci chyb a omylů
- Používat nejrychlejší možnou metodu doručení
- Vyřídit požadavek nejlepším možným způsobem
- Mít jistotu, že licenční smlouvy obsahují i ustanovení o využití online zdrojů pro meziknihovní služby
- Vytvořit online formulář pro objednání dokumentů a/nebo spolupracovat s dalšími MS/DDS systémy
- Zpracovat svoji strategii a zásady meziknihovních služeb a vystavit je na www stránkách
- Přijímat IFLA vouchery jako platidlo za poskytnuté služby

Po vlastním prostudování materiálu je zřejmé, že ne všechny vysokoškolské a odborné knihovny budou schopny uskutečnit, začlenit a dodržovat tato doporučení jako celek. Podstatné ovšem je, že se doporučení mohou stát jistým vodítkem jejich stávajících služeb a zároveň i cílem jejich dalšího rozvoje.

2.3. Organizační a metodické principy MVS

Po nabytí platnosti zákonných opatření začala každá knihovna jednotné soustavy povinně poskytovat meziknihovní služby v rámci jednotlivých zákonných opatření. Při realizaci jednotlivých požadavků MVS a v návaznosti na možnosti a technické prostředky se postupem doby utvořily pevné organizační a metodické principy MVS.

V počátečním období **organizace meziknihovních výpůjčních služeb** vycházela ze vzájemných vztahů a spolupráce knihoven jednotné soustavy, z jejich dosavadní praxe a zkušeností v meziknihovních výpůjčních službách a z možností, které poskytovaly tehdejší informační pomůcky, dostupné pro potřeby meziknihovní výpůjční služby (např. souborné katalogy, tištěné nebo rozmnožované přírůstky jednotlivých knihoven nebo typů knihoven, seznamy speciálních fondů, atd.).

V rámci vytvoření jednotných organizačních a metodických principů pro ekonomické využití fondů a stejnoměrné rozložení úkolů vyplývajících z meziknihovních výpůjčních služeb byly již v rámci Vyhlášky č. 51/1959 Sb., **knihovny jednotné soustavy rozděleny do tří okruhů**[72]:

---

[72] Meziknihovní výpůjční služba, S. 8-12.

A. Prvý okruh zahrnoval:

a) *knihovny osvětového charakteru* – na území okresu, kam patřily především místní lidové knihovny, městské lidové knihovny, knihovny kulturních klubů JZD, knihovny závodních klubů ROH nebo závodních výborů ROH, školní žákovské knihovny, zdravotnické knihovny pro nemocné, vojenské osvětové knihovny

b) *odborné a vědecké knihovny* – na území okresu, které zahrnovaly knihovny podnikových útvarů VTEI, odborné knihovny zemědělského či lesního výrobního závodu, školní učitelské knihovny, vojenské vědecké knihovny, muzejní knihovny, apod.

c) *okresní knihovny* – byly ústředním článkem prvního okruhu a byly chápány jako střediska metodické, bibliografické-informační a meziknihovní výpůjční služby v daném okrese. Tyto knihovny musely také pro účely MVS budovat potřebný bibliografický aparát.

B. Druhý okruh zahrnoval:

a) *krajské knihovny* – musely vést základní evidenci informací o knihovnách druhého okruhu, jejich fondech a možnostech jejich využití

b) *státní vědecké knihovny* – s výjimkou těch, jež byly zahrnuty do třetího okruhu

c) *knihovny vysokých škol*

d) *odborová střediska VTEI*

e) *knihovny ústavů*, kabinetů a laboratoří ČSAV a SAV

C. Třetí okruh zahrnoval:

a) *ústřední knihovny* jednotlivých *sítí*

b) *ústřední knihovny* jednotlivých *specializací*

Rozvržení jednotlivých okruhů se stalo organizačním vodítkem pro orientaci knihoven pouze k účelům meziknihovních výpůjčních služeb a zásadně nešlo o jakoukoli kategorizaci knihoven k jiným účelům. Tímto rozdělením knihoven do okruhů mělo dojít k:

- odstranění stávajícího způsobu zasílání žádostí o výpůjčky MVS přímo ústředním knihovnám bez využití možností, které poskytovaly knihovny nižších úrovní (tj. okresu, kraje)
- zajištění postupu předávání žádostí dalším knihovnám, nemohla-li výpůjčku realizovat ta knihovna, která o ni byla požádána jako první

Na počátku se velmi lišily metody a postupy práce v jednotlivých knihovnách při přijímání, zpracování a vyřízení požadavků MVS, které se pak sami knihovníci pokusili sjednotit na svých jednáních[73]. Zde vlastně začaly vznikat návrhy na jednotné základní metodické postupy a zásady, podle nichž se prováděla praxe MVS v následujících letech. Samozřejmostí bylo rozlišení metod a postupů, které musí používat knihovna, která žádá o výpůjčku a knihovna, která vyřizuje požadavek na výpůjčku. Tak vznikly dvě oddělené metodiky práce, které obsahovaly mnoho společných rysů.

2.3.1. Organizace práce v knihovně, která žádá o výpůjčku

Každá knihovna jednotné soustavy byla povinna obstarat pro svého čtenáře dokumenty, které nemá ve vlastním fondu. V knihovnách a informačních střediscích pak plnila tuto funkci oddělení meziknihovních výpůjčních služeb. Jak již bylo řečeno, pokusili se knihovníci a odborní pracovníci z oblasti knihovnictví vytvořit jednotné metodické postupy, které měly být uplatňovány při vyřizování požadavků. Tak byly formulovány návrhy metod, zaměřené především na **sjednocení postupů**[74] při:

a) Přijímání objednávky MVS

I.) *co a jak se objednává* – čtenář, který nenajde publikaci ve fondu knihovny, kde je zaregistrován, požádá svou „kmenovou“ knihovnu o obstarání materiálu prostřednictvím meziknihovní výpůjční služby z jiné knihovny na území ČR. V místech s větším počtem knihoven (např. na území města) je čtenář povinen zjistit, zda požadované dílo není ve fondu jiné knihovny. Podle možnosti přitom každá dotazovaná knihovna potvrzuje čtenáři svůj výsledek příslušnou šifrou. Z uvedeného tedy vyplývá, že meziknihovní výpůjční službou se vypůjčují jen ta díla, která skutečně nejsou ve fondu knihovny (popř. knihoven města) a tedy nikoliv ta, která jsou právě půjčena jinému čtenáři.

II.) *půjčování MVS* – o výpůjčku pomocí meziknihovní výpůjční služby je možno žádat pro toho čtenáře, který je zaregistrován v seznamu čtenářů knihovny, takže pracovník knihovny má v evidenci potřebné údaje k identifikaci čtenáře. Jedná-li se o institucionálního uživatele, je nutné mít

[73] např. 1. Celostátní seminář o meziknihovních výpůjčních službách (Praha, 26. dubna 1966)
[74] Burgetová, J.; Sošková, E.; Volfová, V., S. 8-21.

také základní údaje o instituci a pověřeném pracovníkovi, který zodpovídá za půjčování knih.

III.) *bibliografické ověření žádanky MVS* – odborná a přesná práce v oblasti MVS předpokládá, aby žádanku MVS vždy přijímal odborný pracovník knihovny, který je okamžitě schopen posoudit její bibliografickou úplnost, ověřit žádanku v příslušných zdrojích a eventuálně přímým pohovorem se čtenářem zajistit doplnění údajů, které jsou pro zjištění díla nezbytné. Jestliže má být práce na úseku MVS efektivní, je nutné klást důraz na to, aby čtenář svůj požadavek uváděl co nejpřesněji a knihovník musí dbát o to, aby byly uvedeny v úplnosti všechny potřebné údaje (např. u knih – jméno a příjmení autora, název práce, rok vydání, místo vydání a nakladatele, u časopisů pak nezkrácený titul, ročník, rok, strana, jméno autora, název článku, apod.).

b) Zpracování jednotné žádanky MVS

I.) *vyplnění jednotné žádanky* – žádanku vyplňuje čtenář nebo knihovník, pro oba však platí zásada, že se žádanka vyplňuje čitelně a ověřuje razítkem knihovny a podpisem pověřeného pracovníka. Knihovník po domluvě se čtenářem dále specifikuje požadavky, týkající se dalšího postupu při vyřizování žádanky. Tedy zda v žádané knihovně bude vytvořen záznam na požadovaný dokument či je potřeba postoupení do další knihovny, pokud první knihovna nemá dokument k dispozici.

II.) *evidence žádanek* – každá knihovna je povinna vést o meziknihovní výpůjční službě evidenci, tedy protokol, který podává okamžitou informaci o práci MVS. Rovněž zachycuje postup při příjmu objednávky přes půjčení dokumentu až po jeho vrácení. V rámci správné organizace a metodiky nebyla nikdy předepsána forma evidence MVS, protože ta vždy závisela na všech okolnostech a podmínkách dané knihovny. V zásadě však byly do evidence zahrnuty tyto údaje: pořadové číslo protokolu (zapsané také na žádance), datum odeslání žádanky, jméno čtenáře a způsob a datum vyřízení žádanky.

III.) *rozeslání žádanek* – je odborná a ekonomicky velmi náročná a odpovědná práce, která představuje poslední etapu při zpracování žádanek. Ve své podstatě se jedná o rozhodnutí, do které knihovny žádanku poslat. Při této

práci v úplných počátcích meziknihovních výpůjčních služeb nebylo jiných vodítek, kromě Vyhlášky č. 51/1963 Sb. Postupem doby byly vytvořeny některé metodické pomůcky[75], příručky[76], bibliograficko-informační soupisy[77] a lístkové souborné katalogy[78], které se staly běžnou pracovní pomůckou knihovníka v oblasti meziknihovních výpůjčních služeb. Již od začátku fungování meziknihovních výpůjčních služeb se vyžadovalo po knihovnících důsledné zjišťování literatury ve všech tehdy dostupných seznamech a postupování žádostí o výpůjčky pouze těm knihovnám, které dokument vlastní. Knihovníci si velmi jasně uvědomovali, že důsledným dodržováním správných zásad zjišťování se zkrátí nejen doba čekání čtenáře na dokument, ale také to přispěje k zefektivnění meziknihovních výpůjčních služeb v našich knihovnách. I přesto, že uvedené skutečnosti byly zcela zřejmé, nebyla praxe schopna všechny požadavky správně usměrnit. Hlavním negativním prvkem byla především nedostatečná dostupnost pomůcek pro vyhledávání údajů o dokumentech a neexistence úplného souborného katalogu všech knihoven (Zde je však nutné připomenout, že již v 80. letech reálně fungoval souborný katalog periodik ASSKP[79], který vytvářela Univerzitná knižnica v Bratislavě. Byl hojně využíván především knihovnami a středisky VTEI[80], vysokoškolskými pracovišti a dalšími vědeckými a odbornými knihovny. Všeobecného využívání se však ASSKP nedočkal, neboť tomu bránilo nedostatečné technické vybavení řady knihoven. Přestože tedy jistý souborný katalog existoval, byly po roce 1989 práce na jeho dalším vývoji zastaveny.), který by umožňoval zjištění adekvátních údajů k žádaným dokumentům v jednotlivých participujících knihovnách. Proto bylo navrženo např. pořádání pracovních instruktáží o MVS, vydávání pravidelných informativních materiálů a pomůcek pro MVS (např. různé seznamy, katalogy, adresáře, atd.) a v neposlední řadě také vybudování souborných katalogů knihoven v jednotlivých krajích.

---

[75] Meziknihovní výpůjční služba, S. 76-90.
[76] Strnadel, J. ; Smejkal, B. ; Boldiš, J.
[77] Seznam vědecké a technické literatury ; Soupis lékařských publikací
[78] CEZL (Celostátní evidence zahraniční literatury), aj.
[79] Automatizovaný systém souborného katalogu periodik

c) **Způsob vyřízení požadavků**

I.) *půjčení dokumentu* – při půjčení dokumentu je knihovna, která o výpůjčku požádala, povinna dodržet všechny individuální podmínky, jež stanovila půjčující knihovna, zejména jde-li o dílo k prezenční výpůjčce, jeho uložení, studijní podmínky a lhůty výpůjčky. Před uplynutím stanovené výpůjční lhůty má knihovna možnost žádat o prodloužení výpůjční lhůty a to zpravidla nejvýše dvakrát. Knihovna, která dílo půjčila, odpoví na tuto žádost jen tehdy, nemůže-li lhůtu prodloužit. Při vrácení výpůjčky je nutné dodržet stejné zásady, za jakých bylo dílo půjčeno žádanou knihovnou. Při poškození či ztrátě vypůjčeného dokumentu je žádající knihovna povinna uhradit náklady spojené s vrácením do původního stavu. V neposlední řadě je nutné uvést, že za dílo ručí vždy knihovna, která si dílo vypůjčila, a povinnost vymáhat úhradu od čtenáře nemůže přenést na tu knihovnu, jež dílo půjčila.

II.) *zpráva* – jestliže požádaná knihovna nemůže žádost o výpůjčku uskutečnit, informuje o tom žádající knihovnu a žádanka dále koluje po dalších knihovnách. Protože Vyhláška nestanovila lhůtu, jak dlouho lze oprávněně a bez urgencí čekat na vyřízení, byla navržena tato kritéria, která se pak stala závaznými předpisy: nedostane-li knihovna do 2 měsíců od odeslání žádosti konečnou zprávu o vyřízení a neztratila-li mezitím žádost opodstatnění, může se dokument znovu objednat.

III.) *mimořádné druhy objednávek* – ve výjimečných a skutečně naléhavých případech může knihovna žádat o výpůjčku i jinými prostředky (tj. telegramem, telefonem, dálnopisem, atd.). Tyto objednávky se pak vyřizují přednostně a po uskutečnění je nutné zaslat dodatečně žádanku.

2.3.2. Organizace práce v knihovně, která vyřizuje požadavek na MVS

Rámcový pohled na problematiku postupů prací v knihovně, která přijímá požadavek na MVS, není možné přesně vytyčit. Každá z knihoven, která vyřizuje požadavky na MVS, je pod vlivem celé řady činitelů, které ovlivňují oblast poskytování meziknihovních služeb. Jinak a za jiných podmínek mohou vyřizovat požadavky knihovny s menším knižním fondem a menším počtem katalogů, rychlým způsobem vybavování objednávek ze skladišť a za jiných podmínek

---

[80] vědecké, technické a ekonomické informace

pracují velké knihovny s obrovským množstvím dokumentů, které mohou být uloženy na různých odděleních. Často pak způsob vyřizování objednávky MVS závisí na počtu pracovníků či hodinovém objemu prací v rámci MVS. Ať jsou tedy podmínky práce v knihovnách vyřizujících požadavky na MVS jakkoli rozdílné, v základních postupech byly postupem doby sjednoceny. Maximální pozornost byla věnována především těmto **základním postupům**[81]:

a) **Evidence došlých žádanek** – způsob evidence se řídí obvykle druhem knihovny, množstvím docházejících žádanek, pracovními podmínkami dané knihovny a to nejen v oblasti meziknihovních výpůjčních služeb.

   Během uplynulých let se v našich knihovnách ustálilo dvojí evidování žádanek. První způsob spočívá v evidenci žádanky MVS jednotlivě, podle autora a názvu žádaného díla, bez ohledu na to, že došly z jedné knihovny. Tento postup je typický především pro rozsáhlé knihovny s velkým počtem docházejících žádanek MVS, z nichž každá je vyřizována individuálně. Druhý způsob zahrnuje hromadné evidování žádanek MVS, kdy se zapisuje pouze čtenář, uživatel, tj. objednávající knihovna, a počet došlých žádanek, bez rozpisu autorů a názvů. Tento druhý způsob je obvyklý v knihovnách, které umožňují vyřízení všech žádanek z vlastních zdrojů, ve stejnou dobu. Ať knihovna zvolila jakýkoli systém evidence žádanek, bylo nutné dodržet určité podmínky pro evidování. Především samostatné zaznamenávání požadavků v rámci protokolu MVS, evidence všech požadavků vedoucí k vyřízení všech žádanek, zaevidování požadavku pod určitým číslem v rámci daného roku a možnost zpětného zjištění, zda byl požadavek vyřízen, apod.

b) **Počáteční vyřízení žádanky v knihovně** – tímto krokem rozumíme spolehlivé a odborně zajištěné zjištění dostupnosti díla podle všech dostupných pomůcek pro MVS. V praxi to tedy znamená zaznamenání signatury, popř. přírůstkového čísla dokumentu dané knihovny.

c) **Vyřízení požadavků na MVS** – metodika práce v rámci této poslední etapy umožňuje využít tři možnosti vyřízení žádanky MVS, které plně souvisí s přímou dostupností dokumentu v knihovně.

První možnost zahrnuje situaci, kdy knihovna dokument vlastní a má jej umístěn v depozitáři na místě a odesílá je žádající knihovně. V rámci této možnosti je tedy zcela zřetelné, jaké jsou

[81] Burgetová, J.; Sošková, E.; Volfová, V., S. 14-21.

metodické postupy vyřízení žádanky, tj. dokument projde expedicí, je vybaven potřebnou částí žádanky s identifikačními údaji a pak následuje fyzické odeslání žádající knihovně.

Druhá možnost nastává v případě, kdy knihovna dílo vlastní, to je umístěno v depozitáři, ale zrovna není na místě a tudíž jej nelze okamžitě půjčit. Zde mohou nastat různé případy, charakterizující danou situaci, např. dokument je vypůjčen jinému čtenáři, dokument dosud nebyl zpracován, dokument může být ve vazbě, apod. V takových případech volí knihovníci některou z možných variant správného vyřízení požadavku MVS, tj. žádanka je přijata jako záznam na dokument, který je vypůjčen, nebo je žádanka odeslána k vyřízení další knihovně, která vlastní příslušný dokument, popř. je žádanka vrácena žádající knihovně přímo.

Třetí možnost souvisí s variantou, kdy žádaná knihovna dokument nemá. Pak je nutné postupovat od kontroly uvedených údajů, přes doplnění chybějících údajů, popř. vysvětlení nejasností a nepřesností v údajích uvedených na žádance k nalezení konkrétního dokumentu v jiné knihovně.

V rámci metodických postupů prací v knihovně, která vyřizuje požadavek na MVS, je nutné mít stále na paměti, aby v konkrétních případech byly žádanky vyřizovány kvalifikovaně a teprve po vyčerpání všech možností byly postupovány dalším knihovnám. Je nutné si uvědomit, že čím více knihoven se musí zabývat jednou žádankou, tím více se prodlužují termíny a lhůty vybavení všech žádostí a poškozují se uživatelé MVS. Myslím si, že je nutné zachovávat jistý systematický postup, přesto však by měla být dána možnost určité kreativity při vyřizování požadavků. Domnívám se, že v rámci postupů při vyřizování jednotlivých požadavků meziknihovních výpůjčních služeb nejde o mechanickou práci, ale naopak o práci, kterou je nutné chápat jako stále se měnící živý organismus s celou řadou možných kombinací a variant metodických postupů. Nejlépe je možné vybavit si jednotlivé kombinace a variace možností na schématickém znázornění postupů při vyřizování požadavků v požádané knihovně[82].

2.4. Současné organizační a metodické principy MVS užívané ve vysokoškolských knihovnách

Během dlouholeté praxe poskytování meziknihovních výpůjčních služeb se ve vysokoškolských knihovnách ustálily metodické a organizační principy, zahrnující specifické přístupy a zkušenosti v oblasti meziknihovní spolupráce. Ta byla v minulosti ovlivněna řadou

[82] viz. příloha v

důležitých legislativních dokumentů[83], které nejen podpořily rozvoj spolupráce jednotlivých knihoven, ale také definovaly základní metodické a organizační principy MVS.

Současná **metodika práce užívaná ve vysokoškolských knihovnách** zahrnuje odlišné podmínky, které byly podstatně změněny s možností využití nových komunikačních a informačních technologií a vlivem automatizace knihovnických činností. V rámci jednotného postupu při naplňování meziknihovních výpůjčních služeb a pro udržení obvyklého postupu při vyřizování žádanek MVS byla přijata **obecná organizační pravidla MVS** a dále specifikována náplň organizace a metodiky práce ve **vnitrostátní MVS**. V podstatě pak jednotlivé organizační kroky užívané při vyřizování žádanek MVS ve vysokoškolských knihovnách, vychází ze Zásad meziknihovních výpůjčních služeb v ČR[84] a Metodických pokynů pro meziknihovní služby v ČR[85].

2.4.1. Obecná pravidla MVS

Zařazením meziknihovních výpůjčních služeb mezi standardní služby nejen vysokoškolských knihoven se vytvořily předpoklady pro další rozvoj meziknihovní spolupráce a vznikl oprávněný nárok na kvalitativní změnu organizace práce na úseku MVS. Na základě odlišných podmínek pro poskytování meziknihovních služeb a pro sjednocení organizačních postupů byla ustanovena **obecná pravidla MVS**, která stanoví:

a) **Každá knihovna má právo vyžádat** si vypůjčení knihovních dokumentů:
   - z knihoven v ČR, nemá-li dokument ve vlastním knihovním fondu
   - z knihoven v zahraniční, není-li dokument v knihovním fondu knihoven ČR a nebrání-li tomu podmínky stanovené zahraničním partnerem

b) **O výpůjčku MVS lze požádat** poštou, elektronicky nebo faxem.

c) **Výpůjčka MVS je vyřízena neprodleně** po obdržení žádanky.

d) **Je-li** v dodávající knihovně[86] **dokument rezervován** pro jiného uživatele, **nemá** knihovna žádající[87] automaticky **přednostní právo** na jeho půjčení.

e) **Knihovna**, která prostřednictvím MVS **obdržela dokument** pro svého uživatele, je **povinna**:
   - neprodleně **vyrozumět uživatele** o vyřízení požadavku

---

[83] Zákon č. 53/1959 Sb. ; Vyhláška č. 51/1963 Sb.
[84] Zásady, S. 150-152
[85] Metodické, nestr.
[86] knihovna, která výpůjčku MVS poskytuje
[87] knihovna, která požádala jinou knihovnu o výpůjčku MVS

- **dodržet podmínky** stanovené dodávající knihovnou
- **nést** po dobu výpůjčky **odpovědnost** za bezpečnost dokumentu a jeho ochranu proti poškození, ztrátě nebo zničení[88]
- **vrátit dokument** půjčený MVS dodávající knihovně **v dohodnuté lhůtě** a odpovídajícím stavu, při dodržení všech opatření na jeho bezpečnou dopravu

f) Výpůjční lhůty
- **výpůjční lhůty** jsou v MVS **určeny knihovním řádem dodávající knihovny**. V mezinárodních vztazích je do této lhůty u výpůjček ze zahraničních knihoven obvykle zahrnuta doba nutná ke zpětné přepravě dokumentu z knihovny žádající do knihovny dodávající, popř. do národního ústředí meziknihovních služeb
- dodávající knihovna má **právo výpůjční lhůty zkrátit**. Zkrácené výpůjční lhůty se neprodlužují, pokud nepomine důvod ke zkrácení
- žádající knihovna má **právo** před uplynutím výpůjční lhůty **požádat** o její **prodloužení**

g) Každá knihovna vede **evidenci o činnosti MVS** podle požadavků národního ústředí MVS. Evidence musí kdykoliv umožnit jednoznačně identifikovat kteroukoliv z provedených služeb.[89] [90]

2.4.2. Vnitrostátní MVS

Ustanovení vnitrostátních metodických postupů pro meziknihovní spolupráci úzce navazují na obecná pravidla MVS. V rámci vnitrostátních metodických postupů jsou především definovány základní podmínky, ovlivňující poskytování meziknihovních služeb v České republice. Jednotlivé body organizačního provádění vnitrostátní meziknihovní výpůjční služby jsou využívány při vyřizování žádanek MVS a v řadě vysokoškolských knihoven jsou tato pravidla základní pomůckou pro jednotné a účelné poskytování MVS. Pravidla vnitrostátní MVS ustanovují:

a) Vnitrostátní MVS se **uskutečňují mezi knihovnami České republiky** podle Zásad[91], Metodických pokynů[92] a knihovního řádu dodávající knihovny a v souladu s platnými právními předpisy České republiky[93].

---

[88] Smlouva o výpůjčce, § 659 Zákona č. 40/1964 Sb.
[89] Zásady, S. 150
[90] Metodické, nestr.
[91] Zásady meziknihovních výpůjčních služeb v ČR : doporučení ÚKR ze dne 15.3. 1999

b) V rámci vnitrostátní MVS přijímají knihovny jen **žádanky**, které obsahují **bibliografickou citaci** požadovaného dokumentu[94]. Při poštovním styku se užívá **jednotný tiskopis žádanky**[95].

c) **Dodávající knihovna**:

- **vyřídí** žádanku vnitrostátní MVS:
  - I) půjčením dokumentu z vlastního fondu
  - II) poskytnutím kopie[96] náhradou za výpůjčku
- **informuje** žádající knihovnu o:
  - I) dokumentu a podmínkách jeho zpřístupnění
  - II) podmínkách poskytnutí kopie náhradou za výpůjčku
  - III) příčině vyřízení v prodloužené lhůtě
  - IV) postoupení žádanky knihovně, která dokument vlastní, po předchozím bibliograficko-lokačním prověření
- žádající knihovně vrátí žádanku:
  - I) k doplnění údajů umožňujících identifikaci dokumentu
  - II) pro zjištěnou nedostupnost dokumentu
  - III) pro prošlou časovou lhůtu požadavku

d) **Národním centrem** MVS je Národní knihovna ČR, která metodicky odpovídá za oblast meziknihovních služeb v České republice.

e) **Krajská centra** MVS jsou představována krajskými knihovnami. Tato regionální střediska koordinují a metodicky usměrňují spolupráci s Národním centrem MVS a také zajišťují spolupráci knihoven v jednotlivých krajích při poskytování MVS. Dále garantují dostupnost domácí produkce dokumentů pro knihovny v regionu a dostupnost regionální produkce dokumentů pro knihovny v ČR.

f) **Specializované knihovny** jsou důležitými subjekty MVS, které se spolupráci s Národní knihovnou ČR plní funkci center meziknihovních služeb v oblasti své specializace.

---

[92] Metodické pokyny pro meziknihovní služby v ČR : organizace a metodika, 2002
[93] Zákon č. 257/2001 Sb. ; Vyhláška č. 88/202 Sb.
[94] v souladu s ČSN ISO 8459-1
[95] viz. příloha iii
[96] kopií se pro účely MVS myslí elektrografická, mikrografická nebo digitální kopie knihovního dokumentu nebo jeho části

Uvedené organizační a metodické principy, vycházející ze znění Zásad a Metodických principů, řeší specifické otázky meziknihovních služeb, spojené s rozvíjející se oblastí komunikačních a informačních technologií. I když má současná metodologie své předchůdce v různých výnosech, ustanoveních a jiných nařízeních o MVS, vyšli její autoři ze současného stavu, praxe a zkušeností českých knihoven. Z tohoto hlediska jsou tedy výše uvedená ustanovení základními organizačními principy, které je nutné dodržovat pro zachování správnosti a kvality meziknihovních vztahů jednotlivých knihoven.

Domnívám se, že další rozvoj MVS je závislý na současném, stále trvajícím „zkušebním období“, v němž nově nabyté znalosti, z aktuálně vytvořené organizace, bude třeba soustavně sledovat, studovat a využívat pro následný rozvoj MVS. I přes snahu dosáhnout vytvoření komplexních metodických pravidel MVS zůstává v popředí celá řada dosud nedořešených organizačních otázek[97], které brzdí žádoucí rozvoj meziknihovní spolupráce. Přesto věřím, že všechny užitečné požadavky (např. nutnost budování a kvalitního doplňování souborných katalogů, vydávání aktuálních bibliografických a informačních pomůcek, dořešení administrativních kroků MVS, atd.) budou během následujících let splněny a budou tak vytvořeny předpoklady k dalšímu prohlubování meziknihovní spolupráce.

[97] viz. Pospíšilová, J.; Skákalová, V.; Hršelová, H.

3. Mezinárodní meziknihovní výpůjční služby (MMVS) v České republice

Vědecké knihovny a vědecko-informační střediska jsou skutečným naplněním principu svobodného přístupu k informacím a nástrojem, kterým společnost podporuje svobodné vyjadřování myšlenek. Posláním většiny vědeckých knihoven i vytváření jejich fondů je zprostředkování informací a uspokojování potřeb uživatelských skupin. Zároveň jsou chápány jako základní podpora uživatelů při udržování jejich práv na přístup k informacím a myšlenkám uloženým v knihovních dokumentech.

Služby vědeckých knihoven by měly být poskytovány jejich uživatelům a čtenářům bez ohledu na rasu, národnost, vyznání, kulturní a politické zaměření, věk, tělesné či duševní postižení, pohlaví nebo sexuální orientaci. Knihovní fondy k tomu účelu vytvářené by neměly být omezovány a neměl by být zamezován ani přístup k informační síti, pokud to nezakazuje zákon. Vědecké knihovny by do svých fondů měly získávat materiály a zajišťovat přístup ke zdrojům na základě hodnocení jejich kvality a v souladu s potřebami svého okruhu uživatelů. Knihovní fondy a informační zdroje by měly respektovat různorodost uživatelských potřeb z hlediska obsahu, jazyka a různých formátů dokumentů.

Domnívám se, že současné vědecké knihovny a vědecko-informační střediska by měla usilovat o to, aby přístup k jejich knihovním fondům a dalším informačním zdrojům byl vysoce kvalitní jak z hlediska intelektuálního, tak i technického. Zároveň by měly nabízet širokou paletu základních i doplňkových služeb, které poslouží k uspokojování požadavku vlastních uživatelů, ale také případných uživatelů ze zahraničí.

3.1. Definování pojmu mezinárodní meziknihovní výpůjční služba

Meziknihovní spolupráce, ať už národní nebo mezinárodní, se nejčastěji chápe jako meziknihovní výpůjční služba (MVS), resp. mezinárodní meziknihovní výpůjční služba (MMVS). Je to patrně proto, že mezinárodní meziknihovní služba je snadno pochopitelná, jejím výsledkem je reálný produkt a funguje v celém světě.

Současný významný teoretik v oblasti MMVS G.P. Cornish se vyjádřil o MMVS takto: „po mnoho desetiletí bývala mezinárodní meziknihovní výpůjční služba jednoduchou

operací prováděnou mladými pracovníky knihoven bez velké kvalifikace“[98]. Domnívám se však, že dnes je MMVS chápána jako životně důležitý prvek jakéhokoliv mezinárodního programu, týkajícího se poskytování informací a proto se stala rovněž základním prvkem programu IFLA pro Všeobecnou dostupnost publikací (UAP)[99]. Význam mezinárodní meziknihovní výpůjční služby byl také všeobecně uznán z hlediska politického, kulturního a hospodářského[100]. Proto pro vývoj evropského přístupu k dostupnosti informací má zásadní význam věnovat odpovídající pozornost vlivu programu UAP na poskytování dokumentů, které zůstávají i v době předzpracovaných dat, teletextu, faktografických databází a mobilních telefonů jedním z hlavních zdrojů informací.

Informace by měly být chápány jako mezinárodní komodita, která nezná hranice – ať už politické, hospodářské nebo intelektuální. Přesto však existuje řada faktorů, kterými jsou informace často omezovány, a tak jednou z významných rolí informačního pracovníka je překonávat tyto umělé bariéry, kde jen to je možné, a odborně posoudit, co možné je a co není[101]. Jednou z možných variant překonávání bariér při získávání informací ze zahraničí se tak stávají také mezinárodní meziknihovní služby.

Při zajišťování rovnoprávného, efektivního a rychlého přístupu uživatelů k zahraničním dokumentům a informacím představují jednu ze základních složek kooperace mezi vědeckými knihovnami a vědecko-informačními středisky, **mezinárodní meziknihovní výpůjční služby**. MMVS úzce navazují na meziknihovní výpůjční služby a v podstatě umožňují uživatelům vypůjčit si informační prameny chybějící ve fondech českých knihoven a informačních středisek, z některé zahraniční knihovny, nebo informačního střediska.

MMVS jsou komplexem služeb zaměřených na spolupráci při zpřístupňování informací a při zabezpečování dostupnosti požadovaných dokumentů, nebo jejich kopií a jsou důležitou součástí realizace programu „Universal Availability of Publications[102]“, přijatého organizací UNESCO v roce 1982. Základní myšlenkou programu „UAP“[103], která ovlivňuje nejen mezinárodní spolupráci v meziknihovních službách, je fakt, že všechny publikované informace,

---

[98] Cornish, G.P., S. 125-134
[99] viz. též Universal Availability of Publications (UAP)
[100] Cornish, G.P., S. 23-24
[101] Cornish, G.P.
[102] Dostupný z WWW: <http://www.ifla.org/VI/2/uap.htm>
[103] „The UAP Programme is one of the Core Programmes within IFLA. Its aim is the widest possible availability of published material, wherever, whenever and in whatever format it is needed by potential users“. Viz. Gould, S.; Watkins, J., S. 195-199.

bez ohledu na to, kdy a kde a jakou formou byly zveřejněny, by měly být přístupné každému čtenáři, a to bez ohledu na to, kde a kdy o ně požádá.

Prostředníkem mezi uživatelem a potřebným informačním pramenem jsou tedy knihovny a MMVS. Proto také na základě teoretických i praktických zkušeností vznikly základní definice pojmu mezinárodní meziknihovní výpůjční služby, které jsou dnes běžně využívány a odráží jednotlivé specifické rysy tohoto typu služby.

V české knihovnické terminologii byl pojem **mezinárodní meziknihovní výpůjční služby** poprvé vymezen v rámci § 10 Vyhlášky č. 51/1963 Sb.[104], která uvádí: „*nemá-li knihu žádanou meziknihovní výpůjční službou žádná tuzemská knihovna, je možno na požádání čtenáře a s přihlédnutím k prokázané společenské závažnosti jeho žádosti vypůjčit ji* ***mezinárodní výpůjční službou*** *ze zahraniční knihovny*“. Z uvedené formulace jasně vyplývá, že se nejedná o konkrétní definici pojmu MMVS, ale spíše o základní organizační ustanovení, které stanovilo pravidla pro získání a využití potřebné literatury z fondů zahraničních knihoven a informačních středisek. Přes nepochybné kladné rysy daného paragrafu (možnost získání zahraniční literatury, kontakt se světovou produkcí a vývojem v určité oblasti zájmu, atd.), je možné vysledovat i jistá negativa, která spočívají v nutnosti dokazování společenské závažnosti výpůjčky ze zahraničí. Tím byla do jisté míry dána v tehdejší ČSSR omezení k využívání MMVS a domnívám se, že dané ustanovení dlouhá léta stálo proti hlavní zásadě programu „UAP“[105]. Dané ustanovení bylo v České republice upraveno a sjednoceno se základní myšlenkou všeobecné dostupnosti publikací, až pod vlivem politických a hospodářských změn po roce 1989.

Přes jistá omezení, která nastolila „první uvedená“ definice MMVS, docházelo v českých vědeckých a odborných knihovnách k postupnému rozšiřování a využívání služeb MMVS a v návaznosti na určitý rozvoj v oblasti mezinárodní spolupráce v ČR, byly postupně vysloveny „skutečné“ definice **MMVS**: „*jsou služby vzájemného zapůjčování literatury z knihoven jednoho státu knihovnám druhého státu k dočasnému použití čtenáři těchto knihoven.*“[106] Z uvedené definice vyplývá základní podstata mezinárodních vztahů, daná spoluprací knihoven jednotlivých zemí, při zpřístupňování dokumentů svým uživatelům a je rovněž konkrétním vyjádřením hlavní myšlenky programu „UAP“.

---

[104] <http://www.mvcr.cz/sbirka/1963/sb30-63.pdf>
[105] viz. International, nestr.
[106] Vodičková, H.; Cejpek, J., S. 95

Také následující definice **MMVS**: „*umožňují uživatelům konkrétního státu vypůjčit si informační prameny chybějící ve fondech informačních institucí daného státu, z některé zahraniční knihovny*“[107], odráží charakteristické rysy mezinárodní kooperace při zpřístupňování literatury.

Velký zlom v definování i organizaci MMVS v České republice nastal po roce 1989, kdy se začala měnit situace nejen v oblasti mezinárodní meziknihovní spolupráce, ale i v celém knihovnictví. Na jedné straně se začalo hojně využívat nových informačních, komunikačních a reprografických technologií, které vytvořily zásadní změny v možnostech poskytování MMVS. Na druhé straně došlo k zvyšování produkce publikací i jejich ceny a to vyvolalo pokles úrovně soběstačnosti knihoven a informačních středisek uspokojovat všechny požadavky uživatelů po informačních pramenech v rámci jednoho státu. Pod vlivem měnící se situace tak vznikla oprávněná potřeba vytvoření nových definicí mezinárodní meziknihovní služby, které by v úplnosti zahrnuly všechny nové prvky. V podstatě však zůstaly v definicích zachovány podstatné principy mezinárodní meziknihovní spolupráce a tak můžeme dnes **mezinárodní meziknihovní výpůjční služby** vymezit jako: „*druh meziknihovní výpůjční služby, která se organizačně realizuje podle mezinárodně platných pravidel IFLA mezi knihovnami jednotlivých zemí. Pro uživatele má význam tím, že pokud se požadovaný dokument nenachází v žádné domácí knihovně, může si uživatel prostřednictvím MMVS, za přesně stanovených podmínek, vypůjčit dokument, nebo získat kopii části dokumentu ze zahraničí*“[108].

Domnívám se, že negativním prvkem výše uvedené definice je nutnost realizace MMVS na základě mezinárodně platných pravidel IFLA. V podstatě při realizaci MMVS je nutné dodržovat určitá pravidla a zásady konkrétních spolupracujících států a knihoven, protože každý stát by měl mít vypracována vlastní metodická pravidla pro provádění MMVS.. Myslím si tedy, že není nutné při definování MMVS označovat pravidla IFLA, jako určující činitel pro vyřizování žádostí MMVS.

Výše uvedený výčet definicí by nebyl úplný, pokud bychom nezmínili jedno z nejnovějších vymezení MMVS, které bylo navrženo a schváleno v Národním ústředí pro meziknihovní spolupráci v ČR, tj. v Národní knihovně ČR. Jedná se o uznanou a dnes běžně užívanou definici, která uvádí: „***MMVS*** *se uskutečňují mezi knihovnami České republiky a zahraničními knihovnami v souladu s obecně závaznými právními předpisy a doporučeními*

---

[107] Černá, M.; Stöcklová, A., S. 45
[108] Katuščák, D.; Matthaeidesová, M.; Nováková, M., S. 226

IFLA a platnými Zásadami meziknihovních výpůjčních služeb ČR“[109]. Tato definice je konkrétním vyjádřením základních mezinárodních meziknihovních vztahů a je východiskem pro splnění hlavních cílů MMVS, tj. zpřístupnění dokumentů uložených ve fondech zahraničních knihoven a informačních středisek, vzájemné poskytování potřebné a nedostupné literatury spolehlivými a rychlými cestami, atd. Přesto, že definice zahrnuje uvedené skutečnosti, domnívám se, že v ní chybí některé důležité prvky, např. vymezení MMVS jako speciální knihovnické a informační služby, stanovení oblasti finančního a technického zajištění MMVS, úpravy legislativních dokumentů v rámci MMVS, ochrana autorských práv v mezinárodních vztazích, atd.

Dosud nejnovější definice pojmu mezinárodní meziknihovní výpůjční služba se nachází v české terminologické databázi knihovnictví a informační vědy KTD. Zde je pojem **mezinárodní meziknihovní výpůjční služba** definován: „*meziknihovní výpůjční služba realizovaná na mezinárodní úrovni podle mezinárodně platných pravidel IFLA mezi knihovnami jednotlivých zemí. Podmínkou využití MMVS je nedostupnost dokumentu v národním systému knihoven.*“[110]

Všechny uvedené definice v sobě zahrnují konkrétní vyjádření meziknihovních vztahů na mezinárodní úrovni a snaží se o vyjádření základních cílů MMVS. V rámci vymezení a realizace definic MMVS lze vytýčit řadu styčných bodů, které v budoucnosti přispějí k vypracování nových definicí uvedené oblasti. Myslím si, že již dnes dochází v určitých oblastech ke konkretizaci[111] definic MMVS a to pod vlivem využití nových informačních a komunikačních technologií, které ovlivňují mnohé oblasti meziknihovní spolupráce.

3.2. Zásady a směrnice pro MMVS

Vzájemné využívání fondů vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek je nezbytným předpokladem a součástí mezinárodní spolupráce. Vědecké knihovny a informační střediska zcela soběstačné při uspokojování informačních potřeb všech svých uživatelů dnes již neexistují. V obdobné situaci jsou i celé státní informační systémy a tak žádná knihovna, ani stát, již dnes nemůže uspokojovat informační potřeby svých uživatelů, bez návaznosti a spolupráce s dalšími knihovnami.

---

[109] Zásady, S. 151
[110] KTD, nestr.
[111] Weaver-Meyers, P.L.; Stolt, W.A.; Fong, Y.S. (ed).

Mají-li být informační a knihovnické služby vědeckých knihoven určitého státu efektivní, je nutné zvolit takové pracovní metody, které uživatelům zpřístupní i dokumenty uložené ve fondech zahraničních knihoven. Cílem mezinárodní meziknihovní výpůjční služby je tedy vzájemné poskytování potřebné a nedostupné literatury, spolehlivými a co nejrychlejšími cestami.

3.2.1. Mezinárodně platná ustanovení pro MMVS

MMVS jsou organizovány pod záštitou Stálého výboru Sekce IFLA pro mezinárodní meziknihovní výpůjční služby[112] a řídí se **Zásadami MMVS**[113], které byly poprvé vydány již v roce 1954.

V průběhu roku 1978 byla tato původní pravidla zrevidována a v rámci Stálého výboru Sekce IFLA, byly vydány upravené **Zásady a směrnice pro provádění MMVS**[114], které více odrážely daný stav a potřeby mezinárodní meziknihovní spolupráce.

Další nepatrnou úpravou prošly zásady MMVS v roce 1983 a přestože změny nebyly natolik radikální, byly vydány[115] a interpretovány knihovnické odborné veřejnosti.

Pod vlivem prudkých změn v oblasti komunikačních a informačních technologií a jejich odrazu na MMVS a dokumentové dodavatelské služby, byla vyjádřena potřeba revize stávajících zásad a směrnic pro MMVS. Požadované změny byly přijaty a reprodukovány v roce1987 na jednáních Stálého výboru Sekce IFLA pro mezinárodní meziknihovní výpůjční služby a dokumentové dodavatelské služby, v průběhu 53. mezinárodní konference Národních knihoven v Brightonu. Výsledkem jednání bylo vydání upravené verze **Směrnice a zásad pro MMVS**[116], které přineslo podstatné změny základních pravidel pro poskytování MMVS.

3.2.1.1. Zásady a směrnice pro MMVS (1987)

Předložená směrnice, kterou schválil Stálý výbor IFLA pro mezinárodní meziknihovní výpůjční službu, není a ani nemůže být závazná. Každý stát si musí vypracovat vlastní metodiku služeb. Je pouze základním východiskem pro vypracování takovýchto dokumentů v jednotlivých státech a určených knihovnách. Dokument je uveden Zásadami mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb a dále obsahuje Směrnice MMVS doplněné informacemi objasňujícími některé aspekty prezentovaného dokumentu.

---

[112] Dostupný z WWW: <http://www.ifla.org>
[113] Černá, M.; Stöcklová, A., S. 45
[114] International lending (1978), S. 14-17
[115] International lending (1983), S. 73.

3.2.1.1.1. Zásady pro MMVS

- Doporučuje se, aby každý *stát převzal odpovědnost* za to, že poskytne kterémukoliv jinému státu formou výpůjčky originálu nebo kopie publikace ze své současné produkce, ale v rámci možností i publikace staršího data. Tuto odpovědnost může plnit různým způsobem, zvlášť výhodné jsou národní výpůjční fondy.
- Každý stát by měl mít jedno nebo i více *národních ústředí*, která koordinují činnost jak při příjmu, tak odesílání požadavků na mezinárodní meziknihovní výpůjční služby. V tom státě, kde existuje *národní knihovna*, *by měla být tato ústředí její součástí*, nebo s ní úzce spolupracovat.
- Každý stát by měl usilovat o *vybudování účinného vnitrostátního systému meziknihovních výpůjčních služeb*, neboť tento systém je podstatnou součástí infrastruktury mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb.
- Pokud je to možné, měly by být v mezinárodních kontaktech *poskytovány místo výpůjček* původních dokumentů jejich *kopie*, nebo mikrofilmy.
- *Zasílání* a *vracení* dokumentů by mělo být *co nejrychlejší*. Tam kde je to možné, by mělo být využíváno letecké pošty.
- Všechny *instituce zúčastněné na MMVS*, tj. žádající knihovna, jakékoliv mezičlánky i poskytující knihovna, by měly *vybavovat žádanky rychle a pečlivě*.
- Doporučuje se vypracovat a osvojit si *standardní* a *jednoduché postupy*, zejména při *žádání dokumentů* a při *nárokování úhrady* skutečných *výdajů*[117].

3.2.1.1.2. Směrnice MMVS[118]

A) <u>*Všeobecné ustanovení*</u>

Každá knihovna má v souladu s celostátně přijatými předpisy využívat co nejúčinnějších metod při zjišťování dostupnosti žádaných dokumentů a při předávání požadavků.

---

[116] International lending (1987), S. 28-32
[117] Zásady medzinárodnej výpožičnej služby, S. 1
[118] Mezinárodní výpůjčky a dodávání dokumentů, nestr.

Pro většinu čtenářů a uživatelů má prvořadý význam rychlost vyřízení požadavku a proto je třeba vynaložit veškeré úsilí na uplatňování pracovních postupů, které jsou jednoduché a časově nenáročné. Přesto vyřizování požadavků na MMVS trvá často déle, než vyřizování požadavků vnitrostátních. Proto je nezbytné zjednodušit a vytvořit takové pracovní postupy, které budou odpovídat zájmu zrychlení vyřizování žádostí MMVS. Také všechna sdělení mají být jasná, jednoznačná a čitelná, aby se předešlo nedorozumění z důvodu jazykových bariér.

Na základě výše jmenovaných požadavků byly na jednáních Stálého výboru Sekce IFLA pro mezinárodní meziknihovní výpůjční služby vytvořeny a schváleny podpůrné metodické a legislativní materiály, které přinášejí konkrétní řešení problémových oblastí MMVS. Jedná se především o doporučení a směrnice k využívání nových technických a technologických prostředků v rámci MMVS, tj. *Doporučení pro využívání kódů v meziknihovní výpůjční službě*[119], *Směrnice IFLA o užívání faxu*[120], *Směrnice IFLA pro zasílání objednávek MVS elektronickou poštou*[121]. Tyto mezinárodní směrnice jsou dnes využívány v mnoha knihovnách a jsou vždy přizpůsobeny podmínkám existujících národních směrnic daného státu. V praxi se tedy přihlíží nejen k jednotlivým materiálům, ale také k dohodnutým postupům mezi spolupracujícími knihovnami.

B) *Národní ústředí mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb*

Je povinností každé země, v případě federativního uspořádání každého jednotlivého státu nebo provincie, aby zřídila ústředí mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb. Toto ústředí pak plní aktivní úlohu v mezinárodních meziknihovních výpůjčních službách a jeho **hlavní funkce** by měly být tyto:

a) působit jako ústředí pro příjem požadavků ze zahraničí a pro jejich předávání knihovnám svého státu, pokud není možný, nebo obecně přijatý přímý přístup k fondům
b) působit jako ústředí pro předávání požadavků knihoven svého státu do zahraničí, pokud není možný, nebo obecně přijatý přímý přístup
c) poskytovat, pokud je třeba, pomoc při bibliografickém ověřování požadavků s cílem zajistit, aby požadavky zasílané do zahraničí měly požadovanou úroveň

[119] Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/IFLA_cody.htm>
[120] Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/IFLA_Fax.htm>
[121] Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/IFLA_Mail.htm>

d) shromažďovat statistické informace o mezinárodních meziknihovních výpůjčních službách v rámci svého státu a tyto údaje pravidelně zasílat Úřadu pro mezinárodní meziknihovní výpůjční služby IFLA

Kromě výše jmenovaných funkcí mohou (a kde je to možné) i mají ústředí MMVS vykonávat také tyto **doplňkové funkce**:

a) plnit úlohu koordinátora vnitrostátních meziknihovních výpůjčních služeb
b) působit jako hlavní národní ústředí pro budování, kontrolu a aktualizaci *souborných katalogů*, jejichž hlavním smyslem je nabídnout koncovým uživatelům, knihovníkům a informačním pracovníkům jeden společný pramen pro: *vyhledávání zdrojů* (vyhledávání určitého dokumentu, podle autora nebo informace o určitém tématu) ; *lokalizaci knihovní jednotky* (nalezení knihovny, v jejímž fondu se jednotka nalézá, příp. zjištění podrobných informací o signatuře, s cílem získat dotyčný dokument) ; *objednávání MVS a MMVS* (požadavek na vypůjčení knihy nebo pořízení kopie článku) ; *katalogizaci* (služby sdílené katalogizace s přístupem k záznamům a možností jejich kopírování, využívání zdroje pro vytváření autorit, apod.)[122]. V České republice dnes pracuje hned několik souborných katalogů[123], které jsou využívány v MVS i MMVS. Ze statistických ukazatelů vyplývá, že nejvíce používaným souborným katalogem na území ČR je *CASLIN – Souborný katalog ČR*[124], který nabízí uživatelům především tyto *služby*: základní informace o lokalizaci dokumentů v knihovnách ČR ; realizace referenčních a meziknihovních služeb ; využití záznamu k realizaci retrokonverze lokálních katalogů knihoven ; realizace kooperativní katalogizace ke zpracování aktuální produkce, včetně on-line sdílené katalogizace ; koordinace akvizice knihoven. Domnívám se, že kvalitní doplňování souborných katalogů a jejich aktuální zpřístupnění uživatelům je velmi důležitým faktorem, který ovlivňuje MVS a MMVS.
c) mít přímý přístup k významným knihovním fondům svého státu
d) poskytovat informace o MMVS
e) nést odpovědnost za plánování, rozvoj a kontrolu účinného vnitrostátního systému meziknihovních výpůjčních služeb, pokud tuto funkci neplní přiměřeným způsobem jiná instituce

---

[122] Husby, O., S. 16-24
[123] CASLIN, S. 47-94
[124] Krčmářová, G.; Svobodová, E., S. 114-125.

Stanovení nebo zřízení národního ústředí MMVS, které vykonává všechny uvedené funkce, se důrazně doporučuje, neboť se jedná o nejvýkonnější a nejúčinnější způsob plnění těchto funkcí. V různých státech však mohou přesto existovat různé alternativy řešení jednotlivých úkolů. Tam, kde navrhovaný způsob nevyhovuje a v těch zemích, kde takové ústředí zatím nebylo stanoveno ani zřízeno, se doporučuje:

a) vydávat dostatečně obsáhlé informativní příručky, které by usnadnily směrování požadavků ze zahraničí
b) v případě výpůjček originálů by měly jednotlivé knihovny převzít odpovědnost za to, že před odesláním požadavků do zahraničí ověří nedostupnost dokumentů z fondů knihoven vlastní země
c) doporučuje se na národní úrovni shromažďovat statistické údaje nezbytné pro sledování vývojových trendů a efektivity MMVS
d) má-li země bez národního ústředí dostát svým závazkům a efektivně vyřizovat požadavky ze zahraničí, musí být důsledně dodržovány zásady koordinace a daný koordinační orgán může plnit některé z funkcí národního ústředí

C) *Národní pravidla pro mezinárodní výpůjční službu*

Každá země by měla mít národní pravidla pro mezinárodní výpůjčky a dodávání dokumentů. Národní knihovna, národní knihovnická organizace či jiná velká instituce, poskytující meziknihovní služby, by je měly uvést do širokého povědomí odborné veřejnosti.

a) je-li v zemi národní středisko pro meziknihovní výpůjční službu a dodávání dokumentů, pak by národní pravidla měla být vypracována se zaměřením na toto centrum. Kde takovéto středisko není, zodpovědnost jasně spočívá na národní knihovně, na národní koordinační instituci, či na velkých organizacích, poskytujících meziknihovní výpůjční služby.
b) všechny knihovny v zemi, které se podílejí na mezinárodních výpůjčních službách nebo dodávání dokumentů, by si měly být národních pravidel vědomy a pracovat podle nich.
c) národní pravidla pro mezinárodní výpůjčky by měla být poskytnuta všem zahraničním knihovnám, skrze národní knihovnu nebo další instituce poskytující tuto službu, nebo skrze jednotlivé knihovny, které dostávají požadavky ze zahraničí. Podobně by všechny velké knihovny měly poskytnout knihovnám žádajícím výpůjčky svá pravidla o vyřizování zahraničních objednávek.

d) národní pravidla by měla stanovit, zda zahraniční požadavky bude posílat národní středisko, pokud existuje, a také mohou-li jednotlivé knihovny poslat své požadavky do zahraničních knihoven přímo.
e) podobně by mělo být v národních pravidlech jasné, zda by přicházející požadavky měly být poslány do národního střediska, pokud existuje, a do jaké míry jednotlivé knihovny budou přijímat a vyřizovat zahraniční požadavky.
f) všechny knihovny v zemi by se měly snažit o jednotný postup při vyřizování zahraničních požadavků proto, aby poskytovaly účinné a účelné mezinárodní výpůjční služby.

D) *Postup při žádání dokumentů*

Všechny písemné požadavky odesílané do zahraničí, by měly být na formulářích schválených IFLA[125], pokud knihovna, která požadavky zasílá, nestanoví jinak. Požadavky na dokumenty předávané dálnopisem, faxem nebo elektronickou poštou by měly odpovídat přijatým normám[126].

Aby se do zahraničí neposílaly neúplné nebo nepřesné požadavky, měla by žádající knihovna pečlivě ověřit bibliografické údaje žádaného dokumentu a uvést, pokud je to možné, pramen citace. Kde je to nutné nebo vhodné by mělo ověřit, popř. doplnit bibliografické údaje národní ústředí MMVS.

Žádající knihovny by měly vést evidenci všech požadavků a každá z nich by měla mít vlastní pořadové číslo, které přesně identifikuje každý jednotlivý požadavek na dokument.

Před odesláním požadavků o výpůjčky dokumentů do zahraničí by měla být svědomitě prověřena jejich skutečná nedostupnost na území vlastního státu. Přechodně nedostupné, tj. vypůjčené dokumenty by se měly prostřednictvím MMVS vyžadovat pouze ve výjimečných případech.

Domnívám se, že pokud by požadavky na výpůjčky měly procházet národním ústředím, pak jen z důvodů ověření informací v souborných katalozích. Řada menších veřejných knihoven v ČR zatím nemá přístup k soubornému katalogu CASLIN, ani jiným veřejně přístupným katalogům knihoven a pro tyto knihovny je tedy velmi obtížné bibliograficko-informační ověření žádosti o MMVS. Z toho důvodu je potřebné, aby všechny požadavky MMVS procházely národním ústředím, protože jedině tak lze zjistit, zda je požadovaný dokument skutečně dostupný na území státu. V opačném případě by byly výpůjčky ze zahraničí

[125] viz. příloha vi

neúměrně nákladné. Výrazným trendem v dnešní MMVS je využití nových možností pro vyřízení žádosti. Nastává tedy situace, kdy je jednodušší, levnější a rychlejší požadovat dokument přímo ze zahraničí (např. je-li známa jediná lokace dokumentu mimo území vlastního státu). Nicméně si myslím, že i v takovémto případě by mělo být národní ústředí informováno o dané situaci. Jiná možnost může nastat v případě žádosti o kopii, kde je-li to účelné, je možné zasílat žádosti přímo zahraničním knihovnám, přičemž se nemusí jednat o knihovny země původu dokumentu.

Neméně důležitým momentem při vyřizování žádostí o dokument v rámci MMVS je správné a čitelné vyplnění formuláře, které přispívá ke snadnějšímu a rychlejšímu vyřízení požadavků.

V neposlední řadě je třeba se zabývat hlavní příčinou zpoždění při vyřizování žádostí o MMVS. Myslím si, že tento problém je v mnoha případech způsoben neúplným vyplněním žádanek MMVS, které pak mohou být vráceny k dalšímu ověření. Tam, kde je požadavek neúplný z toho důvodu, že žádající knihovna nemá dostatek bibliografických pramenů k jeho ověření, by mělo požadavek ověřit národní ústředí MMVS, před jeho odesláním do zahraničí. Pokud ve státě existuje několik ústředí, měla by se v konkrétních případech tato povinnost ověřování vztahovat na to středisko, do jehož kompetence patří vyřízení příslušné objednávky. V případě, že nejsou národní souborné katalogy dostupné, odpovídá za ověřování nedostupnosti příslušné národní ústředí. Tento problém se dosud nepodařilo úplně vyřešit ani na území České republiky a v podstatě dodnes neexistuje jeden všeobecně dostupný národní souborný katalog výpůjčních fondů, který by informoval o dostupnosti pramenů v rámci ČR. Proto za ověřování požadavků na nedostupné materiály v rámci našeho státu odpovídají příslušná ústředí MMVS, tj. Národní knihovna ČR, Moravská zemská knihovna v Brně, Vědecká knihovna v Olomouci, Státní technická knihovna v Praze, Knihovna Akademie věd ČR v Praze a Národní lékařská knihovna v Praze.

V současné době dochází k využívání řady prostředků, které mají urychlit vybavování požadavků na MMVS a mají tak přispět k rychlejší a účinnější dostupnosti dokumentů. Mezi tyto prostředky jsou řazeny především letecká pošta, telex, telefax, přímý přenos prostřednictvím výpočetní techniky a elektronická pošta. Samozřejmě, že všechny tyto prostředky již dnes hrají důležitou roli v rámci MMVS, ale domnívám se, že stávající vývoj informačních a telekomunikačních technologií zpřístupní v budoucnu další pomůcky (např.

---

[126] viz. Směrnice IFLA o užívání faxu a Směrnice IFLA pro zasílání objednávek MVS elektronickou poštou

komunikační protokoly mezi knihovnickými systémy, nové souborné katalogy s možností přímého objednání dokumentů, WWW, internetové aplikace vhodné pro objednávky MVS i MMVS, nové SW pomůcky pro MVS a MMVS, různé databázové aplikace, apod.), které budou vhodně využity pro zlepšení komunikace a dostupnosti pramenných materiálů v MVS i MMVS.

E) *Postup při poskytování dokumentů*

Každá země odpovídá za zpřístupnění své národní tiskové produkce prostřednictvím MMVS. Žádný stát ani knihovna nemají však za povinnost žádaná díla poskytovat, nicméně by měly tyto instituce zaměřit své úsilí na to, aby požadavky ze zahraničí byly uspokojeny.

Dokumenty by měly být zaslány přímo žádající knihovně, pokud není z administrativních důvodů výslovně požadováno, aby byly zaslány národnímu ústředí daného státu.

Všechny zapůjčené dokumenty by měly být zřetelně označeny názvem knihovny, do jejíhož majetku patří, aby při vrácení nedocházelo k omylům při určování příslušnosti daného dokumentu.

Zásilky s dokumenty odesílanými jako vyřízení požadavků by měly být zřetelně označeny textem: „INTERNATIONAL LOANS BETWEEN LIBRARIES“, resp. „MEZINÁRODNÍ VÝPUJČNÍ SLUŽBA“.

Knihovny by neměly požadavky ze zahraničí vyřizovat déle než týden (popř. jedná-li se o obtížně zpracovatelné požadavky, dva týdny). Poté by měla knihovna žádaný dokument poskytnout, nebo vrátit žádanku národnímu ústředí či žádající knihovně s vysvětlením negativního vyřízení daného požadavku. Pokud není možné požadavek vyřídit (např. knihovna dokument již nevlastní, popř. dokument je ztracen, či nezvěstný, atd.) je třeba to ihned oznámit žádající knihovně s vysvětlením. Jestliže se však předpokládá, že se vyřízení žádanky zdrží, měla by o tom být žádající knihovna okamžitě informována.

Uvažuji-li o výše uvedených odstavcích, zdá se, že zvlášť je zde zdůrazněna odpovědnost každého státu za poskytování děl národní tištěné produkce. Bez přijetí této odpovědnosti by byla vážně ohrožena jak dostupnost materiálů, tak pohotovost poskytování dokumentů. Tato odpovědnost je pak také podstatnou součástí Všeobecné dostupnosti publikací (UAP).

Informace o zřetelném označování vnějších obalů zásilek jsou také velmi nutným předpokladem pohotovosti vyřizování žádostí, neboť tímto označením se má především předejít možným problémům s celním odbavením.

Domnívám se, že pak nejdůležitějšími jsou ustanovení o obtížně zpracovatelných požadavcích a informování knihoven v mezinárodních vztazích. Za obtížně zpracovatelné požadavky jsou většinou považovány ty, které vyžadují důkladnější bibliografické ověření a požadavky, pro jejichž vyřízení je třeba zhotovit kopie dokumentů většího rozsahu (např. mikrofilmy knih, elektronické kopie většího rozsahu, apod.). Určité problémy mohou nastat také v případě, že požádaná knihovna knihovnu žádající neinformuje o své neschopnosti vyřídit požadavek, a tím dochází ke zdržení a znejistění procesu uspokojení požadavku. Proto si myslím, že země bez národního ústředí by měly nevyřízené požadavky předávat co nejrychleji jiným knihovnám a pokud nelze zajistit rychlý oběh požadavků, měly by se ihned vrátit žádající knihovně.

F) *Podmínky poskytování dokumentů*

Při poskytování kopií musí žádající i poskytující knihovna respektovat všechna ustanovení autorskoprávní ochrany, aby nedocházelo k porušování práv autora na jeho vlastnictví. Všechny podmínky autorskoprávní ochrany musí být přesně stanoveny a musí být dodržovány.

Dokumenty půjčené knihovně v originálním znění mají být využívány v souladu s obvyklými předpisy, pokud však poskytující knihovna neurčí jiné podmínky. Většinou se jedná o nutnost prezenčního studia těchto materiálů v rámci žádající knihovny, nebo zkrácení výpůjční lhůty.

Pro zasílání dokumentů by se měl využívat co nejrychlejší způsob poštovní přepravy, aby nedocházelo ke zbytečnému prodlužování dodacích lhůt jednotlivých požadavků. Je však zřejmé, že v některých případech není možné použít např. leteckou poštu, i když je to žádoucí, neboť náklady spojené s tímto druhem dopravy nemůže převzít ani žádající, ani poskytující knihovna. Přesto se v mnoha případech využívání rychlé poštovní přepravy doporučuje, protože zdlouhavá přeprava může některé knihovny vést k odmítání poskytovat výpůjčky a to může vést až k nepříznivému ovlivňování uspokojování požadavků uživatelů.

G) *Výpůjční lhůta*

Výpůjční lhůta by měla být ve všech případech specifikována a jasně stanovena. Obvykle se jedná o jeden měsíc, přičemž se do této lhůty nepočítá doba nutná pro odeslání a vrácení dokumentů. Knihovna, která dokumenty poskytuje, může stanovenou lhůtu prodloužit, nebo zkrátit.

Žádost o prodloužení výpůjční lhůty má být zaslána s předstihem, aby ji poskytující knihovna obdržela před uplynutím stanovené lhůty na vrácení dokumentů.

H) *Postup při vracení dokumentů*

Při vracení vypůjčených dokumentů by se mělo použít co nejrychlejších způsobů poštovní dopravy. Jednotlivé zásilky by měly být označeny příslušným textem[127], který pomáhá při ověřování zásilek u celního odbavení.

Knihovny, které dokument vracejí, by měly dodržet všechny zvláštní podmínky týkající se balení, evidence, označení, apod., stanovené poskytující knihovnou. Tyto zvláštní podmínky se mohou např. týkat speciálního balení dokumentů z křehkých materiálů, nebo evidence vzácných dokumentů.

Vypůjčené dokumenty by měly být vráceny poskytující knihovně, pokud není zvlášť dohodnuto jejich vrácení národnímu ústředí příslušného státu.

I) *Příjem*

Pokud není dohodnuto jinak, pak se příjem dokumentu ani jeho vrácení poskytující knihovně nepotvrzuje. Je však zřejmé, že v určitých případech je nutné takovéto potvrzení o přijetí, či vrácení vystavit, např. jedná-li se o vzácné sbírkové materiály, popř. netradiční formy půjčených dokumentů.

J) *Odpovědnost za ztrátu nebo škodu*

Od chvíle, kdy poskytující knihovna odešle dokument žádající knihovně, až do doby jeho vrácení, přebírá obvykle odpovědnost za každou ztrátu nebo způsobenou škodu žádající knihovna, která v případě nutnosti uhradí poskytující knihovně plnou odhadní cenu této ztráty nebo škody, včetně vzniklých administrativních výdajů, pokud je jejich úhrada požadována.

Domnívám se, že je tedy v zájmu všech zúčastněných knihoven zajistit si pro přepravované dokumenty přiměřené obaly. A to především proto, že nároky na náhradu poškozených nebo ztracených dokumentů uplatňované poskytujícími knihovnami nelze považovat za oprávněné, pokud při odesílání knihovny použily nevhodné obaly. Jistým předpokladem při ztrátách a poškození zásilek je také to, že poskytující knihovny budou napomáhat při pátrání po dokumentech ztracených či poškozených během poštovní přepravy.

---

[127] viz. oddíl D), odstavec 4.

K) *Úhrada výdajů*

Procedury spojené s vybíráním poplatků a úhradou výdajů by měly být co nejjednodušší. Úhrada má být požadována, nebo od ní může být upuštěno na základě vzájemné dohody mezi dvěma státy nebo zúčastněnými knihovnami. Rovněž by mělo být upuštěno od úhrady výdajů mezi národními ústředími, nebo jednotlivými knihovnami, které vzájemně získávají a poskytují přibližně stejné množství kladně vyřízených požadavků. Od úhrady může být také upuštěno, jestliže je množství dokumentů poskytnutých určitému státu, nebo knihovně pod hranicí efektivnosti vybírání poplatků.

V průběhu období, kdy se postupně zaváděly poplatky a úhrady za služby MMVS, se konstituovaly jednotlivé procedury úhrad výdajů. K zjednodušený procedurám úhrady výdajů pak patří:

a) *předplatné* – národní ústředí, nebo knihovny předem zakupují určitý počet kupónů, které potom v odpovídajícím počtu zasílají s každou žádankou do zahraniční knihovny
b) *depozitní účty* – žádající knihovna deponuje u poskytující knihovny určitou částku, ze které se odečítají poplatky za každý zaslaný dokument do žádající knihovny
c) *paušální poplatky* – neuhrazují se náklady na jednotlivé úkony, ale průměrné náklady, nebo se používá uhrazování poplatků, jejichž výše je odvozena od určitého limitovaného počtu zpracovaných jednotek. Obě tyto uvedené metody lze kombinovat se systémem předplatného, nebo depozitních účtů.

V praxi MMVS se ustálilo pravidlo, že úhrady výdajů provádějí národní ústředí, která mohou žádat náhradu od knihoven svého státu, nebo to mohou být přímo knihovny, které si půjčují dokumenty mezinárodní meziknihovní výpůjční službou. Obě tyto možnosti však závisí na dispozicích národního ústředí a jednotlivých knihoven a také na vžité praxi státu, který služby poskytuje. Podmínky poskytujících knihoven vztahující se ke způsobu úhrady nákladů – formulované jasně a jednoduše – je nutné bezpodmínečně respektovat. Samozřejmě, že úhrady výdajů za výpůjčky originálů a za poskytování kopií mohou být v praxi různé, např. dva státy, nebo skupina států se mohou dohodnout, že upustí od úhrady za výpůjčky originálů, nikoliv však za poskytování kopií, atp.

Finanční náklady na zprostředkování dokumentů ze zahraničí jsou pro mnohé knihovny v ČR velmi vysoké a proto bylo zavedeno vybírání poplatků za MMVS. V podstatě uživatel hradí manipulační poplatek ve výši 200,- Kč, za zprostředkování žádaného dokumentu ze zahraničí a to knihovně, která mu vypůjčení zprostředkuje. Žádající knihovna platí zprostředkovatelské knihovně pouze výše uvedenou částku a další náklady na vyřízení žádostí

ze zahraničí jsou hrazeny z finančních prostředků zprostředkovatelské knihovny. Tyto knihovny mají většinou určeny procedury úhrad výdajů za MMVS s jednotlivými zahraničními knihovnami. Zprostředkovatelská knihovna hradí především náklady na poštovné a balné, celní poplatky, administrativní poplatky spojené s vyřízením žádostí, popř. úhrady za poskytnutí kopie žádaného dokumentu. Myslím si, že finanční náklady spojené s vyřizováním žádostí o MMVS jsou velmi vysoké a nelze stanovit přesný finanční obnos na úhrady jednotlivých plateb[128].

L) *Statistika*

Knihovny vykonávající mezinárodní meziknihovní výpůjční služby by měly vést aktuální statistiku o počtu požadavků, které obdrží od knihoven jiných států, o počtu požadavků, které samy zašlou, a o počtu kladně vyřízených žádanek v obou případech. Tyto statistické údaje by měly být každoročně předávány národnímu ústředí, nebo národní asociaci, k odeslání do Výboru pro mezinárodní výměnu IFLA[129].

Shrneme-li základní statistické údaje, které by se měly v rámci MMVS shromaždovat, dostáváme tento stručný přehled:

a) celkový počet požadavků zaslaných do zahraničí a počet těch, které byly vyřízeny
   - výpůjčkou originálu
   - poskytnutím kopie
b) celkový počet požadavků došlých ze zahraničí a počet těch, které byly vyřízeny
   - výpůjčkou originálu
   - poskytnutím kopie

V knihovnách, kde není možné shromáždit údaje o všech kladně vyřízených požadavcích, je možné provést odhad na základě průzkumu určitého vzorku. Protože zkoumání a zpracování statistických údajů v MMVS není jednoduchým problémem, lze se s podrobnějším výkladem doporučení týkajících se statistiky seznámit v řadě souvisejících dokumentů[130].

---

[128] Např. jen v Národní knihovně ČR se finanční náklady na zprostředkování určitého počtu žádostí o MMVS zvedl o jednu třetinu oproti roku 1991, kdy byly náklady na MMVS zhruba 200 tisíc korun a dnes je to okolo 700 tisíc korun. Přitom počet vyřízených žádostí je srovnatelný.
[129] IFLA Office for International Lending
[130] International lending statistics, S. 117-126.

3.2.2. Zásady MMVS v České republice

Mezinárodní meziknihovní výpůjční služba má v České republice dlouholetou tradici. Obecné zásady poskytování dokumentů vycházely dlouhá léta z pravidel a doporučení, která vznikla a byla přijata v rámci organizace IFLA. Všechny tyto přijaté a používané legislativní dokumenty[131] měly velký význam pro formování MMVS v ČR a sehrály důležitou úlohu při koncipování obecných metodických a organizačních pravidel a zásad mezinárodní meziknihovní výpůjční služby v ČR.

V nových podmínkách změn[132] knihovnických technologií, vzniku a rozvoji knihovnicko-informačních sítí a telekomunikací došlo k definování a upravení výpůjčního styku, dodávání a poskytování dokumentů knihovnami. Zdůrazněna byla myšlenka, že mají-li být služby knihoven určitého státu efektivní, je nutné zvolit takové pracovní metody, které uživatelům zpřístupní i dokumenty uložené ve fondech zahraničních knihoven[133]. Hlavním cílem MMVS bylo určení a vzájemné poskytování potřebné a dostupné literatury spolehlivými a rychlými cestami.

V nově vznikajících dokumentech v ČR pro oblast mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb se především řešily nově otázky národního ústředí MMVS, účinného vnitrostátního i mezinárodního systému meziknihovních služeb, dostupnosti publikací, postupu při žádání publikací, forem a charakteru žádanek meziknihovních služeb, finanční úhrady a statistiky. Nově se rodící směrnice a zásady byly doplňovány požadavky vyplývajícími z jednání generálních konferencí IFLA a v mnohém byly reakcí na změny v geografickém uspořádání mezinárodních knihovnických systémů. Největší pozornost byla pak věnována stále se rozvíjejícím elektronickým katalogům, informačně-knihovnickým sítím a především problematice placení za výpůjčky, xerokopie, expresní služby, atd.

Veškeré směrnice IFLA týkající se MMVS mají v ČR platnost jen jako doporučení. O přijetí zásad pro mezinárodní spolupráci při zpřístupňování fondů knihoven tedy rozhodují jednotlivé národní systémy, které by vždy měly sledovat organizační požadavky IFLA pro MMVS.

Na základě doporučených hledisek efektivnosti, organizační jednoduchosti, bibliografické a lokačně-informační spolehlivosti mezinárodních systémů meziknihovních služeb a při dodržování základních pravidel a postupů v MMVS, byly v průběhu let vydány

---

[131] viz. kapitola 3.2
[132] zvlášť po roce 1989
[133] Skákalová, V., S. 8

legislativní dokumenty upravující zásady poskytování MMVS[134]. Nejnovější aktivity souvisí s rokem 1999, kdy byly vydány **Zásady meziknihovních výpůjčních služeb v ČR**[135], které se ve svých odstavcích věnují také problematice MMVS. Počátkem roku 2000 byly ještě zpřístupněny **Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice**[136], které velmi podrobně rozebírají základní principy organizace a metodiky vnitrostátní, ale i mezinárodní meziknihovní výpůjční služby v ČR. Metodické pokyny byly pak v roce 2002 aktualizovány v návaznosti na nově vydaný knihovní zákon a zásadní aktualizace směrnice IFLA o mezinárodních výpůjčkách a dodávání dokumentů. Oba jmenované dokumenty se tak staly základními směrnicemi a zásadami pro poskytování MMVS v ČR a při poskytování vnitrostátních i mezinárodních meziknihovních služeb je nutné se jimi řídit.

3.3. Organizace a metodika MMVS v ČR

Tvorba organizačních a metodických principů MMVS souvisí v ČR s mezinárodně přijatými a uplatňovanými organizačními zásadami mezinárodní spolupráce knihoven. Důležitou roli v průběhu formování a vytváření základních principů sehrály především legislativní dokumenty IFLA[137], které podstatně ovlivnily práci při uskutečňování požadavků MMVS a vytýčily charakteristické postupy na úseku mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb.

Poprvé byly **organizační a metodické zásady MMVS** v České republice sjednoceny v rámci Vyhlášky č. 51/1963 Sb., která stanovila[138]: „*nemá-li knihu žádanou meziknihovní výpůjční službou žádná tuzemská knihovna, je možno na požádání čtenáře a s přihlédnutím k prokázané společenské závažnosti jeho žádosti vypůjčit ji mezinárodní výpůjční službou ze zahraniční knihovny.*“ Z organizačního hlediska byly služby MMVS zajišťovány knihovnami třetího okruhu[139], popř. knihovnami druhého okruhu, pokud tak stanovil krajský zástupce příslušných knihoven a z uvedené charakteristiky služby vyplynulo pro knihovny několik **hlavních povinností**, které byly shrnuty do příslušných bodů:

a) Potřeba **přesného zjištění**, že **žádaná kniha není v žádné československé knihovně** – pro splnění daného požadavku bylo nutné využít všech tehdy dostupných

[134] viz. kapitola 2.2
[135] Zásady, S. 150-152
[136] Pospíšilová, J.; Skákalová, V.; Hršelová, H., nestr.
[137] např. UAP ; Reglement du pret international ; International lending ; atd.
[138] § 10 Vyhlášky č. 51/1963 Sb.
[139] viz. kapitola 2.3

informačních pomůcek, které mnohdy neodpovídaly potřebám praxe. Souborné katalogy[140] přinášely informace o dokumentech vydaných po roce 1966 a pro ověření knižní produkce před určeným rokem sloužila jednotná žádanky MVS. Pokud prošla žádanka všemi základními knihovnami bez kladného výsledku, bylo možné určenou žádanku zaslat knihovně, která uskutečnila MMVS. V důsledku neodpovídajícího stavu potřebných informačních pomůcek docházelo k neúměrnému prodlužování doby vyřízení žádosti o MMVS a zbytečnému vynakládání finančních prostředků na daný typ služby.

b) Možnost **žádat o výpůjčku ze zahraničí** jen **v případě prokázané společenské závažnosti** čtenářské žádosti – přičemž prokázanou potřebou se podle metodických pokynů považovaly žádosti o výpůjčku:
   - k vědeckým, výzkumným a odborným úkolům a žádanku musel potvrzovat vedoucí pracovník vědecké, nebo odborné instituce
   - k práci umělecké, kdy žádanku potvrzovalo nakladatelství, nebo umělecký svaz

   Tento požadavek samozřejmě v mnohém omezoval rozšíření služeb MMVS a přinášel zásadní rozpor mezi skutečnou potřebou zahraniční literatury a požadavkem všeobecné dostupnosti literatury.

c) Výpůjčky MMVS se řídily **pravidly IFLA** a půjčovaly se pouze k **prezenčnímu studiu** – výjimku z uvedeného pravidla mohla učinit pouze zahraniční knihovna. Během studia dokumentu odpovídala za dokumenty knihovna, která je měla vypůjčeny pro své čtenáře a zpravidla byla odpovědná také za pečlivé uložení a ochranu před možným poškozením.

d) Žádosti o **prodloužení výpůjční lhůty**, popř. **jednání o poškození**, nebo **ztrátě půjčeného díla vyřizovala** pouze ta **knihovna**, **která výpůjčku zprostředkovala** – pokud se tedy jednalo o prodloužení výpůjční lhůty, byla stanovena lhůta nejméně jednoho týdne před uplynutím výpůjční doby, kdy bylo možné o prodloužení požádat. V případě poškození a ztrát byly případy posuzovány samostatně a vždy s pomocí zprostředkující knihovny.

e) **Vracení** vypůjčených **dokumentů** probíhalo **prostřednictvím** té **knihovny**, **která výpůjčku zprostředkovala** – tj. nutnost komunikace s určenými zprostředkovali MMVS v rámci československé soustavy knihoven.

---

[140] ve smyslu klasických tištěných katalogů

f) V mezinárodním styku **nebylo možné** knihovny **urgovat** ani **upomínat** o vyřízení **žádostí MMVS** – tato zásada souvisela s nutností vyhledání a postupování žádostí v zahraničních knihovnách a bylo tedy nutné počítat s delší lhůtou vyřízení potřebného požadavku.

Knihovny byly povinny dodržovat výše jmenované povinnosti a to zejména s přihlédnutím k ekonomickému využití devizových prostředků[141], které byly používány k úhradě poštovních a výpůjčních poplatků. Nebylo tedy většinou možné objednávat fotoreprodukce[142] celých knih a delších statí.

Pravidla byla zásadně dodržována také z hlediska morálního, neboť se mnozí pracovníci knihoven domnívali, že by mohla utrpět jejich prestiž, pokud by byla objednána zahraniční literatura, která se na území státu nacházela.

Jakékoliv nedodržení nebo porušení všeobecně i individuálně stanovených podmínek a povinností pro výpůjčky ze zahraničí vedlo obvykle k omezení, případně přerušení mezinárodních styků spolupracujících knihoven. Takovým omezením byli poškozeni nejen všichni čtenáři, ale také plnění různých vědeckých, odborných a uměleckých úkolů. Proto bylo bezpodmínečně nutné, aby všechny knihovny dodržovaly velmi přesně a bez výjimek ustanovení o MMVS.

Uvedená pravidla se stala základem dále budované metodiky a organizace práce na úseku mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb. Mnohá doporučení byla přejata do nově vznikajících legislativních dokumentů a dnes se jimi řídí knihovny a informační střediska při naplňování zásad programu všeobecné dostupnosti publikací.

Současná metodická a organizační pravidla poskytování MMVS vycházejí ze dvou zásadních dokumentů, které vznikly ve spolupráci s Národní knihovnou ČR. Jejich hlavním cílem je nahrazení zastaralých prováděcích právních předpisů při MMVS a uchování, rozšíření a upevnění postavení mezinárodních meziknihovních služeb v rámci nově budovaného národního systému knihoven.

Prvním z jmenovaných dokumentů jsou **Zásady meziknihovních výpůjčních služeb v ČR**[143], které ve stručnosti podávají informace o MMVS, jejich podmínkách a formálních požadavcích. Tyto zásady můžeme v podstatě považovat za výchozí bod pro další budování konkrétních organizačních pokynů v oblasti mezinárodní meziknihovní výpůjční služby a

---

[141] finanční prostředky na MMVS byly omezené a přidělovaly se pouze určeným zprostředkovatelským knihovnám

[142] rozmnožení originálu pomocí fotografické metody

zároveň je nutné uvědomit si nezbytnost uvedení jednotlivých zásad do praxe knihoven. Domnívám se totiž, že jednotlivá ustanovení najdou své opodstatnění v praktickém užívání a na základě zkušeností se budou principy organizace a metodiky práce MMVS měnit.

Dalším materiálem jsou aktualizované **Metodické pokyny pro meziknihovní služby v ČR**[144], které byly vypracovány v souladu s obecně závaznými právními předpisy a doporučeními IFLA a ve svých ustanoveních reagují na nové možnosti využití informačních, komunikačních a reprografických technologií i automatizace knihovnických činností v metodických a organizačních postupech MMVS. V úvodu jsou uvedena obecná fakta, týkající se především stručné charakteristiky MMVS, některých nezbytných požadavků na strukturu bibliografického záznamu a rovněž jsou vyjmenovány konkrétní podmínky pro bibliograficko-lokační zjišťování dostupnosti dokumentů. V závěru je zaznamenán podrobný popis metodiky práce na úseku MMVS v knihovnách ČR.

3.3.1. Obecná fakta

Knihovna v České republice žádající o MMVS, může podle platných Zásad[145] a Metodických pokynů **požádat o vyřízení požadavku**, nebo o **metodickou pomoc** při jeho realizaci. V případě, že knihovna žádá o dokument z *univerzálně profilovaného knihovního fondu*, obrací se na:

- Národní knihovnu České republiky
- Moravskou zemskou knihovnu v Brně
- Vědeckou knihovnu v Olomouci

V případě, že je žádán dokument z *technicky profilovaného fondu*, obrací se knihovna na:

- Státní technickou knihovnu v Praze

V případě, že je žádán dokument z *medicínských oborů*, obrací se knihovna na:

- Národní lékařskou knihovnu v Praze

Ústavy Akademie věd ČR se obracejí na:

- Knihovnu Akademie věd České republiky

---

[143] Zásady, S. 151

[144] Pospíšilová, J.; Skákalová, V.; Hršelová, H., nestr. ; přijato roku 2000, zásadní aktualizace 2002.

[145] Užívám-li označení **Z**ásady, míním tím odkaz na dokument Zásady meziknihovních výpůjčních služeb v ČR. V opačném případě, tj. označení **z**ásady, je chápáno ve smyslu běžného označení směrnice, principu, apod.

Každý konkrétní požadavek na MMVS musí obsahovat **základní bibliografické údaje**[146]. Přitom v zahraničních knihovnách žádají knihovny ČR o výpůjčku tehdy, nebyl-li požadovaný zahraniční dokument nalezen ve fondech českých knihoven.

Proces ověřování citace na žádankách a stanovení dostupnosti požadovaného dokumentu se označuje jako **bibliograficko-lokačního zjišťování**. V rámci zvoleného postupu má být využito všech dostupných informačních zdrojů a pramenů na území ČR, např. CEZL[147], CASLIN[148], JIB[149], elektronické katalogy vystavované jednotlivými knihovnami na Internetu[150], popř. různé typy souborných katalogů a elektronických vyhledávačů, portály a vyhledávače neviditelného webu. Kromě již jmenovaných informačních pomůcek disponují české knihovny při zjišťování dostupnosti dokumentů v zahraničních knihovnách novými informačními technologiemi, zahraničními elektronickými soubornými katalogy a novými formami dodávání dokumentů.

Výpůjčky dokumentů ze zahraničních knihoven jsou **finančně náročné** a technická a technologická vybavenost knihoven, které se specializují na MMVS, předpokládá vyčlenění značných finančních zdrojů. Poskytování MMVS je tedy službou, která je poskytována za **finanční spoluúčasti uživatele** žádaného dokumentu. Výši úhrady si přitom stanovují jednotlivé knihovny.

V neposlední řadě je nutné, aby knihovny, které poskytují MMVS, vedly **evidenci** o činnosti, podle požadavků Národního ústředí meziknihovních služeb ČR[151]. Evidence musí kdykoliv umožnit jednoznačně identifikovat kteroukoliv z provedených služeb a tyto záznamy slouží i pro zpracování statistických přehledů o MMVS, v mezinárodním měřítku[152].

Knihovny v České republice jsou v rámci mezinárodní meziknihovní výpůjční služby knihovnami žádajícími i dodávajícími. Z hlediska metodických a organizačních pokynů je nutné rozlišovat dvě základní části metodiky práce na úseku MMVS, které zahrnují podrobný popis pracovních úkonů (od přijetí požadavku na MMVS, přes zpracování žádanky, až po vyřízení a dodání potřebného dokumentu) souvisejících s mezinárodní meziknihovní službou.

---

[146] viz. příloha vii
[147] lístkový katalog zahraniční literatury
[148] elektronický katalog ; Krčmářová, G.; Svobodová, E., S. 114-125
[149] Jednotná informační brána
[150] např. katalogy automatizovaných knihovnických systémů T-series, LANIUS, apod.
[151] v ČR zajišťuje tuto funkci Národní knihovna ČR
[152] statistiky zpracovává IFLA

3.3.2. Metodika práce v knihovně ČR, která žádá o výpůjčku v zahraničí

A) příjímání objednávek

Při příjmu objednávek platí podobná základní pravidla jako pro MVS[153]. Knihovny zajišťují MMVS jen pro své registrované uživatele a tedy velmi žádoucí vést důslednou evidenci všech uživatelů knihovny. Uživatel vyplňuje objednávku MMVS pouze tehdy, nebyl-li pomocí bibliograficko-lokačního zjištění dokument nalezen ve fondu žádné české knihovny. Pro uživatele jsou MMVS placenými službami a je tedy nutné vést rovněž evidenci jednotlivých žádostí odesílaných do zahraničních knihoven. Při poskytování MMVS musí uživatel dodržovat knihovní řády dodávajících a zprostředkujících knihoven.

B) zpracování žádanky

Knihovny využívají v klasickém poštovním styku žádanku IFLA a podle svých možností i formy elektronických[154] a faxových[155] objednávek v doporučených formátech IFLA. Rovněž i v této části platí podobná pravidla jako u vnitrostátní meziknihovní výpůjční služby[156].

C) vyřízení žádanky

Žádající česká knihovna musí důsledně dodržovat doporučení IFLA a podmínky stanovené zahraniční dodávající knihovnou, tj. dodržení výpůjčních lhůt, odpovědnost za bezpečnost a ochranu dokumentu, prezenčnost výpůjčky. Jinak pro vyřizování žádostí o MMVS lze využít stejných pravidel jaká jsou používána ve vnitrostátní meziknihovní výpůjční službě[157].

V současné době již mnohé knihovny v České republice využívají pro vyřízení žádostí MMVS nových forem elektronických dokumentových dodavatelských služeb ze zahraničních knihoven. Příkladem mohou být velká dodavatelská centra, jako je OCLC, BLDSC, JASON, apod.

---

[153] viz. kapitola 2.3.1 a)
[154] viz. příloha viii
[155] viz. příloha x
[156] viz. kapitola 2.3.1 b)
[157] viz. kapitola 2.3.1 c)

3.3.3. Metodika práce v knihovně ČR, která poskytuje výpůjčku do zahraničí

Rychlost a efektivnost v poskytování mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb závisí na mnoha faktorech. I když jsou podmínky a možnosti jednotlivých českých knihoven rozdílné, v základních postupech při MMVS musí být dodržována jednotná metodika. Přitom postup práce v knihovně, která poskytuje výpůjčku (dodávající knihovna), je závislý na mnoha činitelích. Např. na technickém, informačně technologickém vybavení, na knihovním řádu, velikosti, typu a odborném profilu fondu, ale i na odbornosti a na množství pracovníků, kteří se zabývají uvedenou činností. Jinak tedy může vyřizovat požadavky knihovna s menším počtem knihovních jednotek, menším počtem katalogů a za zcela odlišných podmínek pak pracují knihovny s velkým, nebo dislokovaným fondem na různých pracovištích, ústavech, katedrách, apod.

Mnoho českých knihoven dodává v rámci mezinárodní spolupráce dokumenty zahraničním partnerům a pro tyto dodávající knihovny platí podobné metodické pokyny, jako v rámci vnitrostátní meziknihovní spolupráce[158]. Všechny české dodávající knihovny se řídí důsledně zásadami a doporučeními IFLA, platnými Zásadami a v neposlední řadě také svými knihovními řády.

A) evidence došlých žádanek

Menší knihovny v ČR, které z různých důvodů nemohou být knihovnami dodávajícími, se mohou obrátit se žádostí o zprostředkování na knihovny, které se na MMVS specializují. Také při evidování došlých žádostí platí stejná pravidla jako ve vnitrostátní meziknihovní službě[159].

B) zpracování žádanky

Dodávající knihovny z České republiky, které poskytují výpůjčky dokumentů do zahraničí, se setkávají s různými typy žádanek MMVS, které jsou zasílány klasickou i elektronickou poštou, nebo pomocí faxu. Každá dodávající knihovna v ČR musí na základě uvedených bibliografických údajů provést bibliograficko-lokační zjištění dostupnosti daného dokumentu. Nemá-li oslovená knihovna žádaný dokument ve svém fondu, postupuje žádanku MMVS do knihovny, která žádaný dokument vlastní. Původně oslovená knihovna tak žádanku

---

[158] viz. kapitola 2.3.2
[159] viz. kapitola 2.3.2 a)

MMVS pouze prověří a výpůjčku dokumentu pro zahraniční knihovnu zprostředkuje. Pro speciální případy zpracování žádanek platí obdobná pravidla jako v MVS[160].

C) vyřízení žádanky

Výpůjčka dokumentu se vyřizuje neprodleně po obdržení žádanky MMVS. Knihovny v České republice využívají podle svých možností i nejnovějších forem dodávání dokumentů[161]. Dodávají knihovny ČR stanoví výpůjční lhůty, podmínky zpřístupnění a zabezpečí ochranu dokumentu. Ani v tomto případě není výjimkou, že je zde možné uplatnit obdobná pravidla jako ve vnitrostátní meziknihovní službě[162].

Výše jmenovaná pravidla vytvořila pevnou organizační strukturu prací na úseku MMVS a na základě praktických zkušeností byly vyjmenovány některé problémové oblasti, které je nutné vyřešit. Zásady, které vyplývají z uvedených odstavců, jsou dodržovány a je potřeba tato pravidla prohloubit, a to v zájmu efektivního, kvalitního a rychlého získávání zahraniční literatury. Domnívám se, že je především nutné dopracovat metodiku zpracování nových forem žádanek MMVS, zlepšit stav informačních pomůcek pro bibliograficko-lokační zjišťování dostupnosti zahraniční literatury v rámci ČR a vyřešit organizaci při zpracování žádostí odesílaných na Slovensko. Jsem přesvědčena, že vztahy se Slovenskou republikou je potřeba vyřešit především v oblastech finančních úhrad za MMVS, v možnostech přístupů do souborných katalogů SR, v možnostech získání dalších pomůcek pro bibliograficko-lokační zjišťování dostupnosti slovenské literatury, atd.

Myslím si, že perspektivou dnešního světového i českého knihovnictví je především směřování ke vzájemnému sdílení informačních zdrojů mezi knihovnami na úrovni regionální, státní i mezinárodní. Je tedy nutné podporovat rozvoj mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb a dokumentových dodavatelských služeb, které představují základní formu vzájemné spolupráce knihoven a jsou významným nástrojem pro kvalitní využívání informačních zdrojů.

---

[160] viz. kapitola 2.3.2 b)
[161] např. služby dodávání elektronických kopií v rámci služby VPK, DoDo, e-PK, atd.
[162] viz. kapitola 2.3.2 c)

Závěr

Přímé zprostředkování dokumentů uživatelům patřilo a bude vždy patřit k nezastupitelným činnostem vědeckých knihoven a vědecko-informačních středisek. Smyslem a posláním každého vědecko-informačního střediska a vědecké knihovny je tedy zpřístupnění lidského poznání obsaženého v informačních pramenech jejich fondů, popř. fondů jiných informačních institucí, příslušnými knihovnicko-informačními službami čtenářům a uživatelům. Během historického vývoje byly definovány základní služby, které pak byly dále rozčleněny na jednotlivé druhy a typy.

Úkolem všech vědeckých knihoven je především získávat, zpracovávat, uchovávat a zpřístupňovat knihovní fondy a tím přispívat k rozvoji vědy, techniky a kultury. Zpřístupňování dokumentů tedy představuje soubor různých služeb, jejichž cílem je uspokojovat potřeby uživatelů s využitím vlastního fondu vědecké knihovny nebo s využitím fondů dalších knihoven prostřednictvím meziknihovních výpůjčních služeb, mezinárodních meziknihovních výpůjčních služeb.

Vzájemné využívání jednotlivých fondů knihoven se tedy stává nezbytnou součástí národní i mezinárodní spolupráce knihoven. Vědecké knihovny a vědecko-informační střediska zcela soběstačná při uspokojování informačních potřeb svých uživatelů dnes prakticky neexistují. Mají-li být služby knihoven určitého státu či území efektivní, je nutné zvolit takové teoretické i praktické postupy, které uživatelům zpřístupní požadované dokumenty. Hlavní cíl uvedených služeb je tedy nutné spatřovat ve vzájemném poskytování potřebné a nedostupné literatury, spolehlivými a rychlými cestami.

Perspektivou současného světového knihovnictví je směřování ke vzájemnému sdílení informačních zdrojů mezi knihovnami na úrovni regionální, státní i mezinárodní. Rozvoj MVS, MMVS představuje základní formu vzájemné spolupráce knihoven a je významným nástrojem pro efektivní využívání informačních zdrojů. Přitom MVS, MMVS jsou založeny na principech vzájemné spolupráce, reciprocity a solidarity jednotlivých zprostředkovatelských knihoven.

Trendem poskytování MVS, MMVS v České republice i zahraničí je zapojování do mezinárodní spolupráce, zejména do různých systémů dokumentových dodavatelských služeb. Novým rozvojovým hlediskem se v rámci jmenovaných služeb stává dostatečné technické, technologické, softwarové vybavení a využívání komunikační, reprografické techniky a implementování nových technických zařízení. Ty pak mají velký vliv na konečné uplatnění projektů v rámci MVS, MMVS a DDS v České republice i v mezinárodním kontextu.

Všechny uvedené aspekty jsou brány v úvahu při charakterizování poslání, postavení a funkcí vysokoškolských knihoven a na základě toho jsou ustanoveny jisté vývojové tendence služeb MVS, MMVS. Konkrétním vyjádřením těchto specifických prvků bylo možné ustanovit konkrétní situaci služeb MVS, MMVS ve vysokoškolských knihovnách České republiky. Na tomto základě je možné vytvořit si určitou představu o stavu a úrovni služeb MVS, MMVS v České republice. Myslím si však, že pro vytvoření komplexnějšího obrazu stavu služeb MVS, MMVS v České republice a také v zahraničí, by bylo zapotřebí provést hlubší analýzy všech souvisejících oblastí a bylo by nutné využít statistických údajů jednotlivých sledovaných oblastí. Tato práce je chápána spíše jako souhrnný materiál, který by bylo možné využít k dalšímu zkoumání uvedené problematiky.

Použitá literatura

1. BAYER, Jan. Ústřední evidence druhově specializovaných informačních fondů. *Technická knihovna*. 1984, roč. 28, č. 7-8, s. 210-217.
2. BOLDIŠ, Jozef. *Vedecké knižnice Slovenskej akadémie vied*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1963.
3. BOUCHER, Virginia. *Interlibrary loan practices handbook*. 2nd ed. Chicago : American Library Association; London : American Library Association, 1997. 249 s.
4. BUREŠOVÁ, Veronika. Meziknihovní služby ústředních knihoven ČSFR. *Národní knihovna*. 1991, roč. 2, č. 1, s. 33-34.
5. BURGETOVÁ, Jarmila. Právní aspekty poskytování knihovních elektronických a reprografických služeb. *Ikaros* [online]. 1999, roč. 3, č. 6 [cit. 2007-05-07]. Dostupný z WWW: <http://www.ikaros.cz/node/372>.
6. BURGETOVÁ, J.; SOŠKOVÁ, E.; VOLFOVÁ, V. (red.). *Organizace a metodika meziknihovní výpůjční služby v ČSSR : sborník materiálů prvního celostátního semináře o MVS, Praha, 25. dubna, 1966.* Praha : STK ČSSR, 1966. 71 s.
7. *Büchertransportsysteme für die Beschlemmigung des Leihverkehrs*. 1. Aufl. Berlin : Deutsches Bibliothekinstitut, 1996. 198 s.
8. CARRIGAN, Denis. From interlibrary lending to document delivery : The British Library Document Supply Centre. *Academic Librarianship* . 1993, vol. 19, no. 4, s. 220-224.
9. *CASLIN : souborné katalogy : organizace a služby, Zadov, 30. května-3. června, 2000*. Praha : Národní knihovna ČR, 2000. 194 s.
10. CORNISH, Graham P. The European experience of interlibrary networking. In *2nd Panhellenic Academic Librarians Conference, Patras, October, 1993*.
11. CORNISH, Graham P. The IFLA for international lending : current activities and future plans. *Journal of Interlibrary Loan and Informations Supply*. 1990, vol. 1, no. 1, s. 93-100.
12. CORNISH, Graham P. Voucher system for international interlending. In *Conference of directors of National libraries*. Barcelona : British Library, 1993, s. 3.
13. CORNISH, Graham P. International lending : principles and guideliness for procedure. *Interlending & Document Supply*. 1998, vol. 26, no. 1, s. 28-32.
14. CORNISH, Graham P. Mezinárodní spolupráce knihoven – sjednocuje nebo rozděluje Evropu ? *I´94*. 1994, roč. 36, č. 5, s. 116-121.
15. ČERNÁ, Milena; STÖCKLOVÁ, Anna. *Služby knihoven a informačních středisek*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1992. 98 s.
16. ČSN ISO 5127. *Informace a dokumentace – slovník*. Praha : Český normalizační institut, 2003. 160 s.
17. ČSN ISO 8459-1 (01 0175). *Dokumentace : sborník bibliografických datových prvků : meziknihovní výpůjčky*. Praha : Český normalizační institut, 1996. 32 s

18. DEGKWITZ, Andreas. The Distribution system of collection development and its services in the context of interlibrary loan. *European Research Library Cooperation*. 1994, vol. 4, no. 3, s. 275-282.

19. DEWETTEROVÁ, Helena; PATOČKOVÁ, Anna. Pomůcky vydávané UVTEI – Státní technickou knihovnou k doplnění celostátní evidence zahraniční literatury – periodika. *Technická knihovna*. 1984, roč. 28, č. 7-8, s. 217-219.

20. DEWETTEROVÁ, Helena. *Meziknihovní výpůjční služba : hlavní zásady novelizované vyhlášky*. Ostrava : Státní vědecká knihovna, 1985. 9 s.

21. DOLEŽELOVÁ, Jana. Automatizovaná evidence MVS. *Duha*. 1992, roč. 6, č. 2, s. 8-9.

22. *Doporučení pro poskytování meziknihovních služeb a dodávání dokumentů* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c2006 [cit. 2007-05-15]. Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=sluz_ms_doporuceni_ifla.htm>.

23. *Doporučení pro užívání kódů v meziknihovní výpůjční službě* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2001 [cit. 2007-05-09]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/IFLA_cody.htm>.

24. DUGALL, Berndt. Vom Leihverkehr zur Dokumentlieferung : Strukturen und Strategien. *ABI-Technik*. 1997, Jg. 17, Heft 5, s. 129-142.

25. DVOŘÁKOVÁ, Božena. Pomůcka meziknihovní informační a výpůjční služby. *U nás*. 1991, roč. 6, č. 3, s. 81-82.

26. FEATHER, John; STURGES, Paul (ed.). *International encyclopedia of information and library science*. London; New York : Routledge, 2001. 462 s.

27. GILMER, Lois C. *Interlibrary loan : theory and management*. 1st ed. Englewood : Libraries Unlimited, 1994. 264 s.

28. GOULD, Sara; WATKINS, Judy. International co-operation : the role of the IFLA Offices for UAP and International Lending. *Journal of Librarianship and Information Science*. 1998, vol. 30, no. 3, s. 195-199.

29. GREEN, Brian. EDI briefing and implementation design guide. In *INFOS´2000*. Bratislava : Centrum VTI, 2000, s. 126-136.

30. GULDANOVÁ, Mária. Celoštátna evidencia zahraničnej periodickej literatúry. *Technická knihovna*. 1984, roč. 28, č. 7-8, s. 205-210.

31. HEINRICHS, Inga. Dokumentliefersysteme für die Literaturversorgung. *Nachrichtungen für Dokumentation*. 1996, Jg. 47, Heft 3, s. 159-170.

32. HERDT, Gisela. Přehled metod úhrady v mezinárodních meziknihovních službách západoevropských zemí. *Národní knihovna*. 1991, roč. 2, č. 6, s. 345-355.

33. HOCH, Ivo. *Přehled vybraných ukazatelů některých sítí knihoven v ČR od r. 1993* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c1994. Aktualizace 09. 08. 2006 [cit. 2007-05-11]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekceno.php3?page=05_St/Statistika2.htm>.

34. HUSBY, Ole. Reálné a virtuálné souborné katalogy. In *CASLIN : souborné katalogy*. Praha : Národní knihovna ČR, 2000, s. 16-24.

35. *Interlending and Library Co-operation in the United Kingdom and the Republic of Ireland*. 1st ed. Leicester : Circle of Officers of National and Regional Library Systems, 1996. 49 s.

36. International Federation of Library Assocciations and Institutions. *Archive – Historical Material : Universal Availability of Publications Core Activity (UAP)* [online]. Hague : IFLA, c2004. Latest Revision July 16, 2004 [cit. 2007-05-16]. Dostupný z WWW: <http://www.ifla.org/VI/2/uap.htm>.

37. International lending : principles and guidelines for procedure (1978). *Interlending Review*. 1979, vol. 7, no. 1, s. 14-17.

38. International lending (1983). *Interlending and Document Supply*. 1984, vol. 12, no. 4, s. 73.

39. International lending : principles and guidelines for procedure (1987). *Interlending and Document Supply*. 1988, vol. 16, no. 1, s. 28-32.

40. International lending statistics. *IFLA Journal*. 1977, vol. 3, no. 2, s. 117-126.

41. JACKSON, Mary E. Library to library : interlibrary loan, document delivery and resource sharing, maximising interlibrary loans. *Wilson Library Bulletin*. April 1993, vol. 67, no. 8, s. 86-87.

42. JACKSON, M.E. Integrating document delivery services with electronic document delivery technologies. *Law Library Journal*. 1993, vol. 85, no. 3, s. 609-618.

43. JÍLEK, Jan. *Průzkum stavu automatizace a prostorového zajištění knihoven ČR*. Praha : Sociofond, 1998. 56 s.

44. KALINOVÁ, Kristina. *Meziknihovní výpůjční služby a služby dodávání dokumentů ve Velké Británii*. Praha : Národní knihovna ČR, 1999. 114 s.

45. KATUŠČÁK, Dušan; MATTHAEIDESOVÁ, Marta; NOVÁKOVÁ, Marta. *Informačná výchova*. 1. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladatel´stvo, 1998. 375 s.

46. KELLY, Annette. Interlending in Ireland. *Interlending and Document Supply*. July 1991, vol. 19, no. 3, s. 83-90.

47. KEMMER, Andrea. Die öffentlichen Bibliotheken und der Leihverkehr : dargestellt am Beispiel des Landes Nordrein-Westfalen. *Bibliothek Forschung und Praxis*. 1992, Jg. 16, Heft 2, s. 197-234.

48. KILLEEN, Martin; SHOEBRIDGE, Michele. Automating interlibrary loans at Birmingham University Library : BLCMP´s ILL module. *VINE*. 1991, vol. 84, s. 11-14.

49. KOHL, David F. How the virtual library transforms interlibrary loans : the Ohio LINK experience. *Interlibrary and Document Supply*. 1998, vol. 26, no. 2, s. 65-69.

50. Koncepce rozvoje veřejných informačních služeb. *I´92*. 1992, roč. 34, č. 9, s. 198-202.

51. KRČMÁŘOVÁ, Gabriela; SVOBODOVÁ, Eva. Služby CASLIN – Souborného katalogu ČR : současnost a pespektivy. In *Infos´99*. Bratislava : Centrum VTI SR, 1999, s. 114-125.

52. KRULIŠOVÁ, Jana; RICHTER, Vít; SODOMKOVÁ, Jana (zprac.). *Průzkum organizačního začlenění knihoven a stavu zajištění regionálních funkcí knihoven na úrovni okresů ČR*. 1. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 1998. 31 s.

53. KŘÍŽOVÁ, Zuzana. Meziknihovní výpůjční služba dnes a zítra. In *Knihovny současnosti´97*. Brno : SDRUK, 1997, s. 22-25.

54. *KTD-Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c 2004 [cit. 2007-05-11]. Dostupný z WWW: <http://sigma.nkp.cz/F/>.

55. LANDES, S. Interlibrary loan issues in academic libraries. *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery and Information Supply*. 1993, vol. 4, no. 2, s. 29-38.

56. LINE, Maurice B. A matter of terminology: from ILL and DD to RDS. *Interlending & Document Supply*. 2003, vol. 31, no. 2, s. 147-148.

57. MEZEROVÁ, Zdena. Požadavky na změny v MVS. In *Knihovny současnosti´95*. Brno : SDRUK, 1995, s. 160-164.

58. *Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice : organizace a metodika* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2002 [cit. 2007-05-15]. Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/pages/page.php3?page=sluz_mvs_metpokyny.htm>.

59. *Meziknihovní výpůjční služba*. 1. vyd. Praha : Státní knihovna ČSSR, 1964. 90 s.

60. *Mezinárodní výpůjčky a dodávání dokumentů : principy a postupové směrnice* (překlad) [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2001 [cit. 2007-05-07]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/Zasady_a_smerniceMMVS.htm>.

61. Ministerstvo kultury ČR. *Vyhláška Ministerstva kultury k provedení zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2002 [cit. 2007-05-07]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon257Vyhl.htm>.

62. Ministerstvo školství a kultury. *Vyhláška ministerstva školství a kultury ze dne 25. června 1963 č. 51/1963 Sb., O evidenci knihoven jednotné soustavy, o meziknihovní výpůjční službě a o přednostním právu knihoven při získávání literatury, časopisů a jiných sbírkových materiálů* [online]. Praha : MŠMT, 1963 [cit. 2007-05-08]. Dostupný z WWW: <http://www.mvcr.cz/sbirka/1963/sb30-63.pdf>.

63. Národní knihovna ČR. *Směrnice IFLA o užívání faxu* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2000 [cit. 2007-05-08]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/IFLA_Fax.htm>.

64. Národní knihovna ČR. *Směrnice IFLA pro zasílání objednávek MVS elektronickou poštou* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2000 [cit. 2007-05-08]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/IFLA_Mail.htm>.

65. Národní shromáždění Republiky Československé. *Zákon ze dne 9. července 1959 č. 53/1959 Sb., O jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon)* [online]. Praha : Národní shromáždění Republiky Československé, 1959 [cit. 2007-05-11]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Knihovnicky_zakon.htm>.

66. PAPÍK, Richard. Trendy v rozvoji informačních služeb. *Ikaros* [online]. 1999, roč. 3, č. 8 [cit. 2007-05-11]. Dostupný z WWW: <http://www.ikaros.cz/node/1028>.

67. PAPÍK, Richard. Přístup k zahraničním primárním dokumentům via STN International, aneb, Cesta kolem světa za primárními dokumenty za méně než 80 dní. *Infocus*. 1995, roč. 1, č. 8, s. 209-211.

68. Parlament České republiky. *Zákon ze dne 29. června 2001 č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c2004 [cit. 2007-05-15]. Dostupný z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon257.htm>.

69. Parlament České republiky. *Zákon ze dne 24. května 2006 č. 341/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informační služeb (knihovní zákon), ve znění zákona č. 1/2005 Sb.* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2006 [cit. 2007-05-15]. Dostupný z WWW: <http://www.mvcr.cz/sbirka/2006/sb105-06.pdf>.

70. Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR. *Návrh zásad zákona o veřejných knihovnických a informačních službách* [online]. Praha : SKIP, 2000 [cit. 2007-05-11]. Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/o_knihovnach/konsorcia/skip/zakon1.html>.

71. PLATILOVÁ, Ivana. *Vliv nových technologií na MVS : současný stav, trendy*. 1. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 1994. 43 s.

72. POLÁŠKOVÁ, B.; KOUDELKOVÁ, L. Mezinárodní meziknihovní výpůjční služba. *Z knihovnické praxe*. 1990, seš. 104, s. 19-24.

73. POLIŠENSKÝ, Jiří. Digitalizace jako součást technologie reformátování knihovních fondů. In *Seminář o elektronických službách typu document delivery pro pracovníky veřejně přístupných knihoven*. Praha : STK, 1999, s. 32-39.

74. POSPÍŠILOVÁ, Jindřiška; SKÁKALOVÁ, Věra; HRŠELOVÁ, Helena. *Metodické pokyny pro meziknihovní služby v České republice : organizace a metodika*. Praha : Národní knihovna ČR, 2000. nestr.

75. PROCHÁSKOVÁ, Iva. Veřejné informační služby – pohled vysokoškolské knihovny. In *Knihovny současnosti´97*. Brno : SDRUK, 1997, s. 122-127.

76. RADA, V. (zprac.) *Mezinárodní výpůjční služba*. Praha : Státní knihovna, 1963. 6 s.

77. RAJTEROVÁ, Nataša (zost.). *Medziknižničné služby na pomoc vede, technike a vzdelávaniu : zborník príspevkov zo seminára, Bratislava, 6. november, 1984*. Bratislava : Univerzitná knižnica, 1985.

78. RAMAJZLOVÁ, Barbora. *Stanovisko k návrhu Zásad meziknihovních služeb ČR SDRUK*. Praha : SDRUK, 1998. 1 s.

79. RESSLER, Miroslav (ed.). *Informační věda a knihovnictví : výkladový slovník české terminologie z oblasti informační vědy a knihovnictví ; výběr z hesel v databázi TDKIV*. Praha : Vysoká škola chemicko-technologická v Praze; Národní knihovna České republiky, 2006. 161 s.

80. RICHTER, Vít; BALÍK, Vojtěch. K diskusi o zpoplatnění meziknihovních výpůjčních služeb. *Národní knihovna*. 1998, roč. 9, č. 4, s. 178-192.

81. RICHTER, Vít; HEMOLA, Hanuš; SVOBODOVÁ, Eva. *Připomínky Národní knihovny ČR k návrhu Zásad meziknihovních služeb ČR SDRUK*. Praha : SDRUK, 1998. 3 s.

82. RICHTER, Vít. Poskytování meziknihovních výpůjčních služeb a služeb dodávání dokumentů v České republice. *Národní knihovna*. 1998, roč. 9, č. 4, s. 178-192.

83. RICHTER, Vít. Meziknihovní služby federálně. *Čtenář*. 1991, roč. 43, č. 3, s. 101.

84. RUPEŠOVÁ, Miloslava. Východiska koncepce veřejných informačních služeb na vysokých školách. *I´94*. 1994, roč. 36, č. 10, s. 245-251.

85. SKÁKALOVÁ, Věra. *Srovnávací analýza legislativy a praxe meziknihovních služeb ve vybraných státech s vazbou na program UAP*. Praha : Národní knihovna, 1994. 57 s.

86. SKÁLOVÁ, Hana. Nová generace služeb pro dodávky digitálních dokumentů (DDD) a její praktický dopad. *Ikaros* [online]. 1999, roč. 3, č. 10 [cit. 2007-05-11]. Dostupný z WWW: <http://www.ikaros.cz/node/429>.

87. SKENDERIJA, Saša. Virtualizace knihovnických procedur a služeb : koncepce INVIK – integrovaná virtuální knihovna. *Národní knihovna*. 1997, roč. 9, č. 1, s. 10-12.

88. SMEJKAL, Bohuslav. *Speciální sbírky v Československých knihovnách*. Olomouc : Univerzitní knihovna, 1957.

89. SOCHOROVÁ, Jana; ŠVECOVÁ, Lucia. Národné a medzinárodné progresívne trendy MVS, MMVS v praxi UKB-NKC. In *INFOS´99*. Bratislava : Centrum VTI SR, 1999, s. 126-128.

90. STRNADEL, Josef. *Československé knihovna : informativní přehled*. Praha : Slovanská knihovna, 1957.

91. ŠILHÁNEK, Jaroslav. Několik poznámek k problematice získávání primárních dokumentů. In *Automatizace knihovnických procesů 6*. Ústí nad Labem : Dům techniky Ústí, 1997, s. 52-64.

92. ŠILHÁNEK, Jaroslav. Elektronické dokumenty v oblasti odborných a vědeckých publikací; blíží se konec vydávání tištěných časopisů? In *Automatizace knihovnických procesů 1998*. Praha : SKIP, 1999, s. 9-18.

93. ŠTĚRBOVÁ, Jaroslava. Meziknihovní služby v roce 1996 : pohled národního ústředí meziknihovních služeb ČR. *Národní knihovna*. 1996, roč. 7, č. 6, s. 214-218.

94. ŠTĚRBOVÁ, Jaroslava. Návrh meziknihovních služeb v ČR : (30. 10. 1996). *Čtenář*. 1997, roč. 49, č. 1, s. 9-10.

95. ŠTĚRBOVÁ, Jaroslava. Meziknihovní služby v České republice na křižovatce technologií. In *Knihovny současnosti´97*. Brno : SDRUK, 1997, s. 39-48.

96. TKAČÍKOVÁ, Daniela. *Připomínky k návrhu SDRUK Zásady meziknihovních služeb*. Praha : SDRUK, 1998. 5 s.

97. TKAČÍKOVÁ, Daniela. Několik poznámek k meziknihovním výpůjčním službám. *Ikaros* [online]. 1998, roč. 2, č. 3 [cit. 2007-05-11]. Dostupný z WWW: <http://www.ikaros.cz/node/172>.

98. TKAČÍKOVÁ, Daniela. „Just-in-case“ versus „just-in-time“ aneb Vyřešily to peníze… *Ikaros* [online]. 1997, roč. 1, č. 7 [cit. 2007-05-11]. Dostupný z WWW: <http://www.ikaros.cz/node/101>.

99. TKAČÍKOVÁ, Daniela. Postavení služeb typu „document delivery“ v rámci služeb knihoven. In *Automatizace knihovnických procesů 1998*. Praha : SKIP, 1999, s. 23-33.

100. VÍTOVÁ, Lydia; DVOŘÁKOVÁ, Helena. Meziknihovní služby. *Čtenář*. 1993, roč. 45, č. 11, s. 354-355.

101. VLASÁK, Rudolf. (2004). DDS a on-line digitální knihovny : změna jednoho paradigmatu. In *Inforum 2004 – 10. konference o profesionálních informačních zdrojích, Praha 25. – 27.5.2004* [online]. Praha : AiP, 2004 [cit. 2006-04-14]. Dostupný z WWW: <http://www.inforum.cz/inforum2004/pdf/Vlasak_Rudolf.pdf>.

102. VLASÁK, Rudolf. (1999) *Světový informační průmysl*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1999. 341 s.

103. VLASÁK, Rudolf. (1994) *Soudobé vývojové trendy vysokoškolského knihovnictví*. Praha : ÚISK, 1994. 34 s.

104. VODIČKOVÁ, Hana; CEJPEK, Jiří. *Terminologický slovník knihovnický a bibliografický*. 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1965. 104 s.

105. VOHLÍDALOVÁ, Věra. Meziknihovní spolupráce. *Čtenář*. 1995, roč. 47, č. 12, s. 447.

106. VOKÁČ, Liběna. Problémy autorského práva v MVS. *Národní knihovna*. 1991, roč. 2, č. 3, s. 137-145.

107. VOLFOVÁ, Vlasta. Celostátní evidence zahraniční neperiodické literatury. *Technická knihovna*. 1984, roč. 28, č. 7-8, s. 197-205.

108. VYČICHLO, Jaroslav. Meziknihovní výpůjční služba (MVS) v mezičase. In *Knihovny současnosti´98*. Brno : SDRUK, 1998, s. 206-212.

109. WEAVER-MEYERS, Pat L.; STOLT, Wilbur A.; FONG, Yem S. (ed). *Interlibrary loan/document delivery and customer satisfaction : strategies for redesigning services*. New York : The Haworth Press; London : The Haworth Press, 1996. 265 s.

110. WEAVER-MEYERS, Pat L.; STOLT, Wilbur A. Delivery speed, timeliness and satisfaction : patrons´perceptions about ILL service. *Journal of Library Administration*. 1996, vol. 23, no. 1/2, s. 23-42.

111. Zásady medzinárodnej výpožičnej služby. *Čitateľ*. 1980, roč. 29, č. 6, s. 1-4

112. Zásady meziknihovní výpůjční služby. In *Knihovny současnosti´98*. Brno : SDRUK, 1998, s. 213-217

113. Zásady meziknihovních výpůjčních služeb v ČR : doporučení Ústřední knihovnické rady ze dne 15.3. 1999. *Národní knihovna*. 1999, roč. 10, č. 3, s. 150-152.

114. Zásady státní politiky ČR v oblasti informatizace. *I´91*. 1991, roč. 33, č. 4, s. 98-101.

115. Získávání kopií odborných článků pomocí Internetu. *Lékařská knihovna*. 1997, roč. 2, č. 3, s. 4-5.

116. *Zpráva o stavu vysokoškolských knihoven*. Praha : RVŠ, 1998 [cit. 2000-12-08]. Dostupný z WWW: <http://www.upce.cz/priloha/knihovna-cpvs98_1>.

117. Zpráva o stavu zajištění veřejných informačních služeb v rozsahu působnosti Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Knihovny vysokých škol*. 1993, roč. 1, č. 1-2, s. 7-19.

Přílohy

Příloha i *Přehled vybraných ukazatelů některých sítí knihoven v ČR od r. 1993*

Příloha ii *Formulář klasické žádanky MVS*

Příloha iii *Návrh formuláře nové žádanky MVS*

Příloha iv *Připomínky k návrhu nového knihovnického zákona*

Příloha v *Schéma možností vyřízení žádanek MVS*

Příloha vi *Formulář žádanky MMVS*

Příloha vii *Základní bibliografické údaje žádanek*

Příloha viii *Formulář elektronické žádanky MVS*

Příloha ix *Seznam údajů povinných na elektronické žádance MVS*

Příloha x *Návrh formuláře faxové žádanky MVS*

Příloha xi *Webové rozhraní meziknihovní služby pro knihovny NK ČR*

Přehled vybraných ukazatelů některých sítí knihoven v ČR od r. 1993

- LIBECON

Vysokoškolské knihovny								
1993	Celkem	58	1 091	8 551	193	1 632	47 987	562
1994	Celkem	72	1 057	8 912	190	1 397	60 095	610
1995	Celkem	74	1 040	8 590	230	1 582	65 593	679
1996	Celkem	65	986	10 030	242	2 204	94 530	610
1997	šetření neproběhlo							
1998	Celkem	64	781	11 001	225	2 034	118 141	608
1999	Celkem	76	1 163	10 097	232	2 140	119 763	737
2000	Celkem	21	1 153	11 302	265	2 506	123 487	787
2001	Celkem	80	1 081	10 704	276	2 178	158 712	767
2002	Celkem	95	1 096	11 007	288	3 783	171 289	782
2003	Celkem	99	920	11 801	308	2 277		828
2004	Celkem	106	1 022	11 745	333	2 769		826
2005	Celkem	110	1 023	12 054	372	2 848		842
Školní knihovny								
1996	Celkem	5 782		15 389				
1997	šetření neproběhlo							
1998	šetření neproběhlo							
1999	Celkem	5 165		15 295	1 520	3 379	27 783	
2000	šetření neproběhlo							
2001	šetření neproběhlo							
2002	Celkem	4653		14 323		3 346		209
2003	šetření neproběhlo							
2004	šetření neproběhlo							
2005	Celkem	4382		14 421		3 573	53 214	255

Žádanka meziknihovní výpůjční služby (MVS)

VYPLNTE STROJEM NEBO HULKOVÝM PÍSMEM

1. Stvrzenka	2. Ústřížek stvrzenky	3. Průvodka MVS	4. Sdělení
Žádající knihovna (název, přesná adresa) objednává podle vyhl. MŠK č. 51/63 Sb.	Signatura	Signatura	Na základě vaší žádanky posíláme knihu — signatura Tuto průvodku vraťte s knihou!	knihovně, která žádala o výpůjčku. Žádaná kniha: 1. Je půjčena. Zašleme po vrácení. Žádanku si ponecháme jako záznam. 2. Nelze půjčit. 3. Nemáme. Žádanku postupujeme dalším knihovnám. O výsledku budete zpraveni. Obraťte!
	Díl, roč., sv. / Počet sv.	Díl, roč., sv. / Počet sv.	Výpůjční lhůta do: / Počet sv.	
Jméno čtenáře / Číslo žádanky	Číslo požadavku	Číslo požadavku	Číslo požadavku	
Autor (celé jméno); název (nezkráceně); místo a rok vydání; u periodik nejdříve název, roč., rok, čís. sešitu		Autor Název (zkráceně)	Razítko půjčující knihovny	Razítko požadované knihovny
	Půjčeno dne:	Půjčeno dne:	Půjčeno dne:	Vyřízeno dne:
Pramen, který žádanou knihu cituje	Razítko žádající knihovny	Razítko žádající knihovny	Razítko žádající knihovny	Razítko žádající knihovny
Upomínka 1. 2. 3. Prodlouženo 1. 2. 3.	Datum Podpis knihovníka	Je-li kniha půjčena **máme — nemáme** zájem o záznam. Nemáte-li knihu, žádanku **postupte nepostupujte** ZAŠKRTNĚTE!	Číslo žádanky nebo jméno čtenáře	Číslo žádanky nebo jméno čtenáře

Další sdělení žádající knihovně

Zprávy a sdělení o bibliografickém zjišťování:

Výpůjční podmínky:

Žádající knihovna byla zpravena zasláním 4. útržku („Sdělení") o tom, že požádaná knihovna knihu nemá. Žádanka se postupuje knihovně, o níž lze předpokládat, že žádost může kladně vyřídit; tuto knihovnu předepište nebo doplňte.

Razítko první požadované knihovny

1. okruh — Datum vyřízení

Okresní knihovna

v 0 X —

Další (odborné) knihovny 1. okruhu

0 X —
0 X —
0 X —
0 X —
0 X —
0 X —
0 X —
0 X —

2. okruh — Datum vyřízení

Krajská knihovna

v 0 X —

Státní vědecká knihovna

v 0 X —
0 X —
0 X —
0 X —
0 X —

Další knihovny (vysokoškolské, knihovny ústavů ČSAV, SAV, oborových středisek VTEI)

0 X —
0 X —
0 X —
0 X —

3. okruh — Datum vyřízení

SLK Praha	0 X —
ÚLK Bratislava	0 X —
STK Praha	0 X —
SITK Bratislava	0 X—
ÚEK Bratislava	0 X —
SPKK Praha	0 X —
SIPK Bratislava	0 X —
ÚTK Praha	0 X —
ÚZLK Praha	0 X —
UPK Nitra	0 X —
KNM Praha	0 X —
ZK ČSAV Praha	0 X —
ÚK SAV Bratislava	0 X —
VK VPAKG Praha	0 X —
VK VAAZ Brno	0 X —
SVK Brno: UK	0 X —
STK	0 X —
SPK	0 X —
UK Bratislava	0 X —
MS Martin	0 X —
SK ČSR: UK	0 X —
SK	0 X —
ÚEK	0 X —

Značky: 0 knihovna nemá
X nelze půjčit — možno objednat mikrofilm nebo fotokopii
— ztraceno, nezvěstné

Žádající knihovna vyplní čitelně inkoustem (hůlkovým písmem) nebo na stroji pouze červeně tištěné rubriky. Nečitelně a neúplně či nepřesně vyplněná žádanka zmenšuje pravděpodobnost výpůjčky nebo jejího včasného vyřízení.

TÚK 135-0

Tisk 51 2413/86

Příloha ii

Žádanka meziknihovní výpůjční - reprografické služby (nehodící se škrtněte)			B. Ustřižek		C. Průvodka		D. Sdělení pro žádající knihovnu
Adresa a lokační značka žádající knihovny:		*Signatura:*	*Signatura:*		*Signatura:*		***Žádané dílo:***
		Díl, ročník, svazek	*Díl, ročník, svazek*	*Počet sv.*	*Díl, ročník, svazek*	*Počet sv.*	***1. Je půjčeno. Zašleme po vrácení***
		číslo požadavku:	*číslo požadavku:*		*číslo požadavku:*		***Žádanku si ponecháváme jako*** *záznam.*
Jméno čtenáře:	číslo žádanky:	**ISSN / ISBN:**	Údaje o žádaném díle:		***Dodržte:***		***2. Nelze půjčit.***
Autor, název (monografie, žádaného článku, ...):					**** lhůta do:***		***3. Je dočasně nedostupné. Žádejte*** *znovu za* .....
					**** prezenční studium ve Vaší knihovně*** **** trezorové uložení výpůjčky***		*4. Nemáme* ***Žádanku postupujeme:***
			Žádající knihovna:		**** pojištění při vrácení na*** ..... ***Kč***		.....
Místo vyd:	**Nakladatel:**	**Rok vyd:**			***Datum vyřízení:***		***Datum vyřízení:***
Název periodika, sborníku:			***Datum vyřízení:***				
Ročník:	**Rok:**	**Číslo:** **Stránky:**	* Mám zájem o postoupení žádanky: ANO NE * V případě, že dílo nelze půjčit, mám zájem o jeho kopii, pokud cena nepřesáhne částku ..... Kč				
Pramen citace:			* Žádanku prosíme vyřídit do:		***Lokační značka půjčující knihovny:***		***Lokační zn. vyřizující knih.:***
Datum vyřízení:	*Lhůta do:*	Razítko žádající knihovny:	* Pokud není dílo dostupné v ČR, žádám o jeho objednání ze zahraničí: ANO NE prostřednictvím: * ABA001 * BOA001 * ABA007 * ABA013 * OLA001		**Žádající knihovna:**		**Žádající knihovna:**
Prodlouženo: *1.* *2.* *3.*							
Upomínka: *1.* *2.* *3.*		Datum objednání: Podpis:	Dílo bylo prověřeno v pramenech:		**číslo žádanky:**		**číslo žádanky:**

	zjišťování:	**název pramene:** **výsledek zjištění:**			0	X	-	
	Upřesnění výpůjčních podmínek:	Souborné katalogy			0	X	-	
		SKK: + **00**			0	X	-	
		KZP: + **00**			0	X	-	
					0	X	-	
		SK CEZL: + **00**			0	X	-	
					0	X	-	
					0	X	-	
		Bibliografie:			0	X	-	
		Bibliografický katalog ČK: + **00**			0	X	-	
		Národní bibliografie ..... + **00**			0	X	-	
		(země)			0	X	-	
					0	X	-	
		Ostatní:			0	X	-	
					0	X	-	
					0	X	-	
					0	X	-	
					0	X	-	

Příloha iii

Připomínky k návrhu „zákona o veřejných knihovnických a informačních službách“

připomínky Odboru služeb

---

§ 17 Meziknihovní služby

(1) Meziknihovní služby jsou založeny na principu vzájemnosti, z něhož vyplývá pro veřejnou knihovnu povinnost poskytnout jiné veřejné knihovně pro jejího uživatele službu z vlastního knihovního fondu, je-li o něj touto knihovnou požádána

(2) Meziknihovní služby se provádějí jak v národním (vnitrostátní meziknihovní služby), tak mezinárodním (mezinárodní meziknihovní služby) měřítku. Veřejné knihovny v meziknihovních službách vystupují v roli aktivní (dále jen „knihovna žádající“) nebo pasivní knihovny (dále jen „knihovna dodávající“). K meziknihovním službám patří:

a) meziknihovní informační služby - poskytnutí bibliograficko-lokačních informací

b) meziknihovní výpůjční služby - poskytnutí výpůjčky dokumentů z knihovních fondů jiné knihovny v ČR i zahraničí

c) meziknihovní reprografické služby včetně přenosu souborů dat - poskytnutí kopií dokumentů z knihovního fondu jiné knihovny v ČR i zahraničí

(3) Veřejná knihovna má právo vyžádat si poskytnutí meziknihovních služeb od jakékoliv jiné veřejné knihovny v ČR i v zahraničí, pokud není schopna uspokojit požadavek svého uživatele z vlastních knihovních fondů.

(4) O meziknihovní služby lze požádat poštou, elektronicky nebo faxem. Nesplňuje-li žádost stanovené náležitosti (viz § 17, odst. 7) nebo nelze-li na jejím základě požadovanou službu poskytnout, vrátí knihovna dodávající žádost knihovně žádající k doplnění údajů umožňujících identifikaci dokumentu.

(5) Dodávající knihovna je povinna žádost o meziknihovní služby vyřídit neprodleně po jejím obdržení, a to bud' půjčením požadovaného dokumentu nebo poskytnutím jeho kopie. Není-li možný tento způsob vyřízení žádosti poskytne knihovna dodávající knihovně žádající informaci o:

a) podmínkách zhotovení kopie náhradou za výpůjčku,

b) dokumentu a podmínkách jeho zpřístupnění,

c) příčině vyřízení v prodloužené lhůtě, nebo

d) postoupení žádanky knihovně, která dokument vlastní, po předchozím bibliograficko-lokačním prověření.

Pokud knihovna dodávající zjistí, že není schopna požadavek uspokojit nebo že žádost má prošlou časovou lhůtu, vyrozumí o tom knihovnu žádající a žádost o meziknihovní služby odmítne. Je-li v knihovně dodávající dokument rezervovaný pro jiného uživatele,

§ 19 Mezinárodní meziknihovní služby

(1) Mezinárodní meziknihovní služby se uskutečňují mezi veřejnými knihovnami České republiky a zahraničními knihovnami.

(2) Mezinárodní meziknihovní služby zprostředkují knihovnám žádajícím na oborovém a teritoriálním principu:

a) Národní knihovna České republiky z univerzálně profilovaných knihovních fondů veřejným knihovnám z Ústeckého, Libereckého, Středočeského, Budějovického, Plzeňského, Královéhradeckého, Pardubického a Karlovarského kraje a z kraje Hlavní město Praha,

b) Státní technická knihovna v Praze z knihovních fondů pro techniku a aplikované přírodní vědy veřejným knihovnám bez teritoriálního omezení,

c) Knihovna Akademie věd České republiky knihovnám ústavů Akademie věd České republiky bez oborového a teritoriálního omezení,

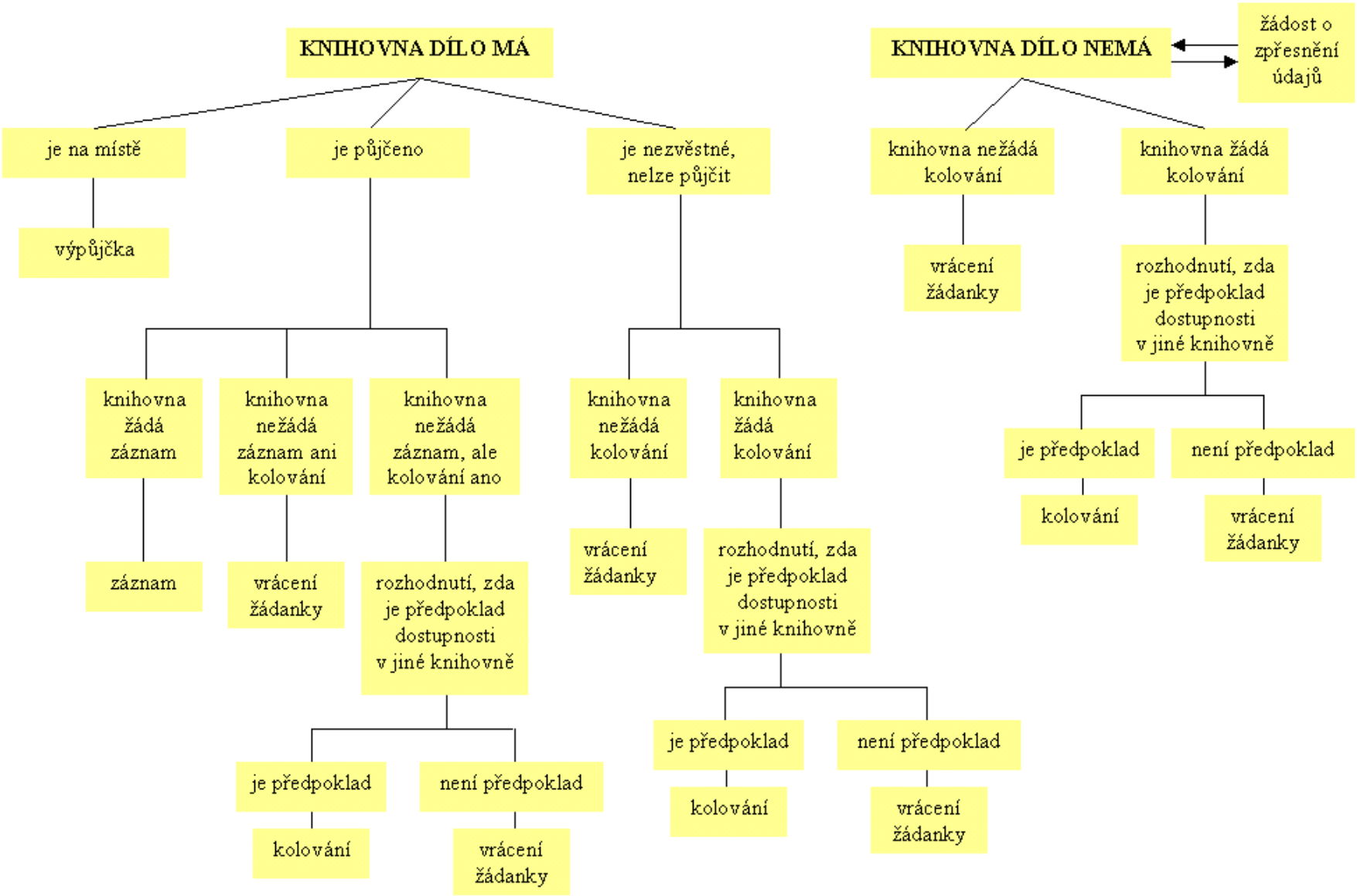
KNIHOVNA DÍLO MÁ
je na místě
je půjčeno
je nezvěstné, nelze půjčit
výpůjčka
knihovna žádá záznam
knihovna nežádá záznam ani kolování
knihovna nežádá záznam, ale kolování ano
knihovna nežádá kolování
knihovna žádá kolování
záznam
vrácení žádanky
rozhodnutí, zda je předpoklad dostupnosti v jiné knihovně
vrácení žádanky
rozhodnutí, zda je předpoklad dostupnosti v jiné knihovně
je předpoklad
není předpoklad
kolování
vrácení žádanky
je předpoklad
není předpoklad
kolování
vrácení žádanky
KNIHOVNA DÍLO NEMÁ
žádost o zpřesnění údajů
knihovna nežádá kolování
knihovna žádá kolování
vrácení žádanky
rozhodnutí, zda je předpoklad dostupnosti v jiné knihovně
je předpoklad
není předpoklad
kolování
vrácení žádanky

Příloha v

INTERNATIONAL LOAN REQUEST FORM (I. F. L. A.)

BULLETIN DE DEMANDE DE PRET INTERNATIONAL (F. I. A. B.)

COPY A FORMULAIRE A

Request Ref. No. - Commande No.

Request sent to – Demande de prêt envoyée à

Author (or periodical title) Auteur (ou titre du périodique)
Title (with article title & author for periodicals). Titre (avec titre de l'article et auteur pour les périod.)

Place of Publication / Lieu de publication

Publisher / Editeur

Year – Année	Vol.	Part – No.	Pages	ISBN/ISSN

Edition	Source of Reference – Source bibliographique.

REQUESTING LIBRARY TO KEEP COPY A AS REFERENCE COPY

FORMULAIRE A CONSERVER PAR LA BIBLIOTHEQUE EMPRUNTEUSE COMME RECEPISSE

Please send copies B & C only to the library to which the request is being addressed.

Veuillez envoyer uniquement les formulaires B et C à la bibliothèque prêteuse.

WHEN RETURNING LOANS, PLEASE SEND AIRMAIL
VEUILLEZ RENVOYER LES OUVRAGES PRETES PAR AVION

☐ Photocopy – required / Commande de photocopie

☐ Microfilm required / Commande de microfilm

Special requirements – Demandes particulières.

PLEASE SIGN THE FORM BELOW
VEUILLEZ SIGNER LE BULLETIN CI-DESSOUS.

I declare that this publication is required only for the purpose of research or private study.

Je déclare que cette publication n'est utilisée qu'à des fins de recherches ou d'étude privée.

Request Ref. No. - Commande No.	Signature	Date
		19

TÜK 135-3 ŽÁDANKA MMVS

USER'S ADDRESS SPACE
ADRESSE DE L'UTILISATEUR

OTK-D

FOR LIBRARIES CIRCULATING THIS REQUEST
POUR LES BIBLIOTHEQUES FAISANT CIRCULER CETTE DEMANDE

Date forwarded / Transmis le	Rota / Liste des bibliothèques sollicitées à tour de rôle	Report / Réponse

ADDITIONAL WORKING SPACE BELOW IF REQUIRED
REMARQUES EVENTUELLES (UTILISER LE CADRE CI-DESSOUS)

Požadavek meziknihovní služby musí obsahovat vždy základní bibliografické údaje

- **Při objednávce článku z časopisu**:
  název periodika (řada)
  ročník, rok, číslo
  stránky (popř. autor a název žádané stati)
  ISSN

VZOR

název periodika: Čtenář
ročník, rok, číslo: roč. 52, 2000, č. 9
stránky (popř. autor a název žádané stati): 270-285, Matějovič, Jan : Texaské knihovny

- **Při objednávce stati ze sborníku**:
  název sborníku (popř. podnázev, řada)
  jména editorů
  místo a rok vydání
  stránky (popř. autor a název žádané stati)
  ISBN/ISSN

VZOR

název sborníku (popř. podnázev, řada): Internet a knihovnictví
jména editorů: Kant, Erich – Bacon, John – Hašek, Bedřich
místo a rok vydání: Brno, 1999
stránky (popř. autor a název žádané stati): 256-263 s., Černý, Emil : Internet a MS
ISBN/ISSN: 80-7178-150-6

- **Při objednávce monografie:**
  příjmení a jméno autora
  název (popř. podnázev)
  místo a rok vydání
  nakladatelské údaje
  ISBN

VZOR

příjmení a jméno autora: Votípka, Karel
název (popř. podnázev): Vzájemné vlivy socializace a vzdělání na sociální stratifikaci
místo a rok vydání: Praha, 2000
nakladatelské údaje: Portál
ISBN: 80-7178-170-9

PŘÍKLADY

Příklad A: Výpůjčka

Věc: ILL Request HG90432

Zpráva e-mail:
Komu: oddělení ILL, Anytown University of Technology
Datum: 4. dubna 1999
Podle Vašeho katalogu máte ve fondu
Quotidianum fennicum: daily life in medieval Finland; edited by Christian Krotzl and Jaakko Masonen. 1989/Medium Aevum quotidianum, 19/
Signatura XYZ 345.23

Maximální cena: do 4 IFLA vouchers
Zašlete, prosím, přímo na ILL
Sometown City University
Sometown, UK

Adresa vyúčtování: viz níže

Děkuji Vám

Sara Gould
ILL
Bridgetown University
Bridgetown, UK
e-mail: sara.gould@bridg.ac.uk fax: ++44 1937 546254

Příklad B: Fotokopie

Věc: ILL Request HG90432

Zpráva e-mail:

Komu: Oddělení ILL, Anytown University of Technology
Datum: 4. dubna 1999

Objednávka kopie článku

Časopis: Psychiatric Care, Vol 5, No 2, April 1998, p. 72-75

Autor: Garner, R.
Název: Telematics: the potential of computer mediated communication in professional practice

Aktuální do: 1. srpna 1999

Vaše přírůstkové číslo: 19980624264
Souhlas s copyrightem podle CCG
Uživatel: Sara Gould

Zašlete, prosím, článek na:
ILL
Sometown City University
Sometown, UK
Nebo faxem: ++44 9876 543234

Seznam údajů povinných na elektronické žádance (záleží na typu žádaného dokumentu)

- autor
- název
- edice
- bibliografická úroveň (monografické publikace, seriálové publikace, část, sborník)
- nosič informací
- technická specifikace dokumentu (pro zvukové dokumenty)
- vydání
- místo vydání
- nakladatel
- datum vydání
- stránkování
- označení svazku
- označení části
- počet svazků
- ISBN
- ISSN
- signatura dokumentu
- lokační číslo žádosti
- sigla – lokační značka instituce
- adresa v telefonní síti
- požadované služby
- délka odezvy
- adresa instituce

PŘÍLOHA 1

- **Příklad A: Výpůjčka**

Označení prvku	**Příklad:**
Identifikační číslo nebo jméno uživatele	55-0053
Datum	9.února 1995
Identifikace žadatele	Národní a univerzitní knihovna "Kliment Ohridski" Bull Goce Delcev No 6 9100 Skopje Republic of Macedonia Fax: 389 91 230 874 Telefon: 389 91 226 846
Aktuální do	Do 20.února 1995
Signatura	Není známo
Výpůjčka	Výpůjčka
Autor	Mangold, Peter
Název	National Security and International Relations
Vydání	Poslední vydání
Místo vydání	London/New York
Vydavatel	Routledge
Rok vydání	1990
ISBN	0 4150 2295 9
Pramen ověření	BIP
Poznámka	Bez dalších údajů
Dodání	Pouze poštou
Placení	Poplatky budou zaplaceny
Adresa odesílatele /dodávající knihovny/	Výpůjční oddělení Library of Congress Washington DC 20540 USA

- **Příklad B: Fotokopie**

Označení prvku	**Příklad**
Identifikační číslo nebo jméno uživatele	55-0008
Datum	6.května 1995
Identifikace objednavatele	Centralna tehniska knjiznica Univerze PO Box 90/11 Tomsiceva 7 61000 Ljubljana Fax: 38 61 214108 Telefon: 38 61 214072
Aktuální do	Do 10.května 1995
Signatura	Není známo
Fotokopie	Fotokopie:
Název	Journal of investigative dermatology
Svazek, číslo	99 /3/
Datum vydání svazku a čísla	1992
Stránky	306-09
Autor článku	Wiedow, O.
Název článku	Lesional elastase activity in psoriasis, contact dermatitis, and topic dermatitis
ISSN	0022-202X
Pramen citace	CIM 33 1992:5157
Poznámka	Naléhavá objednávka
Dodání	Pouze faxem
Souhlas s copyrightem	Objednávám tímto dodání kopie výše uvedeného článku. Kopie téhož dokumentu mi nikdy předtím nebyla dodána vámi ani jinou knihovnou. Nepoužiji kopii jinak než pro vědeckou práci a osobní studium a nepředám kopii tohoto textu jiné osobě.
Placení	Poplatky budou zaplaceny
Adresa odesílatele /dodávající knihovny/	University of Colorado Health Sciences Center Denison Memorial Library A003 4200 East 9th Avenue Denver, CO 80262 USA

Copyright © 1995 IFLA Programme for UAP

Národní knihovna České republiky
National Library of the Czech Republic

O knihovně | Služby | Jak najít | Katalogy a databáze | Portály | O Klementinu | Pro novináře

Služby >> Pro knihovníky >> Meziknihovní služby

Meziknihovní služby pro knihovny

Meziknihovní služby vnitrostátní

- výpůjčka
- reprografická kopie
- formuláře - žádanky - meziknihovních služeb

- elektronické žádanky MS v ČR

Meziknihovní služby mezinárodní

- výpůjčka
- reprografická kopie

Forma placení reprografických a mezinárodních meziknihovních služeb

Legislativní dokumenty meziknihovních služeb

Meziknihovní služby v ČR (informace pro zahraniční knihovny)

Jindřiška Pospíšilová

20.10.05

Nahoru

Ptejte se knihovny | Hledání na WWW | Copyright | English